STRIPSCHRIFT

STRIPBIJLAGEN JAREN 1950
ULLI LUST

NUMMER 434 * €8,00

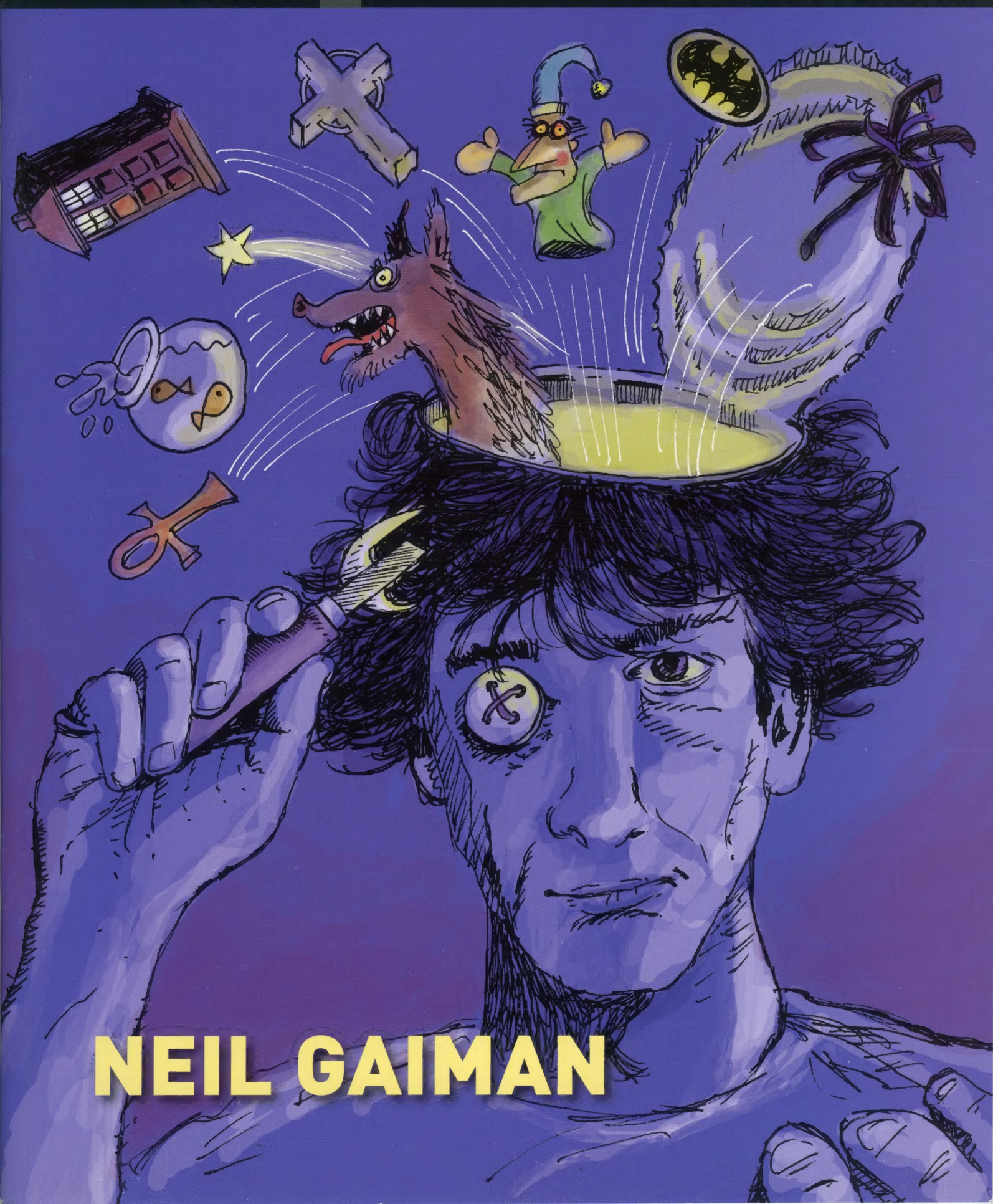

NEIL GAIMAN

→ REDACTIO

Niets is zeker in dit leven.

Zo kwam dit nummer van *Stripschrift* er opeens heel anders uit te zien dan we ons hadden voorgesteld.

Op zaterdag 5 oktober overleed tijdens zijn vakantie in Turkije geheel onverwacht stripmaker en cartoonist Willy Lohmann. Onze eigen knuffelbeer is niet meer, en die klap kwam hard aan. Tijdens De Stripdagen waren hij en Joke Valentijn jarenlang vaste gast op onze stand, maar ook de gezellige avonden erna die bij zo'n weekend horen bezochten ze met graagte. Avonden waarop we vaak ademloos luisterden naar de soms hilarische anekdotes uit zijn periodes bij onder meer Toonder, *Mad* en *Pep*. Anekdotes ook, die zich niet alle laten navertellen.

Een aimabel mens. Echt zo'n uitdrukking die helemaal op Willy Lohmann van toepassing is. Natuurlijk had hij zoals iedereen zijn nukken en buien. Zo kon hij het werkelijk niet uitstaan dat – ten gevolge van de crisis – tijdschriften niet meteen enthousiast reageerden op voorstellen voor nieuwe stripprojecten, zoals bij voorbeeld *Odewijk de Goede* en *Nop en Nitus*. Met zijn verstand kon hij die beslissingen begrijpen, maar met zijn hart niet. Hetzelfde hart dat uiteindelijk stopte met werken.

Zijn plek op onze stand op beurzen en festivals blijft voortaan leeg, maar de herinneringen aan Willy Lohmann raken we nooit meer kwijt.

Zeker weten.

INHOUD

2 ACTUA

18 STARS & STRIPS
Olav Beemer

20 NEIL GAIMAN
Rik Spanjers

25 LIEVE LEZERS
Peter Breedveld

26 ULLI LUST
Erik van der Hoeven

30 STRIPBIJLAGEN JAREN 1950
Rob van Eijck

40 DE BOVENTOON

49 HEINZ SERVICE SPREAD

→ OMSLAG

De tekening op het omslag werd op verzoek van *Stripschrift* gemaakt door Marq van Broekhoven. Hij zegt erover: 'Karikaturen kan ik niet tekenen, maar ik wilde wel iets meer dan een simpel portret van Neil Gaiman maken. Al snel kwam ik op het idee om zijn portret op te sieren met elementen die verwijzen naar zijn werk. Het eerste beeld waar ik op kwam, was dat van een soort Merlijn die omringd wordt door zwevende voorwerpen (schets 1). Maar dan werd Neils hoofd wat te klein... Daarom maar schrijvend met een ganzenveer in een groot oud boek, waarbij zijn gedachten verbeeld worden door rondzwevende voorwerpen (schets 2). Op de één of andere manier bleef ik hangen in iets middeleeuws... Uiteindelijk vond ik dit sprekender: een moderne blikopener en de ideeën die uit zijn brein ontspruiten (schets 3). In de uiteindelijke tekening ben ik de *Violent Cases* die in alledrie de schetsjes nog wel voorkomen vergeten...'

Wim Hazeu wil biografie over Hans G. Kresse schrijven

Na zijn virtuoze biografie van Marten Toonder bereidt Wim Hazeu een levensbeschrijving van Hans G. Kresse (1921-1992) voor. 'Maar', benadrukt hij, 'ik moet nog wel tot overeenstemming komen met de familie. Zonder toestemming publiceer ik geen biografie. Daarbij maak ik dan wel de afspraak dat ik mijn handen vrij heb. Ik wil niet onder toezicht staan en onwelgevallige zaken niet kunnen publiceren omdat de familie dat niet wil. Dan krijg je geen goede biografie. Dat is mijn aanpak en die heb ik ook toegepast bij *Marten Toonder*'.

Wanneer alles in kannen en kruiken is, verschijnt de biografie over de maker van *Eric de Noorman* een paar jaar later bij De Bezige Bij, de vaste uitgeverij van Hazeu. Hij vertelt dat hij alvast bezig is met het aanleggen van een archief over Kresse. Zijn werkwijze is dat hij tijdens het schrijven van een biografie ter afwisseling alvast onderzoek doet naar en informatie verzamelt voor een volgende levensbeschrijving. 'Toen ik mijn biografie van Simon Vestdijk aan het schrijven was, deed ik onderzoek naar Toonder. Momenteel ben ik bezig met een boek over Lucebert en doe ik research naar Kresse.'

Een lastige klus want over het leven en werk van Kresse is minder voorhanden dan over Toonder. 'Maar', stelt Hazeu, 'voor mijn biografie over Toonder kwam ik al veel zaken over Kresse tegen en heb ik al met diverse striptekenaars en betrokkenen over hem gesproken. Daarnaast krijg ik hulp van mensen die veel van Kresse weten of zelf plannen hebben gehad voor een biografie en mij hun materiaal ter inzage geven, zoals Gert Faken en Hans Matla.'

Kresse heeft talloze strips op zijn naam staan, waarvan *Eric de Noorman* en zijn reeks over indianen de meest bekende zijn, maar hij maakte ook veel illustraties voor diverse tijdschriften van uitgeverij De Geïllustreerde Pers, zoals *Revue*, *Panorama*, *Donald Duck* en *Margriet* en boekenseries (onder andere *Arendsoog* en *De Vijf*). Hazeu: 'Dick Matena, die Toonder hoog heeft zitten, vertelde mij dat hij Kresse een nog betere tekenaar vindt. Matena is niet de enige met deze mening.' Hazeu vindt de tekenaar een waardige opvolger van Toonder voor een biografie. 'Kresse is natuurlijk één van de grote Nederlandse striptekenaars en was internationaal vermaard om zijn realistische stijl. Bovendien was hij een gecompliceerd persoon, een verlegen man die zijn draai niet altijd kon vinden in het leven. Kortom, er zijn genoeg aspecten om in een biografie aan de orde te stellen.'

FOTO HANS MATLA

BOVEN - Hans G. Kresse had vijf maanden keihard aan een groot schilderij gewerkt. Het werd december 1986 onthuld in Hotel des Indes aan het Lange Voorhout te 's-Gravenhage, waar Hans Matla hem een diner en een receptie aanbood ter gelegenheid van zijn 65e verjaardag.'

'Via de Toonder-biografie ben ik de stripwereld ingerold', zegt Hazeu. 'Dat bevalt me prima. Het is een prettige wereld zonder veel afgunst zoals je die in de literaire wereld wel tegenkomt.' Overigens heeft de biograaf het 'project Toonder' nog lang niet afgesloten. Hij heeft bij voorbeeld bij De Bezige Bij het voorstel neergelegd om de brieven te bundelen die Marten en zijn broer Jan Gerhard elkaar stuurden. 'Het gaat om zo'n driehonderd brieven, vaak een paar kantjes per brief. Het zijn prachtige brieven die het bundelen waard zijn. Bovendien is zo'n nieuw boek een goede manier om het Toonder-erfgoed levend te houden.' RS

→ SUVAAL

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIP-COLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Willy Lohmann
1936 - 2013

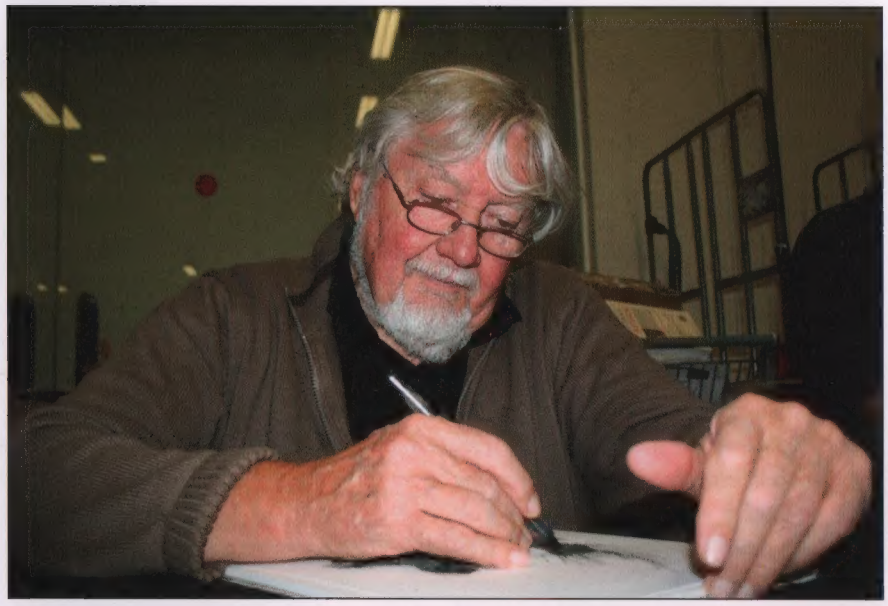

FOTO WILLEM NABER

Naar aanleiding van het onverwachte overlijden van Willy Lohmann vroeg *Stripschrift* diverse mensen uit Lohmanns werkzame leven naar hun reactie en/of anekdotes. En die kregen we, óók eentje spontaan, toegestuurd.

De teksten van Dick Matena, Martin Lodewijk en Patty Klein werden uitgesproken tijdens de ceremonie op woensdag 16 oktober in crematorium Westerveld in Driehuis.
Gerben Valkema maakte op ons verzoek – als vertegenwoordiger van de jonge generatie stripmakers waarmee Willy Lohmann de laatste jaren samenwerkte of anderszins contact had – de fraaie afscheidstekening die hieronder staat afgebeeld.

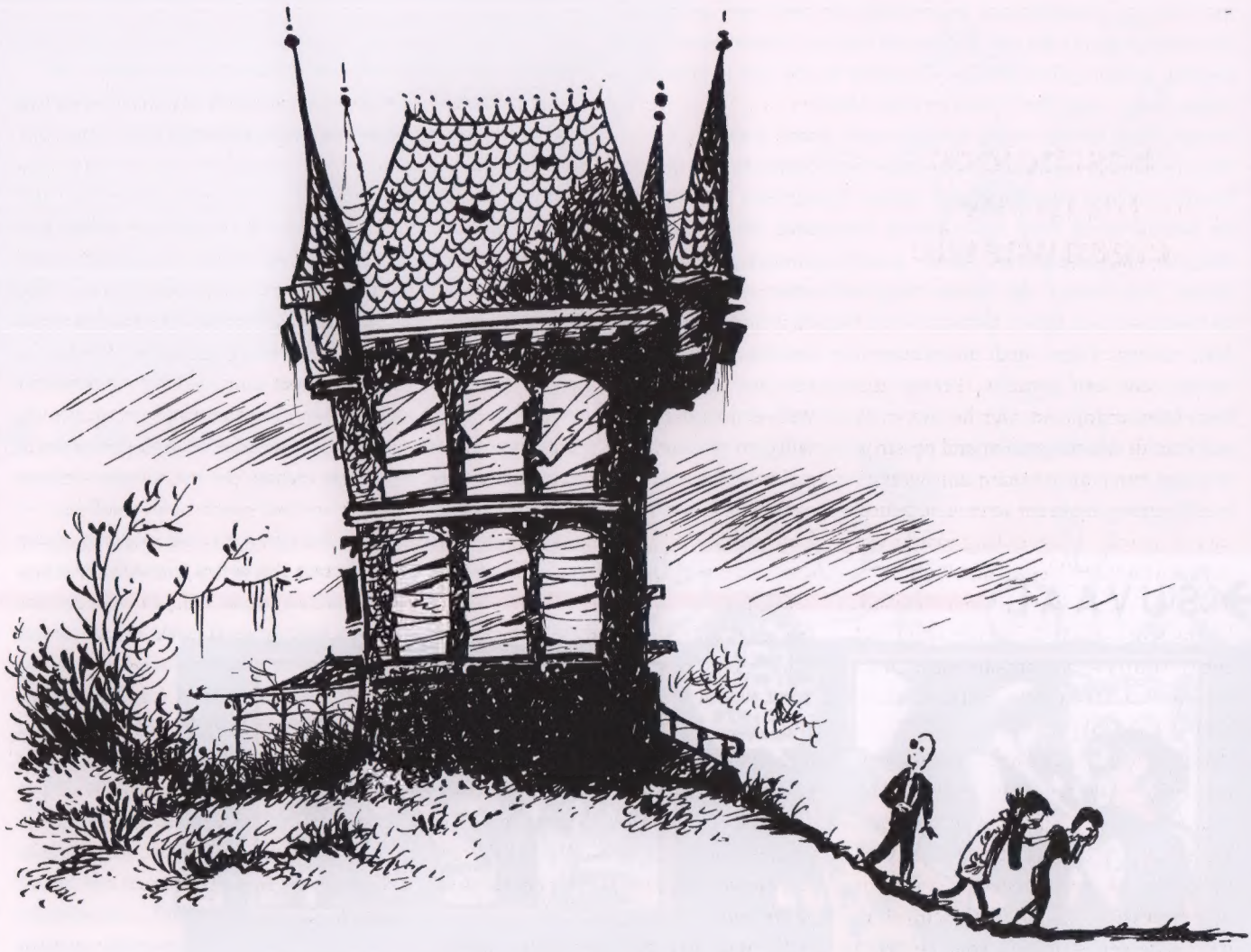

Vuurwerk!

Willy Lohman ontmoette ik voor het eerst in 1960 op de Toonder Studio's, toen gevestigd aan de Herengracht in Amsterdam om de hoek van het Thorbeckeplein. Ik was 17 en werkte daar sinds juni of juli in vaste dienst. Willy was 24 en had al een eigen strip, *Bazurka* geheten, die hij maakte als freelancer voor de studio die optrad als zijn agent.

Ik zat de hele week in de tekenkamer, waar Cees van de Weert de baas was over medewerkers van Toonder zoals Wim Lensen, Frits Godhelp en Richard Klokkers die daar, net als ik, in vaste dienst waren.

Ik heb daar twee jaar doorgebracht zonder Willy ooit mee te maken in de tekenkamer, maar wel zag ik hem iedere week als hij zijn stroken *Bazurka* af kwam leveren in de administratieruimte van Wybe Buys en diens helper Arnoud van Zanten. Altijd op vrijdag want dan kwam Marten Toonder ook naar de zaak om het werk van zijn assistenten en dat van de freelancers te bekijken.

Willy stelde die wekelijkse inspecties van Toonder op hoge prijs want hij bewonderde Toonder zeer.

Zijn misschien mooiste, maar ook vreemdste moment met Toonder beleefde hij denk ik toen hij, het zal in 1963 of 1964 geweest zijn (of misschien nog iets eerder, in ieder geval was het op de Herengracht, dat weet ik nog want ik was er bij) na door Toonder naar binnen geroepen te zijn, een kwartiertje later weer bij Wybe binnenstapte en met een gezicht waar de verbazing van afdroop, meldde dat Toonder hem gevraagd had de *Tom Poes*-dagstrip te potloden en te inkten.

Dat deed hij, maar lang duurde het niet want hij tekende, begrijpelijk, toch teveel in zijn eigen stijl, zodat Toonder nogal wat moest bijwerken.

Maar Willy's bijdrage is nog duidelijk te herkennen. Voor de nieuwsgierigen en historici, het verhaal heette *De wezelkennis*.

Na de Toondertijd, zo rond 1968, ontmoette ik hem weer bij het weekblad Pep, waar we elkaar op de vele feestjes van hoofdredactrice Hetty Hagebeuk weer net zo in de haren vlogen als we dat ooit op de Toonder Studio's deden.

Willy had uitgesproken meningen over de wereld en omstreken en strips in het bijzonder, was zo eigenwijs als 'ie rond was en vond het heel vervelend dat ik net zo eigenwijs was en ook mijn visie had op zo ongeveer van alles en nog wat. En die ook nog eens heel anders was dan de zijne. Vuurwerk!

Na de geboorte van *Eppo*, de eerste *Eppo* dus, het stripblad dat *Pep* en *Sjors* moest doen vergeten, zijn we elkaar wat uit het oog verloren. Maar zijn werk, en dan vooral zijn chef d'oeuvre *Kraaienhove*, heb ik nog jaren gevolgd.

Aan dat 'wordt vervolgd' is nu een einde gekomen.

Rust zacht, Willy. 't Was mooi!

Dick Matena

Bescheiden mens met eigenwaarde

Willy Lohmann, een fijnzinnig en beminnelijk mens, een harde werker op zijn woonboot, uitkijkend over het water. Ik zag hem de laatste jaren vooral op stripbeurzen, waar hij tevreden zijn weergaloze pentekeningen zat te maken, geheel op zijn gemak. Ik kon er lang naar kijken en ondertussen bijkletsen met Willy.

Toen *De Vrije Balloen* een jaar bestond, kwam Willy erbij. Hij leverde altijd wel een stel cartoons aan of politieke prenten en soms maakte hij een omslag in kleur, want dat kon hij ook.

Eerder al hadden we samengewerkt voor Meulenhoff, die een serie dubbelboeken voor ouders van kinderen met diverse ziektes uitgaf: een voorlichtingsboek voor ouders en een prentenboek of strip voor de betreffende kinderen. Ik schreef in deze serie een stripboek voor kinderen met astma: *De nieuwe* (Meulenhoff Informatief, 1981).

Nadat ik me uitvoerig gedocumenteerd had en een synopsis had geschreven, bleek Meulenhoff een waanzinnig lage paginaprijs te betalen voor het scenario. Het meeste werk had ik al gedaan, dus ik gaf zuchtend toe om ermee akkoord te gaan. En of ik nog een goede tekenaar wist (weer voor een belachelijk lage prijs). Ik polste Willy en hij ging akkoord.

Willy en ik waren de enige twee stripmakers die aan kwamen zetten op een vergadering die de Bond voor Journalisten had belegd, om te kijken of de stripmakers onderdeel van hun vakbond wilden worden.

Dat ging dus helaas niet door, stripmakers wilden niet zo graag georganiseerd worden, geloof ik.

Eén kant van zijn werk dat langs de meeste stripmakers heen ging, waren zijn politieke spotprenten. Daar was Willy geweldig in. Hij exposeerde ze regelmatig, deed mee aan wedstrijden en hij heeft er diverse internationale prijzen mee gewonnen.

Willy was dus een bescheiden mens. Niet ijdel, maar wel met een gevoel van (terechte) eigenwaarde. Op stripbeurzen en stripmanifestaties had hij soms zijn eigen stand. Daar zat hij niet verzenuwd alle stripfantaten ter wille te zijn door gratis tekeningen te maken in hun (meestal elders) gekochte stripboeken. Nee, Willy zat rustig zijn fijnzinnige pentekeningen te maken en er lag een bescheiden bordje bij: '€15 per stuk.' En zijn tekeningen vlogen weg, want ze waren echt prachtig. allemaal. Diezelfde tekeningen worden nu soms verhandeld op Catawiki of elders op het internet voor het tienvoudige.

Zo verdiende hij wat bij voor een lekker etentje met zijn vrouw Joke na afloop. Een enorm lieve vrouw, Willy bloeide op met haar, en ze gingen vaak kamperen of anderszins op vakantie.

Willy had een mooie dood: samen met Joke was hij in Turkije met vakantie en verdween in zee. Maar voor de familie en vooral Joke moet het een gapend gat achterlaten. Misschien is het een kleine troost dat niemand in de stripwereld Willy zal vergeten en dat iedereen hem zal missen.

Patty Klein

Altijd wel een leuk idee, nooit slordig

Midden jaren 1960 ontdekte ik een bijzondere strip in *Het Parool*. Een mysterieus verhaal van een tekenaar die signeerde met de naam Lohmann.
Een Duitser, dacht ik. En dat 20 jaar na de oorlog! Na wat speurwerk (toen was er nog geen Google of Wikipedia) ontdekte ik dat Lohmann uit Zutphen kwam, een geboren Nederlander dus en slechts 10 jaar ouder was dan ikzelf. Hij was een 'jonge' tekenaar van 28 jaar die meteen al een bijzondere strip in een 'grote' krant had. Enthousiast knipte ik dagelijks de stripjes uit en plakte ze in een zelfgemaakt album. Na een paar jaar had ik vijf complete afleveringen van *Kraaienhove*, krantenstripjes geplakt op gekleurd papier.
Twintig jaar later, tijdens de jurering van het 3e Nederlands Cartoonfestival ontdekte ik bij de inzendingen een cartoon van Willy Lohmann. Zijn inzending werd uit 3000 cartoons afkomstig van 52 landen geselecteerd voor de tentoonstelling en ook opgenomen in de catalogus, samen met 99 andere internationale cartoonisten.
Tijdens de opening van het cartoonfestival in de winter van 1985 kwam ik Willy voor het eerst live tegen. Een aangename ontmoeting die al gauw een vervolg kreeg. Willy kwam bij me thuis iets drinken en ik bezocht zijn 'watervilla' in Halfweg.
Tijdens één van die ontmoetingen toonde ik hem mijn eigen gemaakte *Kraaienhove*-albums. Willy was ontroerd en gebruikte de rest van de middag om in ieder album een mooie tekening te maken.

Nu had ik vijf unieke *Kraaienhove*-boeken!
In de jaren die daarop volgden hadden we regelmatig contact. Willy werd ook lid van de Nederlandse Cartoonistenvereniging en deed regelmatig mee aan de jaarlijks terugkerende Nederlandse Cartoonfestivals (een internationale wedstrijd die 7 jaar lang in Amstelveen plaats vond, daarna nog eens 7 jaar in Eindhoven werd georganiseerd en vanaf 2005 als biënnale in Bergen op Zoom plaatsvindt).
Willy werd vanaf het 3e tot en met het 14e Nederlands Cartoonfestival vele malen geselecteerd. In totaal verschenen er achttien cartoons van hem in verschillende edities. In 1986 won hij de 2e prijs, in 1990 de Speciale CSA Prijs. Een cartoon die voor het 7e festival werd geselecteerd verhuisde na afloop naar de Anton Geesinkstraat 10 in Utrecht, de stad waar Willy ook zijn jeugd doorbracht. Anton Geesink koos de prent als 'betaling' voor het openen van dit bijzondere festival rond het thema Gymnastiek.
In 1994 ontving Willy de Tulpprijs (prijs van de Nederlandse Cartoonistenvereniging) voor zijn bijdrage aan het 9e Festival.
In 2007 stuurde hij voor de laatste maal prenten in voor de editie nummer 15 met als thema 'Ongelooflijk' (cartoons over religieuze zaken).
Willy maakte heldere prenten in een eigen stijl. Soms lief, vriendelijk. Soms scherp. Zo was hij zelf ook nu en dan. Vaak eigenzinnig, soms emotioneel, een enkele keer belerend, maar nooit beledigend. Drie keer zegde hij het lidmaatschap van de Nederlandse Cartoonistenvereniging op. Twee keer 's avonds laat met dubbele tongval. De derde keer definitief. Willy had tijdelijk geen zin meer, zijn vrouw was overleden, het contact met zijn zoon was stroef en hij had een slechte verstandhouding met – zoals hij het noemde – de Franse vrijer van zijn dochter.
De liefde voor koning alcohol stak nu en dan de kop op. Vaak op zeer ongelegen momenten. Ik herinner me de prijsuitreiking van het 6e Nederlands Cartoonfestival waarbij Willy gehuldigd zou worden met een fraaie trofee en geldprijs van de Computer Security Association (CSA). Tijdens de vele toespraken waarin heren van de computerbewaking één voor één aan het woord kwamen om te vertellen hoe goed hun bedrijf wel niet was, verdween Willy naar de gang. Toen, na ruim een half uur, Willy gehuldigd zou worden, was hij nog steeds niet terug. Een zoekactie werd georganiseerd. De zalen en gangen van het gebouw werden uitgekamd. Nergens Willy.
Na bijna een uur trof uiteindelijk één van de medewerkers hem aan, slapend onder het biljart bij de bar. Na een paar koppen koffie kon Willy weer een beetje op zijn benen staan en werd de prijs alsnog uitgereikt. Tijdens

WINNAAR 2E PRIJS BIJ HET 4E NEDERLANDS CARTOONFESTIVAL 1986

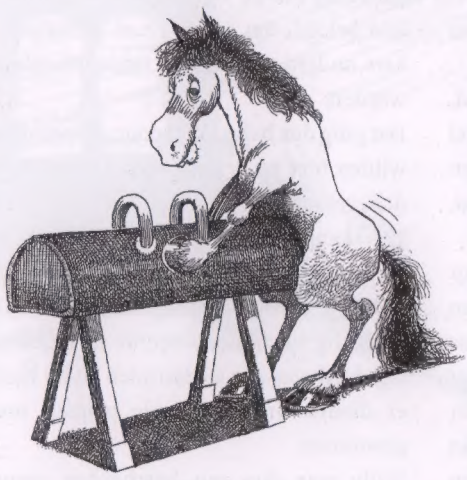

ANTON GEESINKS FAVORIETE CARTOON VAN WILLY LOHMANN

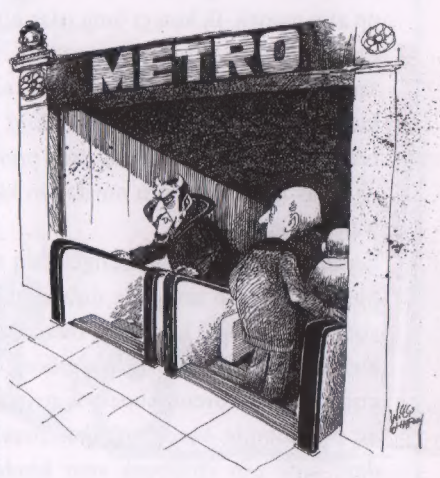

WINNAAR TULPPRIJS BIJ HET 9E NEDERLANDS CARTOONFESTIVAL 1994

een onverstaanbaar dankwoord, hapte Willy in de microfoon en liet daarna lachend zijn trofee vallen.

Midden jaren 1990 werd Willy samen met cartoonist Bert Witte (1942-2012) van *De Telegraaf* uitgenodigd om tijdens een zogenaamd *trade-diner* in Taiwan te tekenen. Dat was een leuke opdracht van het ministerie van Economische Zaken. Goed betaald, gratis vliegticket, hotel en daggeld. Jaap van Zweden speelde tijdens het zakendiner viool en Bert en Willy dienden verkleed als Van Gogh en Rembrandt karikaturen van de gasten te maken. Willy had de fles Ierse Jameson Whisky *(more than 6 years old)* op de hotelkamer al flink getest en zich een beetje moed ingedronken, want 'tja die Chinezen leken toch allemaal op elkaar' en het zou een moeilijke klus worden. Bovendien waren Bert en hij niet echte sneltekenaars (er moesten ongeveer 100 gasten geportretteerd worden), wèl waren beiden uitstekende tekenaars. De klus werd ondanks of dankzij de whisky geklaard en om het te vieren werd een tweede fles opengetrokken. Gearmd en zwalkend over straat liepen 'Rembrandt en Van Gogh' terug naar hun hotel. Onderweg viel Willy huilend voorbijgangers om de hals en vroeg hen met luide stem (in het Nederlands): 'Hé, duikbootje kopen?' (Er was toen namelijk een meningsverschil tussen de Nederlandse regering en die van Taiwan in verband met de aankoop van duikboten). Een tweede opdracht om een paar maanden later tijdens een *trade-diner* in Mexico te tekenen, ging uiteindelijk niet door. Er werden twee andere tekenaars afgevaardigd!

Behalve in de Nederlandse cartoonwereld had Willy internationaal ook veel succes. Meer dan vijftig maal werd hij geselecteerd voor catalogi in onder andere België, Roemenië, Bulgarije, Canada, Servië, Duitsland, Spanje, Zwitserland, Kroatië, Italië, Polen en Turkije (waar hij de laatste jaren vaak heen reisde en uiteindelijk ook stierf). Alom werd zijn tekenstijl geroemd en zijn humor gewaardeerd. Regelmatig ontving hij catalogi uit den vreemde waarin zijn werk was afgedrukt. De ark in Halfweg kon de vracht aan boeken nog nèt 'dragen'.

Toen Willy's geliefde echtgenote Lia plotseling overleed en hij na een moeizame rouwperiode een nieuwe liefde vond, moest er plaats gemaakt worden op de woonboot. Willy schonk een paar meter cartoonboeken aan de Nederlandse Cartoonistenvereniging om zo ruimte te creëren voor de kunstboeken van zijn geliefde.

Willy Lohmann was een dubbeltalent, behalve een gevierd striptekenaar was hij een echte cartoonist die prenten maakte waarin steeds iets dreigde te gebeuren en die met één blik meteen begrepen werden. De combinatie striptekenaar en cartoonist is een bijzondere en komt niet vaak voor. De meeste striptekenaars kunnen geen woordeloze cartoon maken en de meeste cartoonisten hebben niet de gave om een doorlopend verhaal te bedenken. Willy was een meester in beide disciplines.

Tussen 1983 en 1996 verschenen van Willy ook een aantal cartoonboeken. De meeste werden uitgegeven bij Mondria Publishers. *Trouwboekje* uit 1983 en *Scherzando* uit 1985 waren succesvol. Ook de zogenaamde cadeauboekjes van Mondria die telkens een bepaald thema belichtten vonden gretig aftrek onder de liefhebbers. Boekjes over vaderschap, moederschap, ouder worden, het moederwoordenboek en vaderwoordenboek (1996) verschenen in een oplage van telkens duizend exemplaren.

Daarnaast leverde Willy talloze prenten en strips voor verzamelbundels zoals *Wordt vervolgd*, *Beestenspul*, *Cartoon Aid* en natuurlijk de Nederlandse editie van *Mad*.

Ook gaf Willy jarenlang cartoonlessen door middel van een schriftelijke cursus, die hijzelf voortdurend herschreef en verbeterde. Altijd op zoek naar nieuw talent, maakte hij van zijn hart geen moordkuil. Hij bemoedigde jonge tekenaars, maar kon ook zeer duidelijk zijn en zich soms ergeren aan de 'slordige' stijl die opgang deed in de jaren 1990.

Willy kòn niet slordig tekenen, Willy kon alleen maar mooi tekenen. En dat bleef hij doen zo lang hij daar plezier in had.

Peter Nieuwendijk

Begenadigd tekenaar, maar vooral een mooi mens

Toen een sympathieke stem van een voor mij totaal onbekende man mij op donderdag 10 oktober telefonisch informeerde over het overlijden van Willy Lohmann drongen tranen en beelden zich onstuitbaar aan me op.

Ik was ineens 45 jaar terug in de tijd toen ik, jongste, 20-jarig redactielid van de jeugdredactie van uitgeverij De Geïllustreerde Pers, later Oberon, met Willy kennis maakte. Het waren geen beelden van strips of cartoons die ik zag, geen herinneringen aan de wilde feesten op de 'jeugdredactie', waar zelfs op Wikipedia nog steeds over gesproken wordt. Ik zag Willy met zijn snor, die opgewekt de redactie binnen stapte en me knuffelde, omdat hij wel zag hoe onzeker ik me voelde, ook al hing ik nog zo de stoere meid uit. We waren allebei wat de Engelsen zo gezellig *chubby* noemen, dat schiep ook een band.

Een tweede beeld is dat van de boot waar Willy met zijn gezin woonde. Ik heb watervrees, maar ik heb nog nooit zo'n geweldige woonplek gezien. Toen ik op mijn 21e voor de eerste keer trouwde, wilde ik ook op zo'n boot wonen. Het werd een flat in Amsterdam Oud-Zuid, maar dat terzijde. Ik herinner me Willy niet van zijn tekeningen. Ik was 'Duck', met *Pep* hield ik me nauwelijks bezig. Ik heb ergens nog een zwart/wit foto op de redactie waar we met onze armen om elkaar heen staan en een *Donald Duck*, ter gelegenheid van mijn trouwen door de collega's gefabriceerd met een tekening van Willy, maar ik weet niet meer zeker wat hij getekend heeft, volgens mij was het een karikatuur van zichzelf met een lief wensje erbij.

Er was veel 'seks, drank en rock- en roll' in die tijden, onder het regime van mijn helaas ook overleden hoofdredacteur, later vriendin, Hetty Hagebeuk en er waren vooral ook heel veel tekenaars van diverse pluimage, maar ik herinner me Willy niet als feestbeest of als tekenaar. Ik herinner me Willy als een 'ronde' man met een snor, die mij een gevoel van vriendjes-veiligheid gaf in mijn eerste spannende baan, zonder enige bijbedoeling. En het verhaal dat die sympathieke stem aan de telefoon mij vertelde over hoe zijn leven verlopen is in die minstens 35 jaar dat we elkaar niet meer hebben gezien, de foto's die ik heb gegoogled en waarop ik zie hoe prachtig hij oud(er) geworden is... alles sluit nog steeds naadloos aan bij het beeld dat ik van Willy heb. Ongetwijfeld een begenadigd tekenaar, maar voor mij vooral een mooi mens.

Renee van Hensbergen

Herinneringen aan een vriend en collega

Lang geleden stuurde Willy Lohmann me een prachtige tekening van Kraaienhove, nadat ik, als scholier die zijn werk bewonderde, hem een brief geschreven had.
Het tekent zijn karakter: hij was hartelijk en royaal. Dat merkte ik ook toen ik hem jaren later in levenden lijve ontmoette, toen we allebei waren ingehuurd door Philips Research om cartoons te maken tijdens een conferentie. Het klikte direct, en ik kon iets terugdoen door hem een boek van *De rechter* te geven. Daarna bleven we corresponderen, en zo begon onze vriendschap.
In één van zijn mails schreef hij: 'Het is wel grappig te zien hoe de geschiedenis zich steeds weer herhaalt, jij keek onder andere naar mijn tekeningen toen je nog een jongen was, ik keek daarvóór op ongeveer dezelfde wijze naar *mijn* voorgangers. Ik heb in die tijd nog wel eens Jean Dulieu *(Paulus de boskabouter)* in zijn koetshuis in Baarn, geloof ik, opgezocht. Keek mijn ogen uit en was zeer onder de indruk.'
Toen hij in 2004 in Drenthe met zijn vrouw Lia bij me op bezoek was vertelde Willy hoe hij begon bij Douwe Egberts, en daarna werkte bij reclamebureau De la Mar, waar hij ook eigen cartoons en strips maakte, voor *Algemeen Dagblad* en *Libelle*. Dat deed hij stiekem ernaast. 'Als er dan iemand aankwam hoorde ik het kraken van de trap, en dan legde ik die tekening gauw onder een ander vel. Maar uiteindelijk deed iedereen dat, en deden ze er ook niet zo moeilijk over. Dan vroegen ze: 'Kun je nog iets voor ons tekenen, als je even tijd hebt?'"

Als freelancer kwam Willy bij de Toonder Studio's terecht, waar op dat moment Ben van 't Klooster de *Bommel*-dagstrip tekende. Toonder vroeg hem de strip over te nemen. Met een tuitmondje en een diepe stem imiteerde Willy Marten Toonder, zeggend: 'Wilt u *Tom Poes* tekenen?' Waarschijnlijk wilde Toonder een nieuwe stijl, en een bepaalde sleur in de tekeningen voorkomen. Willy begon daarop aan een nieuw *Tom Poes*-verhaal, terwijl Ben van 't Klooster, die de strip 17 jaar had getekend, nog van niets wist; hij was niet door Toonder ingelicht en vroeg de volgende dag op de Studio: 'Ik krijg geen teksten meer, hoe zit dat?'
De samenwerking tussen Marten Toonder en Willy Lohmann met betrekking tot de *Bommel*-strip verliep evenmin ideaal. Met het feit dat Toonder in de potloodschetsen en in de geïnkte tekeningen verbeteringen aanbracht kon hij leven, maar toen Willy vroeg of hij op familiebezoek in Duitsland kon lag dat erg moeilijk. Toonder verwachtte van zijn medewerkers 200% inzet. Dus kreeg Willy zonder verdere aankondiging geen teksten meer (Frits Kloezeman nam de strip over), en ging hij verder met zijn eigen werk.
Wat me verbaasde was dat hij zelf niet meer wist om welk *Bommel*-verhaal het precies ging. 'Iets met een wezel,' zei hij. Toen ik een *Bommel*-pocket ophaalde en hem die voorhield, met het verhaal *De wezelkennis*, zei hij 'inderdaad, dat was 'm.' Hij had het verhaal in meer dan 40 jaar niet gezien. Terugkijken deed Willy zelden.
Het is interessant die *Bommel*-tekeningen naast die van *Kraaienhove* te leggen. Dezelfde sfeervolle decors, dezelfde ietwat spookachtige straatjes en fraaie natuur, vol ornamenten.
Dankzij een relatie van Toonder, Henri Knap, kon Willy zijn strip *Kraaienhove* in *Het Parool* plaatsen. Die verhalen vormen het hoogtepunt van zijn werk. Het zijn meeslepende avonturen, boeiend in hun thematiek, filosofisch, spannend, en nog altijd actueel. Wel was het nog oppassen in die tijd: niet te veel bloot, niet te veel religie. In één van de verhalen liet hij de hoofdpersonen naar een verre planeet gaan, waar de dieren de baas waren over de mensen. Daar kwam een brief van een lezer op, waarin stond dat de Schepper het zo niet bedoeld had. De redactie had die brief naar hem doorgestuurd, bij wijze van waarschuwing.
Met Toonder besprak Willy op vrijdagmiddagen de scenario's van zijn *Kraaienhove*-verhalen. 'Hij voelde de karakters precies aan,' zei Willy, 'daar was hij heel goed in. Dan kon hij je precies zeggen, dit zou hij wel doen, dat zou hij niet doen.'

WAT VIND JIJ VAN AL DIE MISBRUIKZAKEN DOOR DIE PATERS IN DAT SALESIANENKLOOSTER?
LATEN WE HET ER OP HOUDEN DAT HUN FASCINATIE VOOR HET KRUIS IETS UIT DE HAND IS GELOPEN.
27134

Na 10 jaar en 50 verhalen werd hij zover ingehaald door de deadline dat hij geen dag voorsprong meer had. Op het laatst stond hij om 5 of 6 uur 's morgens op, om de strip te tekenen die dezelfde avond in de krant moest staan. Onderweg van zijn woonboot in Halfweg naar de redactie zat hij bij Sloterdijk de potloodlijnen uit te gummen, want toen de strip klaar was durfde hij dat nog niet; dan was de inkt nog te nat.

Gelukkig ging *Kraaienhove* verder als weekstrip in *Pep*, en kon Willy aan de slag voor de Nederlandse *Mad*. Bij die bladen kon hij letterlijk en figuurlijk verder gaan met zijn scherpe pen, want Willy was er de man niet naar om zich op de vlakte te houden, of diplomatiek te blijven als iets tegen zijn rechtvaardigheidsgevoel inging. Bij *Mad* werd af en toe flink geprovoceerd, waarmee men ook de pers probeerde te halen, al was dat niet makkelijk in het Nederland waar toen al bijna alles gezegd kon worden. Alleen een cartoon met een oud-SS'er aan de Jägermeister, vertelde Willy, leidde tot een briefje van de firma Jägermeister, dat ze dat niet zo leuk vonden.

Willy was altijd erg gesteld op zijn vrijheid. Een vast arbeidscontract had hij liever niet, ondanks de zekerheid die dat zou hebben geboden.

Een aanbod om bij uitgeverij VNU te werken sloeg hij af; hij had geen zin om steeds toestemming te moeten vragen als hij een dagje niks zou willen doen, of bij iemand op bezoek zou willen gaan.

In de jaren 1980 tekende hij *Marco Silvester* voor verschillende kranten, waaronder *Leeuwarder Courant* en *De Morgen*. Opnieuw dat prachtige arceerwerk, die sfeervolle decors, de mooie lichteffecten. Zijn agent was Nico Noordermeer, die het breed liet hangen als het om reizen en hotels ging. Willy moest voortdurend om zijn geld zeuren, en toen Noordermeer de strip aan Sijthoff Pers verkocht schreef Willy aan de redactie dat ze rechtstreeks aan hem moesten betalen. Dat was de keerzijde van het freelancewerk: altijd moest je oppassen dat je niet belazerd werd. En je moest alles zelf regelen, ook je belastingen. Ook daar had Willy wel gedoe mee gehad, en hij was niet de enige tekenaar. Zo vertelde hij eens over Hans Kresse: 'Kresse zat op een feest aan een lange tafel, aan het eind, druk gebarend. Ik schoof steeds dichterbij, in de hoop het verhaal te horen. Het ging vast over ridders en Eric de Noorman, want hij zwaaide er wild met zijn armen bij. Toen ik dicht genoeg erbij zat, bleek dat hij afgaf op de belastingen!'

Als een echte cartoonist maakte hij ook losse woordloze cartoons, die niet alleen in Nederland werden gepubliceerd, maar ook daarbuiten. Hij had een agent in Amerika, die ze aan tijdschriften verkocht. Willy had geen idee waarin ze werden gepubliceerd, hij kreeg geen overzichten, alleen af en toe een envelop met dollars over de post.

Ook exposeerde Willy zijn werk in de buurt, via een atelierrroute. Hij schreef me erover: 'Het is een jaarlijks terugkerend evenement dat zich mag verheugen in een groeiende belangstelling van voornamelijk voorbijkomende fietsers, die dan steevast zeggen dat ze graag wat hadden willen kopen, maar het helaas niet mee kunnen nemen op de fiets. We leven in een schurkenstaat, maar als je er middenin zit, zie je het niet.'

Na de dood van zijn vrouw Lia in 2005 kwam Willy in een moeilijke periode terecht. Hij had weinig zin in alles, en zag tegen kleine dingen op. Maar uiteindelijk ging hij weer aan de slag en vond hij nieuwe energie en inspiratie. Vooruitkijken, aanpakken, dat kenmerkte hem toch het meest. Via Parship vond hij een nieuwe liefde, Joke, die hem ook vergezelde naar stripfestivals.

Daar spraken we elkaar regelmatig, na afloop van De Stripdagen, op de avonden van Het Stripschap waar de stripmakers gastvrij werden onthaald.

Intussen mailde ik Willy elke dag mijn strip van *De rechter*, die hij graag las. Soms mailde hij me een ideetje voor de strip. Verschillende daarvan heb ik gebruikt, en zijn naam in de strip vermeld. De beste vond ik zijn tekst over het misbruik in de rooms-katholieke kerk.

Toen in 2011 *Mad* nieuw leven werd ingeblazen werd hij ook gevraagd om daaraan bij te dragen. Hij schreef me dat de tijden intussen wel erg veranderd waren. 'Er is al veel aanbod op de TV en in kranten waar de dagelijkse gebeurtenissen op de hak worden genomen. Er was onlangs al een cabaretier op de TV die klaagde dat in ons land eigenlijk te weinig schokkends gebeurde om al die cabaretiers van stof te voorzien.'

Zijn humor was nog even sterk. In een reactie op een strip van mij over de tandartsprijzen schreef hij: 'Voor een stifttand moest ik afgelopen jaar meer dan €1200 neertellen. Niks geen goud, gewoon kunststof. Ik loop doorlopend met mijn mond open om iedereen mijn welstand te tonen.'

Hij bleef actief. Een nieuwe strip over vastgoedhandelaren, een website, initiatieven samen met zijn kinderen om zijn oude tekeningen te koop aan te bieden.

En nu is hij niet meer. Het is moeilijk te aanvaarden. Zo'n aimabele kerel.

Willy was een levensgenieter met een scherpe blik. Een groot vakman met een enorme schat aan ideeën. Hij tekende met liefde en plezier, zijn leven lang.

Voor de Nederlandse strip en voor de krantenstrip in het bijzonder heeft hij veel betekend: meer dan zes decennia lang heeft hij onze cultuur verrijkt en zijn lezers vermaakt. Dat is een indrukwekkende prestatie, van een indrukwekkend mens.

Jesse van Muylwijck

De laatste deadline van de onmogelijke Lohmann

Twaalf lange jaren heb ik als hoofdredacteur van de Nederlandse editie van Mad gewerkt met Willy Lohmann. Het leken er wel 120!
Willy en ik spoorden namelijk niet.
Op zich is dat een aanbeveling maar we spoorden niet op dezelfde manier niet. Ik zal het uitleggen.
Willy was namelijk een ochtendmens, *hij* begon de dag fris en opgeruimd bij het eerste krieken van het zonlicht. En op dat tijdstip ging *ik* meestal naar bed. Uiteraard had ik maatregelen genomen dat niemand mij vóór twee uur in de middag kon wekken: bel af, telefoon af, antwoordapparaat aan.
Dus Willy, popelend om te beginnen, kon mij niet bereiken om te vragen wat het onderwerp voor de strip moest worden. Of waar de teksten bleven, want Willy had een heilig ontzag voor deadlines. Ik niet en daar liepen de sporen al uiteen.
Als *ik* dan 's middag bij de wereld was, en aan het eind van de middag een tekenaar als Willy Lohmann psychisch nèt aan kon, ja, dan was Willy in zijn middagslaapje, al dan niet onder invloed van spiritualiën. Als *hij* dan begin van de avond mij weer probeerde te bereiken, was *ik* ergens aan een maaltijd, met een goede fles wijn. Dus u raadt het: ik kom thuis, trek de telefoon eruit en ga lekker aan een roman schrijven, terwijl Willy woedend door zijn ark beende.
Dit ritueel duurde tot vlak vóór of òp de deadline en dan moest één van ons geforceerd worden: ik eerder opstaan of Willy langer wakker blijven. Dat was onze maandelijkse moeizame wissel.
We hadden eigenlijk een wisselwachter nodig, maar de wissel zelf was òf bevroren, òf oververhit, òf de wisselwachter lag zijn roes uit te slapen. Meestal alle drie tegelijk.
Onmogelijke man dus, niet mee te werken.
Ik heb hem naast *Mad* met plezier voorgesteld aan mijn literaire agent en die begon de cartoons van Willy te slijten aan bladen van de Consumentenbond, het reclamevakblad *Ariadne/Revue der Reclame* en zelfs aan het feministische maandblad *Opzij*. Totdat ze daar ontdekten dat die leuke tekenares Willy, dat dikke mannetje Willy bleek te zijn en, maar al te waar, ook niet lesbisch of homo. Dus dat betekende het einde van een mogelijk feministische carrière. Zoals ik al zei: geen land mee te bezeilen.
Mad is gestopt midden jaren 1990, failliet of zo, en toen stopte de samenwerking. Ik kwam zijn naam geregeld tegen, want hij had een goede pen en naar ik begreep: de laatste jaren ook een vaste hand. Willy dronk niet meer! Echt onmogelijk, maar hoed af voor de vrouw die hem voor die keus stelde en het nog won ook!
Ik schrok toen ik vernam dat Willy Lohmann, met al zijn kilo's en tekengaven, de laatste deadline gepasseerd is. Ik had liever een tekst voor hem geschreven vóór die deadline. Maar we sporen wederom niet.
Ik pik stiekem een traantje weg en wens zijn kinderen, ik heb ze nog als kleintjes gezien op de ark van Noach Lohmann, alle sterkte. En ook wens ik zijn laatste liefde, die toch al heel sterk moet zijn, kracht toe.

Rob Bakker

Intrigerende tekenaar

Ik werd Willy voor het eerst gewaar toen ik in begin jaren 1960 in Schiedam werkte als ontwerper/illustrator op Publi Studio. Aan de Toonder Studio's heb ik alleen maar geroken.
Mijn tekenkamergenoot was Kees de Kiefte, de beste vogeltekenaar van ons land en helaas in 2000 overleden. U zult me dus op mijn woord moeten geloven.
Ik kwam uit een *Vrije Volk*-gezin.
'Het Vrije Volk! Uw krant uw tolk!'
En later: 'De grootste krant van Nederland!'
De krant van *Paulus de boskabouter* en *Rip Kirby* van Alex Raymond, Willy's favoriete striptekenaar.
Dat had de toch al links aangelegde Willy zeker goedgekeurd. Maar wat Willy ook goed gedaan zou hebben: Kees bracht iedere dag *Het Parool* binnen. Dat deed hij voornamelijk voor de strip *Professor Pi* van Bob van den Born, die hij hogelijk waardeerde en iedere dag uitknipte. Dat was de enige strip die in Kees' ogen de moeite waard was. Hij was een groot vogel- maar géén stripliefhebber.
Meelezend (en waarderend) kreeg ik voor het eerst *Kraaienhove* onder ogen. En dat intrigeerde me mateloos. Hier was een striptekenaar aan het werk die schijnbaar nog nooit iets gezien had van *Kuifje* of *Robbedoes* of Carl Barks.

EEN VAN DE LAATSTE TEKENINGEN DIE LOHMANN MAAKTE WAS EEN FELICITATIE AAN THE TJONG-KHING DAT OPGENOMEN IS IN ARMAN & ILVA - DE BIJZONDER BEGAADEN DAT RECHTS BESPROKEN WORDT

Een eenling op stripgebied. Om met Dick Matena te spreken: eigenwijs! De lichtval verwijst misschien naar Alex Raymond en het stronkgewas naar Marten Toonder, maar het unieke van lijn en sfeer en karakters sprak me zeer aan.
Grizelda, Lucius en Kolonel Vivand (een prachtige naam!) waren hoofdrolspelers in een landschap dat meer aan de cartoonwereld van Charles Addams, *The Addams Family*, en Ronald Searle met zijn venijnige kostschoolmeisjes van St. Trinians deed denken dan aan Hergé of André Franquin.
Eenenzestig verhalen, van *Het spiritum* tot *Het grijze verleden* behoren nu dus inderdaad tot ons aller verleden.
Net als Dick Matena ontmoette ik Willy in Persona Extravertum op de redactie van *Pep* aan de Amsterdamse Stadhouderskade. Hij was er, laten we zeggen, aanwezig! Als hij binnenkwam was de kamer gelijk gevuld en dat lag niet alleen aan zijn omvang.
En buiten zijn dagstrip in *Het Parool* vulde hij vele gaten in de inhoud van *Pep*. Grapjes, redactiestripjes, *Pep-spotters*, een leuk scenario voor Daan Jippes en eind van de dag met Hetty Hagebeuk, Henk Albers en wie er maar verder na 5 uur nog op de redactie was naar Joop, op de hoek van de Ferdinand Bol.
Over dat eigenwijze, u moet eens opletten hoe vaak in gesprekken het vulwoordje 'ja' tegenwoordig wordt gebruikt. Een gemiddeld antwoord aan een interviewer kan zijn: 'Ja, en dan heb je natuurlijk, ja, even dat gevoel van, ja, dat kan eh... ja, best een, ja, interessante invalshoek zijn, ja... Ja toch?' Bij Willy was dat: nee! Uitgesproken met die wat schorre stem van 'm. Hij had meningen. Vele. En hij liet ze je weten ook. Vandaar de internationale prijzen voor zijn cartoons.
In 1971 was er in Rotterdam een striptentoonstelling en naar ik meen daarvoor bouwde Willy een prachtige maquette van het huis Kraaienhove. In een kort en in de gegeven omstandigheden ontroerend filmpje, gemaakt voor de *Bommelglossy*, zag ik tot mijn vreugde dat die er nog is. Werk aan de winkel Stripmuseum.
Mijn vrouw Ted en ik hebben het bouwwerk nog in zijn woonark in Halfweg gezien in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw.
En als u het filmpje bekijkt, begrijpt u hoe jaloers ik was op Willy's werktafel. Ted herinnert zich de foto's van zijn kinderen aan de wand. Ik zijn tekeningen.
Net als bij Dick Matena verloren we elkaar een beetje uit het oog. Van zijn cartoons en werk voor Mad heb ik niet veel meegekregen. Wel maakte ik iedere stripbeurs dezelfde flauwe grap door hem steevast te begroeten met: Beetje doorwerken, Willy! D'r is nog leeg papier!
Dat papier *blijft* nu leeg.
Op de site van Het Stripschap staat een zelfportret van Willy in *Kraaienhove*-tooi. Hij schrijft erbij: Willy Lohman, geboren 7 mei 1936, sterfdatum nog niet bekend.
Ik had dat graag nog even zo gelaten.
Willy, het ga je goed!

Martin Lodewijk

Sherpa zet Khing in het zonnetje

Striptekenaar en kinderboekenillustrator **Thé Tjong-Khing** heeft de zeer respectabele leeftijd van tachtig jaar bereikt. Reden voor uitgeverij Sherpa om hem eens extra in het zonnetje te zetten. Het nieuwe deel uit de fraai heruitgegeven serie *Arman & Ilva*, de sciencefictiondagbladserie die Khing samen met scenarist Lo Hartog van Banda eind jaren 1960 en in de jaren 1970 publiceerde, bevat een extra dossier. Dit bestaat uit maar liefst 44 felicitatietekeningen van collega's (waaronder die van Willy Lohmann op de pagina hiernaast), voorafgegaan door een inleiding van journalist en Khing-bewonderaar Peter Breedveld.
Dit officieel achtste deel uit de reeks, *De bijzonder begaafden* (ISBN 978-90-8988-055-0, 88 pagina's, harde kaft, zwart/wit, €25) bevat verder een algemene inleiding van stripmaker en *Arman & Ilva*-fan Marq van Broekhoven en een onderhoudend en gedetailleerd dossier van uitgever Mat Schifferstein over de totstandkoming van dit avontuur. In de uitleiding van dit dossier licht Schifferstein ook nog eens toe hoe zo'n heruitgave tot stand komt. Een must voor elke striplieffhebber, en dat geldt eigenlijk voor de gehele *Khing-collectie* van Sherpa.
Schifferstein feliciteerde de jubilaris nog eens persoonlijk tijdens de opening van de expositiewand *Jan Kruis en Thé Tjong-Khing – Toptekenaars van tachtig* in Het Nederlands Stripmuseum in Groningen, op 21 september. Net als Khing is ook Jan Kruis dit jaar tachtig geworden. Het museum vond dat een combi-feestje waard. Naast de onthulling van de wand vonden er de uitreikingen plaats van de *Jan Kruis Glossy* en het nieuwste *Arman & Ilva*-album met het felicitatiedossier.
Schifferstein bedankte in zijn toespraak Thé Tjong-Khing voor 'voor alle moois dat je iedereen hebt gegeven' en noemde hem 'een natuurtalent als tekenaar, die zich in de loop van enkele jaren een fantastische, naturalistische tekenstijl eigen maakte, waarmee hij wereldwijd indruk maakte'.
RS

De leukste striptentoonstelling van Nederland

Vrijdagmiddag 27 september werd in de glazen zaal van de Portugese synagoge in 's-Gravenhage de 'leukste striptentoonstelling' van Nederland geopend. *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* getoond in een echt Rijksmuseum, met dank aan de erfenis van Baron W.H.J. van Westreenen van Tiellandt. Die heeft in de 19e eeuw per testament zijn statige woning aan de Prinsessegracht met boekencollectie aan het Rijk overgedragen en zo kon het in 1852 als museum verder gaan.

Museum Meermanno is het oudste boekenmuseum ter wereld. Het 'Huis van het boek' zag de laatste drie jaar zijn bezoekersaantal meer dan verdubbelen. Een hele prestatie voor een instituut waarvan het budget met 25 procent is teruggebracht. Naast de bijdragen van diverse verzamelaars is een groot deel van de getoonde werken van '200 jaar Nederlands beeldverhaal' afkomstig uit de collectie van Hans Matla, mede-initiatiefnemer van de expositie. Hij heeft zijn privécollectie in het zogeheten Nederlands Instituut voor het Beeldverhaal en Boekillustratie (Nibbi) ondergebracht. Een verzameling, die zoals directeur Maartje de Haan bij de opening van de expositie vertelde, Museum Meermanno graag zou willen verwerven. Het museum is immers van plan om de geschiedenis van het Nederlandse beeldverhaal in de vaste collectie op te nemen en hoopt de aankoop van de collectie Matla in 2016 te realiseren.

De belangstelling voor de opening van de expositie was bijzonder groot. Directeur De Haan stelde in haar openingsspeech dat ook stripboeken onderdeel vormen van de boekengeschiedenis. Daarom passen ze uitstekend in de boekencollectie van het museum. Na de krachtig uitgesproken leuze: 'Leve het oude boek, leve het nieuwe boek en leve het stripboek' gaf zij het woord aan Thom Roep, de sinds dit jaar gepensioneerde oud-hoofdredacteur van *Donald Duck*, die 40 jaar van zijn leven met de opvliegende eend heeft doorgebracht. De man die als onderwijzer is opgeleid en nooit had gedacht dat hij ooit nog eens met strips zijn brood zou verdienen. Die verhaalde over zijn ervaringen met het stripverhaal in zijn jeugd, waarbij vooral de Amerikaanse reeks *Classics Illustrated*, stripbewerkingen van wereldliteratuur, voor zijn ontwikkeling belangrijk was. Voor het maken van een goede strip is er in zijn ogen geen bestaand recept.

FOTO ANS NOLTEN

Iedere productie valt of staat met de smaak van de consument. De strip is vandaag de dag gelukkig nog springlevend, aldus Roep.

Verzamelaar en uitgever Hans Matla, die als laatste spreker het woord voerde, stelde zich bescheiden op. 'Ik ben geen tekenaar, geen schrijver, geen zanger, ik kan eigenlijk niks.' Hij nam vervolgens de tijd om Dick Matena uitgebreid te eren; in zijn ogen de meest veelzijdige stripmaker die Nederland ooit heeft gekend. Uiteraard besteedde Matla als eindredacteur ook aandacht aan het standaardwerk *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* dat naar aanleiding van de tentoonstelling is verschenen. Na Matla's speech volgde nog een muzikaal intermezzo van Theo van den Boogaard die enthousiast

FOTO ANS NOLTEN

BOVEN - Op de voorgevel van het Huis van het Boek nodigt Dick Bos van tekenaar Alfred Mazure in een spetterende vormgeving de argeloze voorbijganger uit om de tentoonstelling te bezoeken.

LINKS - De belangstelling voor de opening van de tentoonstelling was groot.

RECHTS - VAN LINKS NAAR RECHTS -

- **Theo van den Boogaard vertolkt zijn Bob Dylan-songs waarbij de gezongen tekst met zijn tekeningen worden geïllustreerd.**
- **Eerbetoon aan stripofiel Hans Matla.**
- **Het boek *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* dat bij de gelijknamige tentoonstelling in het Huis van het Boek is uitgebracht.**

maar niet helemaal zuiver Bob Dylan-songs vertolkte.

Vervolgens kon de tentoonstelling worden bezocht. *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* is chronologisch van opzet en laat zien hoe de Nederlandse strip tot stand is gekomen. Ook het maken van strips, zowel de techniek als de kunst van het tekenen en het maken van een verhaallijn, komen aan de orde. Kinderen kunnen zelf een stripverhaal tekenen of zichzelf fotograferen in het striptheater en als ze het heel goed doen mogelijk een prijs winnen. In de fraaie oude zalen en zaaltjes van het museum verwacht je in de vitrines etsen van Gustave Doré, oude Bijbels en handgeschreven manuscripten op geschept papier, maar er ligt – druktechnisch gezien – goedkoop drukwerk uit vervlogen jaren.

In vogelvlucht beleeft de bezoeker tweehonderd jaar Nederlandse stripgeschiedenis. Dit allemaal in de wat sombere, duistere sfeer van een prentenkabinet omdat de uiterst zeldzame uitgaven niet mogen vergelen. Dat geldt niet voor de drie kleinere opstellingen die het museum naast *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* heeft ingericht. Op de tweede verdieping is in een kleine ruimte, naast een alleraardigste nieuwe presentatie van mini-boekjes met een echte mini-bibliotheek, een kleine expositie over het blad *Robbedoes* ingericht. Naast originele tekeningen zijn er hoofdzakelijk Franstalige *Spirou*-uitgaven te zien, het langstlopende stripblad van Europa. De presentatie is in samenwerking met het Belgisch stripcentrum en uitgeverij Dupuis opgezet en aangevuld met werken uit de collecties Hans Matla en George Pape.

In de museumtuin staan verder kleine polyester huisjes van de 'Jan, Jans en kinderen on tour'-tentoonstelling. Deze openluchtexpositie heeft uitgeverij Sanoma in 2010 gemaakt ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van de strip en is al op andere plaatsen te zien geweest. Op de begane grond tenslotte is er nog een expositie van de 'nieuwe' *Eppo*-tekenaars van de laatste vijf jaar.

Voorts organiseert het museum, zoals bij dit soort exposities gebruikelijk is, nog tal van andere activiteiten, zoals workshops strips maken, een striptaxatiedag en diverse arrangementen rond stripactiviteiten.

Het boek *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* van uitgeverij Lecturis kost €39,50. Daarnaast is ter gelegenheid van de tentoonstelling nog een goedkopere uitgave in stripvorm verschenen, gemaakt door Margreet de Heer. Deze strip is alleen te koop in de museumwinkel voor €9,50. Voor kinderen tot en met 18 jaar is de toegang gratis en de laatste dag van de exposities is 12 januari 2014, behalve die van *Eppo*. Die loopt door tot en met 2 februari 2014. HvB

Meer iinfo: *www.meermanno.nl*

Panda werkt volop aan striperfgoed

Hans Matla van uitgeverij Panda meldt dat dit najaar nog band 26 van *De avonturen van Tom Poes* op de planning staat alsook de laatste twee delen van *Dick Bos* (banden 16 en 17). In januari 2014 verwacht hij dan eindellijk de laatste twee banden van *Eric de Noorman* (band 21 en 24) af te kunnen ronden met veel onverwachts nieuw metariaal.

Ook moeten dan in het voorjaar de laatste drie delen van *Kresse Bibliofiel* naar de drukker. De reeks *Kresse Bibliofiel* is de langstlopende reeks van uitgeverij Panda, maar bestaat uit 'slechts' elf delen in vergelijking met andere Panda-series. 'In 1983 begon ik met *Tarzan van de apen* en *Ditto en de draak in de grot*. Tot in 1994 volgden er gestaag nieuwe delen. De laatste jaren zijn er geen nieuwe uitgaven meer verschenen, hoewel de drie slotdelen – *De gouden dolk*, *Detective Kommer* en *Roland de jonge jager*, respectievelijk deel 5, 8 en 10 – al enkele jaren op mijn bureau liggen te wachten om door mij te worden afgerond.' Samen met Julius de Goede, die in opdracht van Panda de boekproductie doet, zet Matla nu extra vaart er in om de reeks eindelijk te kunnen afronden.

Parallel daaraan werkt Panda verder aan de nieuwe luxe Toonder-reeksen *Koning Hollewijn* en *Panda*. 'Doordat ik zeven maanden heb moeten werken aan de eindredactie van het naslagwerk *Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal*, dat eind september is verschenen, viel er een groot gat in onze productie. Maar, we hebben nu dus een mooi, druk en aangrijpend jaar voor de boeg', aldus Matla. RS

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

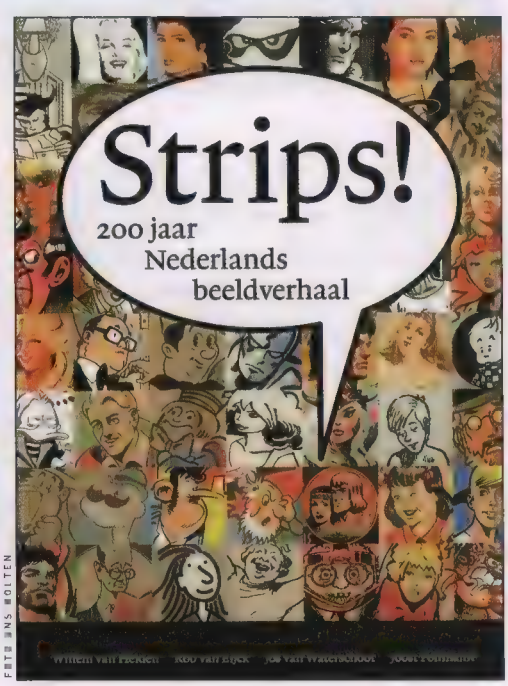

FOTO ANS NOLTEN

Dylan in noot en beeld

Op 3 oktober jongstleden reikte uitgeverij Oog & Blik/Bezige Bij het eerste exemplaar van het boek *Bob Dylan Illustrated* (ISBN 978-90-5492-422-7, 200 pagina's, kleur, hk, €34,90) uit aan auteur Theo van den Boogaard. In zijn nieuwste boek verbeeldt Van den Boogaard, onder de auteursnaam Theo Bogart, zes Dylan-songs: *Moonlight, Simple Twist of Fate, Winterlude, When the Ship Comes In, Can't Wait* en *I'll be Your Baby Tonight*. Een aantal nummers bracht hij zelf ten gehore in muziekwinkel Concerto te Amsterdam, waar de boekpresentatie plaatsvond.

Op de achtergrond werden de tekeningen geprojecteerd die Van den Boogaard naar aanleiding van de liedjes maakte. Net als Dylan zong en speelde hij mondharmonica. Theo werd begeleid door Marcel de Groot op gitaar en Jacob Klaasse op piano. 'Klaasse is een jeugdvriend van mij. We speelden samen bluesnummers toen we jong waren... Jacob is doorgegaan in de muziek, onder andere voor *Doe Maar*, en ik ben gaan tekenen. Ik vond het geweldig dat ik het mondharmonicaspelen weer kon oppikken door opnieuw met hem samen te spelen.'

FOTO LIESBETH VAN SCHIJNDEL

In zijn jeugd maakte de muziek van Dylan al grote indruk op Theo. Pas in 2010 begon hij tekeningen te maken van een aantal songs van de grote meester. Uiteindelijk heeft dat nu geresulteerd in *Bob Dylan Illustrated*, waarin Van de Boogaard alle creatieve registers opentrekt. Het album is een ode van een stripmeester aan een muzieklegende. Sterker nog: Dylans nummers inspireerden Van den Boogaard niet alleen tot het maken van tekeningen, maar ook tot het regelmatig zingen van een aantal nummers. In platenzaak Concerto licht hij toe: 'Ik vond Dylan altijd al fantastisch, eindelijk was er in die jaren iemand met intelligente teksten. De nummers die ik koos voor dit boek moesten niet alleen muzikaal mooi zijn, maar ook mooi beeld opleveren. Ik zie al mijn hele leven beelden bij zijn muziek, dus dat was niet zo moeilijk.'

De kunstzinnige handdruk tussen de twee meesters heeft geresulteerd in een boek vol prachtige tekeningen, gemaakt met diverse technieken, waaronder watervert. Romantische en poëtische sfeerbeelden en tekeningen in een harde cartoonachtige stijl wisselen elkaar af in het fraai vormgegeven boek.

Elke regel tekst van Dylan wordt verbeeld op een pagina, waarbij Bogart meestal niet kiest voor overdadig kleurgebruik. De tekeningen zijn zonder uitzondering associatief en creatief, net als de tekst en muziek van zijn idool.

'Ik vond het leuk om alle sluizen open te zetten, meestal moet je je beperken tot één stijl. Dat vond ik hier niet nodig.'

Bob en Theo hebben elkaar nooit ontmoet. 'Ik hoop dat hij blij is met dit boek,' zegt Bogart. Zeker weten. RA

→ FLITSEN

➲ Uitgeverij Sherpa heeft de smaak van integrale heruitgaven goed te pakken. Na *Roodbaard* en *Blueberry* staan in 2014 *Ravian en Laureline* en *Luc Orïent* op de rol. ➲ In het GEM – Museum voor actuele kunst in 's-Gravenhage loopt tot en met 8 december in de lounge de tentoonstelling *Cartooning for Peace*. Deze expositie laat de continue pogingen van cartoonisten vanuit de hele wereld zien om onderwerpen zoals vrede, gerechtigheid en vrijheid van meningsuiting bespreekbaar te maken. De Franse journalist en cartoonist Plantu, publicerend in onder meer *Le Monde*, opende op 13 september de expositie. Er hoort ook een website bij: *www.cartooningforpeace.org* ➲ De reeks *Jommeke* heeft een opfrisbeurt ondergaan. Met ingang van deel 266 is de vormgeving van het omslag gewijzigd. Het omslag van deel 266 geeft licht in het donker; da's makkelijk als je stiekem onder je deken je Jommekes wilt lezen! ➲ Hermann en zoon Yves H. werken aan de one-shot *Terug naar Congo* waarin de auteurs een jonge tekenaar opvoeren met de naam Rémy Georget die werkt voor de krant *Le Matin*. In het najaar verschijnt dit 'Kuifje'-album bij uitgeverij Glénat. Hoe zou Moulinsart hierop reageren? ➲ In het Frans gaat een spin-off van de reeks *Baard en Kale* verschijnen. Niemand minder dan Stomp, de slechterik met de middeleeuwse helm op, speelt daarin de hoofdrol. Éric Maltaite, zoon van *Baard en Kale*-tekenaar Will, en Stéphane Colman *(Marsupilami)* werken aan een ruim tachtig pagina's tellend album. ➲ Je moet heel goed kijken maar sinds juli bestaat er een asteroïde met de naam Jodorowsky, vernoemd naar de sciencefictionschrijver Alexandro Jodorowsky. Aan deze naam gaat de cijfercombinatie 261690 vooraf. De asteroïde heeft een diameter van vijf kilometer en is te vinden tussen Mars en Jupiter, op bijna 500 kilometer van de zon. ➲ Van de hand van André Franquin, Jidéhem en Yvan Deloporte is in november een Nederlandse vertaling van *Les Robinsons du Rail* verschenen. Dit leesverhaal met Guust Flater, Robbedoes en Kwabbernoot gaat over een op hol geslagen atoomtrein. Het verhaal verscheen eerder in tien opeenvolgende nummers in het weekblad *Robbedoes*. ➲ Dit najaar verschijnt – ook in het Nederlands – bij Lombard een vuistdikke monografie over werk en leven van *Thorgal*-auteur Grzegorz Rosinski. Het boek is grotendeels gebaseerd op een interview met Rosinski

CAROL VOGES

UvA verwerft het archief van stripsyndicaat Swan Features

De Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam (wij noemen het nog graag Stripdocumentatiecentrum Nederland) heeft een deel van het door hen verloren gewaande archief van Swan Features Syndicate verworven. Het archief bevat ongeveer vijfduizend origineel getekende stripstroken. Van de strips *Simpelman* (Wim van Wieringen) en *Tekko Taks* (Henk Kabos) zijn bij voorbeeld vrijwel alle originelen aanwezig. Verder bevat het archief veel cliché-afdrukken – hoogwaardige afdrukken die geschikt zijn voor publicatie – van door Swan Features vertegenwoordigde strips. Verder bevat het archief scenario's, ingeplakte knipsels van strips en administratief materiaal, waaronder brieven en contracten met stripmakers.

Conservator Jos van Waterschoot vertelt dat dit archief 'gewoon op zolder lag bij de familie van Anton de Zwaan. Die wilde eindelijk eens van die 'ouwe zooi' af. Ik heb de collectie gekregen van de kleindochter van De Zwaan. Zij had het in eerste instantie aangeboden aan stripwinkel Lambiek, maar die wilde niet nog meer voorraad in de winkel. Lambiek bracht haar vervolgens in contact met ons.'

Anton de Zwaan was vanaf 1945 medefirmant van Marten Toonder bij de Toonder Studio's. Daar verkocht hij jarenlang de strips van de studio aan het buitenland. Toen de Toonder Studio's zich meer op de filmindustrie wilde richten, vertrok De Zwaan in 1953 met medeneming van diverse stripmakers.

Swan Features Syndicate publiceerde in de decennia 1950-1970 strips in dagbladen als *Het Parool*, *De Telegraaf* en *Trouw* en talloze regionale kranten. Anton de Zwaan vertegenwoordigde via zijn syndicaat onder meer bekende Nederlandse strips als *Aram* van Piet Wijn, *Eric de Noorman* van Hans G. Kresse, *Kapitein Rob* van Pieter Kühn, *Piloot Storm* van Henk Sprenger, *Professor Pi* van Bob van den Born, *Simpelman* van Wim van Wieringen en *Professor Créghel* van Carol Voges in binnen- en buitenland. RS

afgenomen door Patrick Gaumer ➲ Ander *Thorgal*-nieuws: In Brussel is een stripmuur gemaakt met de figuren Thorgal en Aaricia, hand in hand. ➲ Een rijtje met filmnieuws: In oktober draaide in de Franse bioscopen een film over de avonturen van *Benoît Brisefer*. Waarschijnlijk laat de Nederlandse vertaling – *Steven Sterk* – meer belletjes rinkelen. Helaas is de kans klein dat de film ook in de Nederlandse bioscoop gaat verschijnen. Wachten op de DVD, dan maar. ➲ Ook komt er, voorlopig alleen in het Frans, een filmversie van de komische reeks *Zombillennium* (Arthur de Pins). Liefhebbers moeten wel tot 2015 geduld hebben. ➲ Grid Animation, gespecialiseerd in animatiefilms, is bezig met de verfilming van drie stripreeksen. De eerste is *Junior Suske en Wiske* waarvan 52 afleveringen moeten verschijnen. Verder wordt het *Asterix*-album *De Romeinse lusthof* tot een animatiefilm gemaakt en is men ook nog eens bezig met een 3D-filmbewerking van *De Katamarom*. ➲ Verder is er een verfilming van de stripreeks *Lou!* in voorbereiding, met dit keer acteurs van vlees en bloed in de hoofdrol. Er bestond al een tekenfilmversie van. ➲ In 2005 verscheen deel 12 van de reeks *Theodoor Cleysters* van Frank le Gall. Het goede nieuws is dat op het internet 'bewijzen' zijn verschenen van een op handen zijnd deel 13; minder goed nieuws is dat er nog geen enkele verschijningsdatum bekend is. ➲ *Spirou*, het Franstalige broertje van ons weekblad *Robbedoes*, vierde in oktober de 75e verjaardag van Raoul Cauvin, de scenarist van een enorme rij stripreeksen. In het blad, dat eenmalig de naam van de auteur had gekregen, feliciteerden vele collega-auteurs hem op gepaste wijze met zijn verjaardag. Het was ook het moment waarop Cauvin na 53 jaar officieel van de vaste loonlijst van het blad verdween. Dat betekent overigens niet dat hij stopt met scenario's schrijven. Eind november verschijnt er een boek over het leven en werk van deze stripgigant. ➲ De gratis krant *Metro* was in Vlaanderen op 24 oktober geheel in redactionele handen van de serie *De Kiekeboes*. Auteur Merho zat op de redactie om alle nieuwselementen van *De Kiekeboes*-illustraties te voorzien. ➲ Casterman gaat opnieuw *De koene ridder* in kloeke bundelingen uitbrengen. Helaas alleen in het Frans, maar wel met dossiers en alle kortere verhalen, volledig opgenomen. Sowieso kun je tegenwoordig een halve pagina vullen met nieuws over integraal uitgebrachte reeksen in Frankrijk. Die noemen we natuurlijk niet allemaal, al maken we graag melding van de aangekondigde bundeling van *De torens van Schemerwoude* van Hermann.

ADVERTENTIE

Jean Dulieu
PAULUS
en schipper Makreel
PAULUS EN SCHIPPER MAKREEL
Gouden Klassiekers – deel 8
Handelseditie uitgebreid met vijf nieuwe aquarellen en een interessante bijlage
€ 14,90 – ISBN 978-90-6447-038-7
Beurseditie in een genummerde oplage van 1 t/m 150, met aflopende omslag en een alternatieve bijlage
€ 19,90 – ISBN 978-90-6447-141-4
www.demeulder.nl
Jean Dulieu
PAULUS
en schipper Makreel

FOTO HANS DINK

BOVEN - Stripwinkel Mevrouw Kern in Leiden opende in de nacht van 23 op 24 oktober de deuren om de eerste *Asterix*-albums te verkopen aan de verstokte fans. Zij kregen een eerstedagstempel in het album en op een bijgeleverde prent. Zo'n 50 mensen kwamen op de actie af. Vertaler Frits van der Heide en Jaap Toorenaar gaven toespraken.

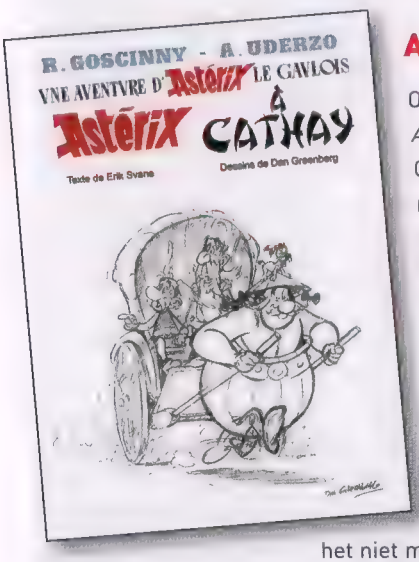

Asterix in Cathay

Op 24 oktober verscheen het 35e *Asterix*-album: *Asterix bij de Picten*. Geschreven en getekend door een nieuw duo, scenarist Jean-Yves Ferri en tekenaar Didier Conrad, die het stokje van Albert Uderzo voor ten minste één avontuur hebben overgenomen. Een verstandige beslissing want de serie had dringend vers bloed nodig na een aantal abominabele albums. Bovendien laat de gezondheidstoestand van de 86-jarige Uderzo het niet meer toe om veel te tekenen.

In hun speurtocht naar een opvolgend team benaderden Uderzo en uitgeverij Les Éditions Albert in de afgelopen jaren zelf diverse mensen. Ook kregen ze een aantal ideeën en opzetjes spontaan opgestuurd. Uiteindelijk viel de keuze op tekenaar Frédéric Mébarki, een jarenlange studiomedewerker van Uderzo, en Ferri als scenarist. Die laatste had een tekstje over een reis van Asterix naar de Picten aangeleverd dat bij de uitgeverij in goede aarde was gevallen. Ferri kreeg groen licht om het verhaal uit te werken, maar Mébarki kon de druk echter niet aan. Hij werd vervangen door Conrad die al eerder was gepolst als mogelijke tekenaar van het 36e album.

De in Parijs woonachtige oud-*Stripschrift*-medewerker Erik Svane en tekenaar Dan Greenberg meldden zich een aantal jaren terug bij de uitgeverij met een idee voor een nieuw *Asterix*-verhaal. Het duo, dat de strip *Général Leonardo* (uitgeverij Pacquet) had bedacht, had een opzet gemaakt onder de werktitel 'Asterix in Cathay' (een oude naam voor China). Een leuk gegeven dat helaas voor hen niet werd bekroond. Maar wellicht was de aanstelling van twee niet-Franse *Asterix*-auteurs nog een brug te ver voor de stripwereld in Frankrijk. Gelukkig kunnen wij een aantal platen en illustraties laten zien met bij voorbeeld Asterix en Obelix bij de Chinese muur en in de mist van het Himalaya-gebergte. Wie weet klopt Les Éditions Albert-René nog wel eens aan de deur. Svane is overigens inmiddels druk bezig met een stripbiografie over Koningin Margaretha van Denemarken, met tekenwerk van Thierry Capezzone. RS

IL Y A COMME UNE TOUR !!
EH BIEN, CONTOURNÉ-LA! ON ARRIVE!
LES CHINOIS ONT LA RÉPUTATION D'ÊTRE HOSPITALIERS. NOUS DORMIRONS DANS UN BON LIT CE SOIR.
ON NE VOIT PAS À DIX PAS DEVANT SOI...
BIZARRE... LOGIQUEMENT, NOUS DEVRIONS ARRIVER À UN ANGLE DROIT MAIS J'AI L'IMPRESSION QUE LE MUR DE LA FORTERESSE CONTINUE DROIT DEVANT
ASTÉRIX!
OUI?
IL Y A UNE AUTRE TOUR! JE FAIS QUOI?
IL FAUT LA CONTOURNER, OBÉLIX!
JE FAIS LE TOUR DE LA TOUR, ALORS?
MAIS OUI, OBÉLIX!
IL Y A QUELQUE CHOSE QUI M'ÉCHAPPE DANS TOUT CELA...
LA BRUME SE LÈVE...
JE SUIS REPRÉSENTANT DE LA CITÉ DE VWALALARI!
PHÉRADBROXNICTAPAI!
HUNERSAHKREHKANAI!
KHÂNADRAI!
DOUTIFRIDOUBAI!
MOI, DE FERMELLEPORTAI!
BONNINGCLAI!
RÉTOURBERKAI!
PRÉSENTENAI!
BALBAIMISSAMERIKHÂNPAI!
ET VOUS?
JE VIENS D'UN VILLAGE OÙ ON AIME MANGER ET BOIRE...
...OÙ ON AIME RIGOLER, OÙ ON N'AIME PAS TROP LA DISCIPLINE, OÙ ON AIME RÂLER ET SE BAGARRER.
IL SE NOMME SELAP-AGAÏ.
ÇA DOIT ÊTRE UN VILLAGE COMME CHEZ NOUS, ÇA!
KAÏ KAÏ KAÏ
CONNAIS PAS. C'EST DU CÔTÉ DU FLEUVE FÉPAUKONG.
MAIS QUELS SONT VOS NOMS?!
HINGE-NYEUR-DUSONG!
HIMAFÉRÔBONG!
SEL-UI-KIA DINONG!
MONGTPAITONG!
YALTSLFONGKISONG!
ZONFÉIMKARTONG!
LOUHI-ZARMSTRONG!
BAGNDARCA-SHONG!
HIZONDEKALSONLONG!
DJOBSTEL-MI'YOOLOVWI-HINASSONG!
ET LUI, C'EST QUI?!
C'EST LE PETIT FOPAMALÉSUSSTONG...
...IL N'EST PAS TRÈS BIEN ÉLEVÉ...
BIEN, PUISQUE LES PRÉSENTATIONS SONT FAITES, JE VAIS VOUS EXPLIQUER POURQUOI JE VOUS AI CONVOQUÉS...
R. GOSCINNY / A. UDERZO
B. SVANE / D. GREENBERG

FOTO ANS NOUTEN

De wedergeboorte van Kappie

Zaterdag 21 september, op de 3e editie van De Stripbazaar in Beverwijk werd in evenementenhal De Beursvloer de wedergeboorte van de *Kappie*-strip van Marten Toonder gevierd. Een feestelijke gebeurtenis in deze koopstad met de omvang van een kleine Nederlandse gemeente. Van de krantenstrips *Tom Poes*, *Koning Hollewijn* en *Panda* zijn ook de laatste jaren regelmatig nieuwe uitgaven verschenen, maar *Kappie*, de vierde langlopende krantenstrip van Toonder, had nog steeds geen uitgever gevonden. In totaal zijn er 141 *Kappie*-verhalen verschenen waarvan een groot aantal nog nooit in boekvorm is uitgebracht. De serie eindigde in 1972.

De eerste twee boekjes van uitgeverij Stripstift, *Kappie en de zeeheks* en *Kappie en de woeste Pochtli*, geschreven door Eiso Toonder en getekend door Piet Wijn, werden door Willem Feltkamp, algemeen manager van de Toonder Compagnie, overhandigd aan Ineke Wijn, weduwe van Piet Wijn die de laatste verhalen van de *Kappie*-strip voor zijn rekening heeft genomen. Volgens Toonder een harde werker met veel talent die zijn tekeningen altijd op tijd afleverde. Opmerkelijk is dat ook Toonder senior, oud zeekapitein die van 1946 tot 1953 bij de Toonder Studio's werkzaam was en door de medewerkers 'Kappie' genoemd werd, als adviseur bij de eerste verhalen betrokken was. Willem Feltkamp vertelt dat de originele tekeningen van de strip door de Toonder Compagnie enkele jaren geleden van de oorspronkelijke Toonder Studio's zijn overgenomen. Hoewel er ook een digitale versie is uitgebracht gaat er volgens hem niets boven een stripboek van papier dat je echt in je handen kunt houden. Verzamelaar/uitgever Hans Matla die veel ervaring heeft met uitgaven van Toonder-krantenstrips is vooral blij met de uitgave omdat knipselverzamelingen van *Kappie* uit de krant moeilijk te vinden zijn. De productie van zo'n uitgave is een hele klus waarbij er voor zover mogelijk scans van de originele tekeningen worden gemaakt. Soms zijn originele tekeningen jarenlang in een vochtige ruimte opgeslagen en voor een deel beschimmeld. Die moeten dus opgelapt en bewerkt worden. Uitgever en *Stripschrift*-redacteur Arco van Os demonstreert tenslotte met een toepasselijk dansje de digitale versie van de strip waarbij hij zijn Ipad als een accordeon gebruikt en op het beeldscherm de *Kappie*-stroken van links naar rechts laat rollen.

Deel 133, *Kappie en de blauwe walvis* verschijnt in december. HvB

→ FLITSEN

➲ Veel heisa bij winkeliers en klanten over de boxen die Ballon Media op de markt bracht om daar de albums van bij voorbeeld *Grand Prix* of de heruitgave van *Michel Vaillant* in harde kaft onder te brengen. Wat bleek namelijk: de boxen konden alleen maar met de volledige inhoud worden gekocht. Da's pech voor trouwe klanten die de albums meteen bij verschijnen los kochten. Ballon Media heeft beterschap beloofd maar gaat gemaakte fouten niet met terugwerkende kracht goed maken. Jammer! ➲ René Goscinny heeft een standbeeld gekregen in Warschau, Polen. Waarom? Ten eerste omdat Goscinny een Poolse vader heeft die in 1920 naar Frankrijk emigreerde en natuurlijk omdat ook de Polen zijn werk *(Asterix* en *Lucky Luke)* wel kunnen waarderen. ➲ In Frankrijk, in Beaulieu-Lac de Monteux om precies te zijn, een dorp nabij Avignon, moet een themapark rondom stripfiguur *Robbedoes* komen. Voorlopig zijn er een 25 attracties voorzien die alle worden gekoppeld aan een *Robbedoes en Kwabbernoot*-album of een andere stripfiguur (denk aan *Guust* of *De Marsipulami)* uit het weekblad. Da's mooi nieuws natuurlijk in het jaar dat de roodharige stripheld zijn 75-jarige jubileum viert. ➲ Op 25 oktober 1952 verscheen gratis bij *Margriet* het allereerste Nederlandstalige nummer van het weekblad *Donald Duck*. In het kader van het 75-jubileum van het damesblad bevatte *Margriet 44* van dit jaar opnieuw een gratis *Donald-Duck*-bijlage. Alleen, ditmaal is Katrien Duck de gastvrouw. De bijlage bevat een episode uit Katriens dagboek, een interview met Dagobert Duck door *Margriet* en de rubriek *Relatie Gered?* Het nummer is op de website *www.margriet.nl* nog na te bestellen. ➲ Barbara Stok is met haar stripbiografie *Vincent* uitgeroepen tot winnaar van Het Beste Groninger Boek, categorie non-fictie. Dat werd bekend tijdens festival Het Grote Gebeuren in Groningen. De jury prees de biografie als een 'verrassend en schitterend, helder en stijlvast boek'. ➲ Bij uitgeverij De Harmonie verscheen *Kalle & het schotelvarken* (ISBN 978-90-76168-63-0) van schrijfster Hermine Landvreugd. Het kinderboek gaat over Kalle die strijdt tegen een leger schotelvarkens die de aarde willen veroveren. Shamrock (Jeroen Klaver) leverde de illustraties voor wat zijn eerste kinderboek is. Hij tekende onder andere omslagen van *VPRO Gids* en illustreerde ook de Superdierenboeken van supermarktconcern Albert Heijn ➲ Bij *NRC Handelsblad* zat in de weekendeditie van 26/27 oktober een speciale Toonder-folder op krantformaat. Deze bevatte het complete *Heer Bommel*-verhaal *De dropslaven* waarvan de eerste strook oorspronkelijk op oudjaarsdag 1959 in de krant verscheen. De commerciële bijlage van de *NRC* in samenwerking met uitgeverij De Bezige Bij moest de reeks heruitgaven van de *Bommel*-verhalen onder de aandacht brengen. ➲ Griffioen Grafiek heeft een driekleurenzeefdruk (30 bij 40 cm) uitgebracht van Chris Ware: *Tin Toy Blueprint*. Voor een introductieprijs van €50. ➲ Van cartoonist Anone (Martin Šimek) komt op 5 december de bundel *Waarom ga je niet aan de drank* uit bij De Bezige Bij. Het boek verschijnt ter gelegenheid van de 75e verjaardag van Šimek. Onder het pseudoniem Anone – dat ja/nee betekent in het Tsjechisch – maakte hij vanaf eind jaren 1970 cartoons voor *NRC Handelsblad, De Volkskrant, Het Parool* en het studentenblad *Propria Cures*. Vanaf 1986 maakte hij wekelijks een cartoon voor *De Groene Amsterdammer*. ➲ Bij uitgeverij Xtra verschijnt eind januari 2014 de grafische roman *Peking – Oorlog in de diplomatenwijk*. De strip komt uit ter gelegenheid van de tentoonstelling *Het Geheugenpaleis* in het Nationaal Archief. Die loopt dan nog tot 29 juni 2014, het herdenkingsjaar van het begin van de Eerste Wereldoorlog. De strip vertelt over een opmerkelijk episode uit de Nederlandse diplomatieke geschiedenis in het Peking van 1917. Het scenario is van Peter Mennen; het tekenwerk is van Fred de Heij. Daarnaast zijn er geïntegreerd foto's en documenten uit het archief opgenomen.

ADVERTENTIE

StripKlassiekers
uit de Toonder Studio's

Panda

Integrale uitgave in 44 luxe banden.
Alle 199 verhalen, die tussen 1946 en 1993 in de dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen:
de delen 1 t/m 33 bundelen de ondertekst-verhalen;
de delen 34 t/m 44 de verhalen met de ballonteksten.
Deel 1 en 34 zijn verschenen. Prijs per deel € 56.

Koning Hollewijn

Alle verhalen van koning Hollewijn in 19 luxe banden.
Een hoogtepunt in het oeuvre van Marten Toonder!
Alle 73 verhalen die tussen 1954 en 1971 in dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen.
Deel 1 is verschenen. Prijs per deel € 56.

Heer Bommel maakt een wandeling
Ter gelegenheid van het 100e geboortejaar van Marten Toonder is een sfeervolle tekening van heer Olivier B. Bommel uitgebracht.
Elk exemplaar werd nog door Marten Toonder zelf gesigneerd en is ingelijst in een donkereiken of blankeiken lijst, met glas en passe-partout, in een oplage van 575 exemplaren. Prijs € 225.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
Telefoon: 070 3615393, E-mail: info@uitgeverij-panda.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

Wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

STARS & STRIPS

■ **GEMIST** Voor wie het was ontgaan: *Shaolin Cowboy* is terug. Schrijver en tekenaar Geof Darrow *(Hard Boiled)* lanceerde de titel in 2004 bij Burlyman Entertainment, de uitgeverij van de gebroeders Wachowski, maar na vijf jaar stilte neemt Dark Horse Comics het stokje over. Het eerste nummer verscheen in oktober.

■ **EENHEID** Ooit was de crossover *Unity* zo succesvol voor Valiant Comics dat het zorgde voor een expansiedrift die de ondergang inluidde. Bij het nieuwe Valiant is *Unity* geen crossover, maar een maandelijkse titel door Matt Kindt *(Mind MGMT)* en Doug Braithwaite *(Justice)*, waarin de bekendste helden van Valiant samen een team vormen.

■ **UITBREIDING** Wie dacht dat Marvel Comics genoeg series over de X-Men uitgeeft, heeft het mis. In de maand november wordt *Amazing X-Men* gelanceerd, de nieuwe reeks door Jason Aaron *(Thor)* en Ed McGuinness *(Hulk)*, met daarin de terugkeer van Nightcrawler, het zoveelste personage dat weer uit de dood opstaat.

■ **SPEURNEUZEN** De *Dead Boy Detectives* zijn terug! De personages uit Neil Gaimans klassieker *The Sandman*, die in 2001 al eens in een vierdelige miniserie verschenen, krijgen nu hun eigen maandelijkse serie bij DC/Vertigo. Mark Buckingham *(Fables)* schrijft en tekent, al doet hij dat eerste met hulp van co-schrijver Toby Litt.

Ghost krijgt een herkansing.

→ HERKANSING

Sommige comics hebben de tijd nodig. Twintig jaar geleden, toen de markt geen grenzen kende, kregen de meeste titels die tijd. Dat is tegenwoordig anders. Het gebeurt geregeld dat een nieuwe serie van vooral grote uitgeverijen al wordt stopgezet op basis van tegenvallende bestellingen, nog vóór het eerste nummer in de winkels ligt.

De oplossing die meer en meer wordt toegepast, is het uitgeven van meerdere miniseries en het hernummeren van lopende series. Bij Dark Horse Comics verschijnt in de maand november bij voorbeeld voor de tweede keer in iets meer dan een jaar een eerste deel van de superheldentitel *Ghost*. Schrijver Kelly Sue DeConnick *(Captain Marvel)* krijgt deze keer gezelschap van co-schrijver Chris Sebela, terwijl Ryan Sook *(The Spectre)* het tekenwerk voor zijn rekening neemt. Overigens kondigt Dark Horse deze nieuwe avonturen nu wel aan als maandelijkse reeks.

Een dergelijke herkansing gebeurt meestal bij series waarover de uitgeverijen nog wat twijfels hebben. Dat het ook heel anders kan, bewijst DC Comics, want eind november verschijnt daar een speciale editie van het eerste deel van *The Sandman: Overture*. Precies een maand na het eerste nummer van de zesdelige miniserie kunnen de lezers dus nog een keer de portemonnee trekken voor een handjevol extra pagina's met nieuw tekenwerk en een interview met één van de makers. Het is bijna ordinair geldkloppen, zeker omdat zo weinig tijd tussen beide edities zit, maar geef DC eens ongelijk: *Overture* is de langverwachte terugkeer van Neil Gaiman als schrijver van het personage dat hem vijfentwintig jaar geleden op de kaart zette, nu met tekenwerk van J.H. Williams III *(Promethea)*.

De derde variant van de herkansing is natuurlijk de traditionele heruitgave. Zo begint IDW in november met het opnieuw uitbrengen van het ooit bij Image Comics verschenen *The Maxx*, het geesteskind van maker Sam Keith. Voor deze nieuwe serie zijn nieuwe scans gemaakt van de oorspronkelijke pagina's, die vervolgens opnieuw zijn ingekleurd. Later zullen de losse delen worden gebundeld in een reeks hardcoveredities.

→ CADEAUS

Met de feestmaand voor de deur is het weer de ideale tijd voor het lanceren van nieuwe series, prijzige specials of mooie verzamelbundels. IDW zet hoog in met de vierde graphic novel uit de reeks *Richard Stark's Parker*, de door Darwyn Cooke geschreven en getekende bewerkingen van de klassieke misdaadromans van Donald Westlake. Na *The Hunter*, *The Outfit* en *The Score* wordt het voor december geplande *Slayground* de vierde keer dat Cooke zich onderdompelt in de schimmige wereld van beroepscrimineel Parker. De coverprijs bedraagt $17.99.

Dark Horse komt begin december met *Terminator Salvation: The Final Battle*, een twaalfdelige miniserie die vertelt over het einde van de oorlog tegen de machines. Het is natuurlijk niet de eerste keer dat de uitgeverij een reeks over de filmfranchise lanceert, maar het is bijzonder dat J. Michael Straczynski *(Ten Grand)* is aangetrokken als schrijver van dit epos. Straczynski staat bekend als zeer selectief wanneer het aankomt op projecten waarvan hij niet zelf de rechten heeft. Het tekenwerk is in handen van Pete Woods *(Superman)*.

Intussen keert Marvel Comics met *Origin II* terug naar de wereld van de succesvolle miniserie *Wolverine: Origin*, waarin voor het eerst de belangrijkste details over de jeugd van de mutant Wolverine uit de doeken werden gedaan. Dit vervolg in de vorm van een vijfdelige miniserie pikt de draad weer op en volgt James Howlett bij zijn gevecht tegen het beest dat in hem schuilt èn tegen één van zijn grootste vijanden. De oorspronkelijke reeks werd getekend door Andy Kubert, maar voor dit vervolg treedt broer Adam Kubert aan. Het verhaal wordt geschreven door Kieron Gillen *(Iron Man)* en losse nummers kosten $4.99.

olav.beemer@stripschrift.nl

FOTO RIK SPANJERS

Neil Gaiman

'De strip is geen aapvorm'

RIK SPANJERS

Scenario's voor films, romans, kinderboeken, audioboeken, non-fictieboeken, televisieseries, songteksten en strips. Een opsomming van het werk van de Britse schrijver Neil Gaiman (1960) blijft indrukwekkend. Aan het einde van de zomer haalde uitgeverij Meulenhoff Gaiman naar Nederland ter promotie van *De oceaan aan het einde van het pad.* Deze nieuwe roman was in Engeland en Amerika succesvol. Zo succesvol zelfs, dat Gaiman erin slaagde Dan Brown van de eerste plek in de *New York Times Bestsellers List* te stoten. Wij spraken Neil Gaiman in Amsterdam over zijn nieuwe boek, de *Sandman*-strips die in 2014 uitkomen en nog veel meer.

Gaiman begon zijn carrière als journalist en publiceerde in 1984 zijn eerste boek, over de band Duran Duran. In datzelfde jaar ontdekte hij Swamp Thing *van Alan Moore en besloot zich meer met het schrijven voor strips bezig te houden. De jonge, ambitieuze schrijver raakte bevriend met Alan Moore en nam het schrijven van de serie* Miracleman *van hem over. Na* Miracleman *scheef Gaiman vier korte scenario's voor het Britse striptijdschrift* 2000 AD. *Niet lang daarna werd Gaiman bij uitgeverij DC opgemerkt vanwege zijn strip* Black Orchid, *een samenwerking tussen Gaiman en Dave McKean, waarvan nog dit jaar een nieuwe Nederlandse vertaling zal verschijnen bij uitgeverij RW. Bij DC besloten de redacteuren hem de kans te geven om een oude en stoffige superheld nieuw leven in te blazen. Deze superheld was Sandman.*

Sandman *was een fenomeen. De visuele stijl van deze strip is erg invloedrijk geweest op populaire cultuur in de jaren 1990. Toch is het vooral de kracht van het verhaal die de strip tot een succes heeft gemaakt.*

Na Sandman *richtte Gaiman zich op het schrijven van boeken. Hij schreef onder andere* Stardust, Neverwhere, Coreline, Anansi Boys, American Gods *en, samen met Terry Pratchett,* Good Omens. *Tegenwoordig zijn Gaimans boeken gewild in zowel Hollywood als bij de BBC.* Stardust *is verfilmd en* Neverwhere *vormde de inspiratie voor een korte serie en een hoorspel bij de BBC. Ook als scriptschrijver is Gaiman druk in de weer. Hij schreef een aflevering van* Doctor Who (The Doctor's Wife) *en schreef voor de animatiefilm* Beowulf.

In de in afgelopen augustus uitgekomen roman De oceaan aan het einde van het pad *keert een man voor een begrafenis terug naar zijn geboortedorp. Het huis waarin hij opgroeide, is er niet meer, maar de oude boerderij waar zijn jeugdvriendinnetje Lettie Hempstock woonde wel. Vanaf het moment dat hij het erf op loopt, wordt hij overspoeld door herinneringen.*

Oceaan en pad

Hoe is dit nieuwe boek, *De oceaan aan het einde van het pad*, ontstaan?

Neil Gaiman: Mijn vrouw Amanda (Amanda Palmer, een Amerikaanse zangeres. Red.) was naar Australië ver-

trokken om een nieuw album op te nemen. Ik trok me terug om te schrijven. Ik had nog een *Doctor Who*-script en wat andere dingen op het programma staan. Maar ik miste mijn vrouw. Ik wilde een kort verhaal schrijven om naar haar op te sturen – dat is immers meer bijzonder dan een e-mail of een kaart – maar eenmaal begonnen hield het schrijven niet op. Ik schreef het manuscript eerst met de pen om het vervolgens op de computer in te typen. Op het moment dat ik het aantal woorden telde dacht ik: '*holy shit*, dit is eigenlijk een roman'. Ik had al een verontschuldigende brief naar mijn uitgever gestuurd met de melding dat ik nog met een kort verhaal bezig was, maar nu moest ik een tweede brief sturen met de mededeling dat ik een roman had geschreven.

In het boek zie ik twee belangrijke thema's: een strijd tussen volwassenen en kinderen, en vergeetachtigheid. De hoofdpersoon lijkt het verhaal dat hij opschrijft te vergeten terwijl hij het schrijft. Klopt dat?

Ja, in grote lijnen wel. Eén van de redenen waarom het een roman is, is het

LINKS - *Oceaan aan het einde van het pad*: het nieuwste succesverhaal van Gaiman in het Nederlands vertaald door uitgeverij Meulenhoff.

LINKSONDER - De hoofdrolspelers van de *Doctor Who*-aflevering *The Doctor's Wife*, die Gaiman schreef voor de BBC.

ONDER - Op de schutbladen van *De oceaan aan het einde van het pad* staat een deel van het met pen geschreven manuscript.

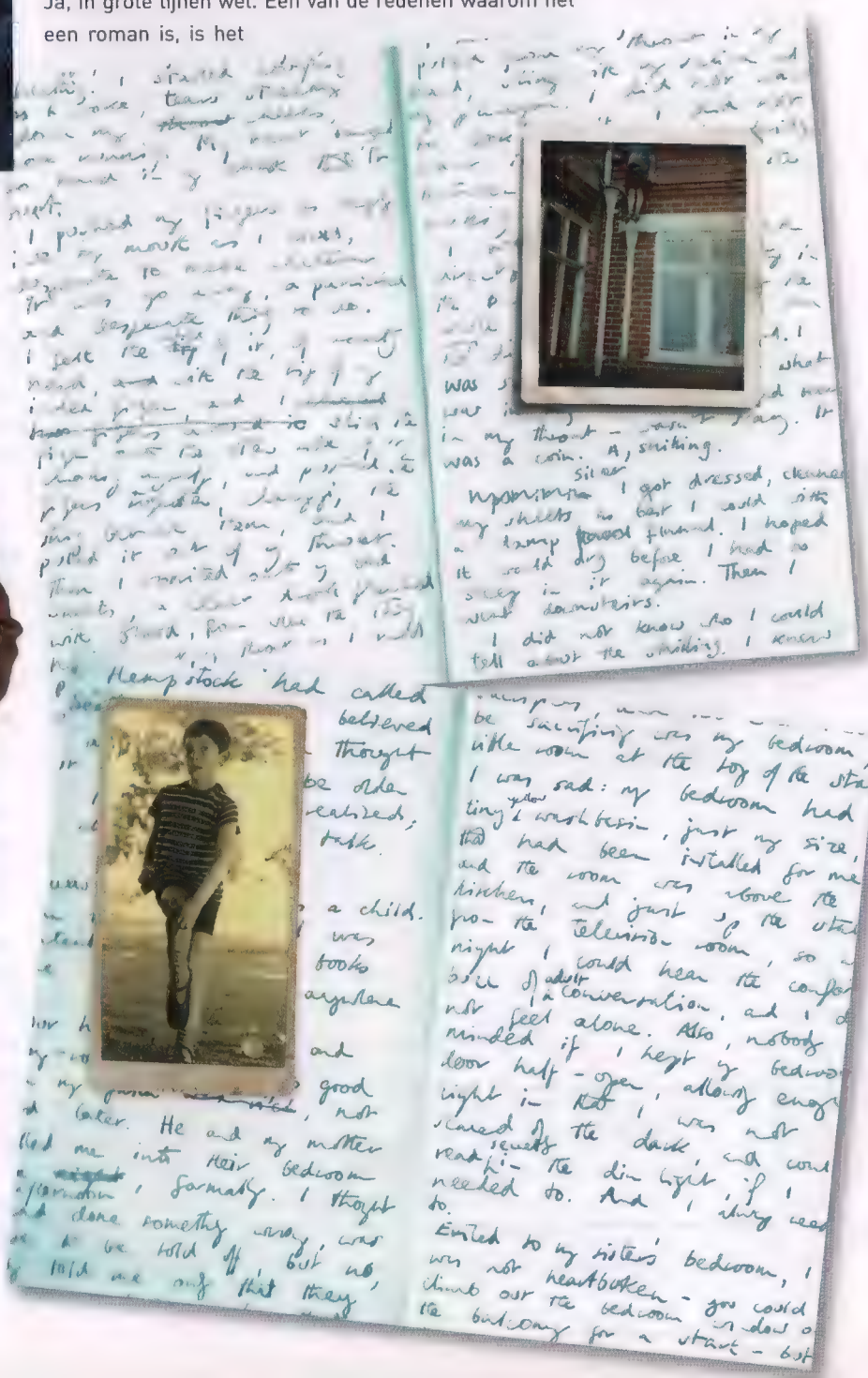

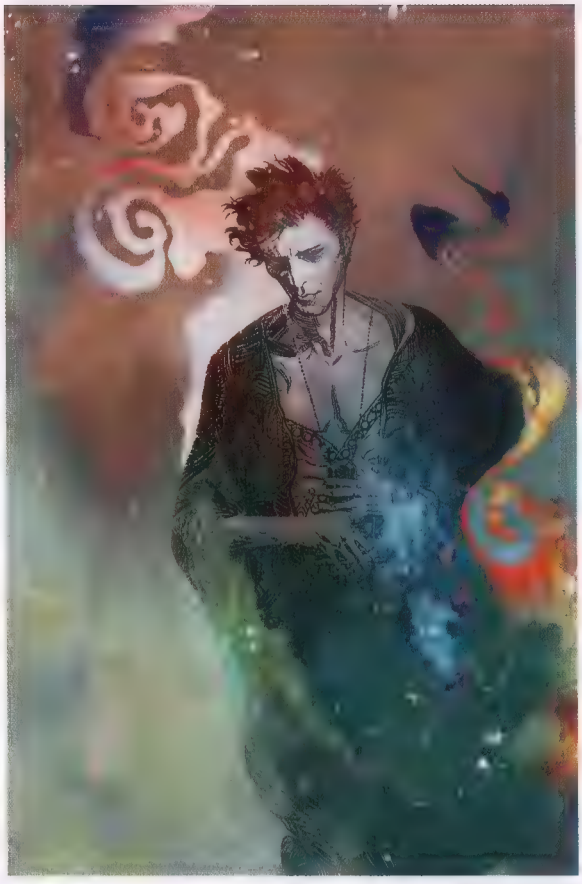

RECHTS - Afgelopen zomer kwamen er wat platen ter promotie van de nieuwe *Sandman* uit. Dit nieuwe omslag is gemaakt door Dave McKean, die ook de omslagen voor de eerdere delen maakte.

ERNAAST - Ook tekenaar J.H. Williams heft al laten zien welke kant hij op wil gaan met zijn verbeelding van het zandmannetje.

ONDER - In *Violent Cases* verkenden Dave McKean en Neil Gaiman samen de grenzen van het medium.

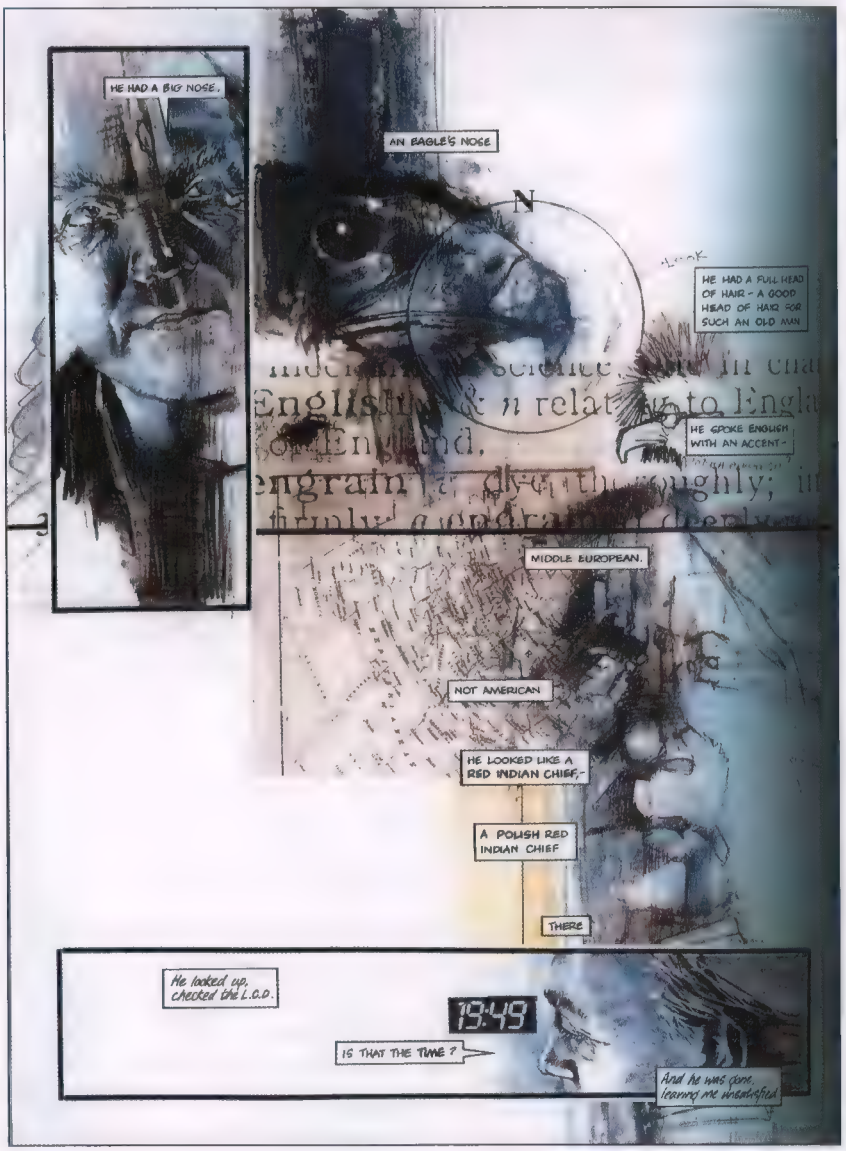
HE HAD A BIG NOSE,
AN EAGLE'S NOSE
N
HE HAD A FULL HEAD OF HAIR - A GOOD HEAD OF HAIR FOR SUCH AN OLD MAN
HE SPOKE ENGLISH WITH AN ACCENT -
MIDDLE EUROPEAN.
NOT AMERICAN
HE LOOKED LIKE A RED INDIAN CHIEF,-
A POLISH RED INDIAN CHIEF
THERE
He looked up, checked the L.C.D.
19:49
IS THAT THE TIME ?
And he was gone, leaving me unsatisfied

laatste hoofdstuk, waarin de hoofdpersoon alles verliest. Als lezer ga je nadenken over de vraag of hij veranderd is. Is hij nog dezelfde persoon als in de proloog?
In de strijd tussen kinderen en volwassenen zou ik iedere dag van de week voor kinderen kiezen. Roald Dahl en ik weten aan welke kant wij staan! Het mooie is dat er twee verschillende meningen in het verhaal zitten en dat ze beide waar zijn. De ene gaat over de punten waarop kinderen en volwassenen van elkaar verschillen: kinderen verkennen en volwassenen volgen paden. De andere gaat over de opvatting dat er geen volwassenen bestaan. In iedere volwassene schuilt een bang kind dat dacht een 'examen' voor het leven af te moeten leggen en dan alle regels zou weten en volwassen zou zijn. Maar dan plots beseft dat die de boel bedriegt en zich afvraagt of andere mensen de boel ook bedriegen. Die man daar met die grote baard, bedriegt hij de boel?

Mik je nog op een bepaalde doelgroep met dit boek?
Dat is moeilijk te bepalen. Vaak merk je pas later wat de indruk van een boek is geweest. Ik maak dat nu mee met *Coraline*. Dit boek is al een tijdje uit en er zijn nu vrouwen van midden in de twintig die tijdens signeersessies tegen mij zeggen dat *Coreline* het belangrijkste boek van hun jeugd was. Het is fascinerend om te weten wat tienjarigen nu vinden van *De oceaan aan het einde van het pad* en wat later hun mening zal zijn als ze het boek nog eens lezen op hun zeventiende of als ze dertig of veertig jaar zijn. Ik denk dat ze als het ware steeds een ander boek lezen.

Door het succes van *De oceaan aan het einde van het pad* begin je een alom bekende schrijver te worden. Hoe ervaar je dit succes?

Nou, dat verschilt toch nog wel van land tot land. Er zijn landen waar ik een belangrijk schrijver ben en andere landen waar ik alleen in een niche bekend ben. In Brazilië, bij voorbeeld, ben ik een magisch realist. In andere landen, zoals Nederland, Zweden en IJsland, weet ik weer niet precies hoe succesvol ik ben, omdat veel mensen de Engelse uitgaven lezen. Mijn uitgevers klagen erover hoe moeilijk het is om Nederlanders over te halen mijn boeken in het Nederlands te kopen. Meulenhoff wil als mijn nieuwe Nederlandse uitgever met *De oceaan aan het einde van het pad* lezers bereiken die het Engels onvoldoende beheersen en mensen die mijn boeken sowieso nog niet lazen.

Het succes van Sandman

In Nederland ben je bekend geworden door de comicserie *Sandman*. Heb je de serie wel eens herlezen?
Ik lees mijn eigen werk niet terug. Vooral omdat het toch allemaal in mijn hoofd zit. Eigenlijk kan ik *Sandman* niet eens lezen. Het lijkt een beetje op wat George Harrison ooit tijdens een interview zei over de *Beatles*: 'Het is belangrijk te begrijpen dat er vier mensen ter wereld zijn voor wie de Beatles niet echt zijn gebeurd. Wij hebben geen flauw idee wie de Beatles waren en wat hun culturele invloed is geweest.' Zo voel ik me ook over *Sandman*. Ik heb geen idee hoe het is om *Sandman* te lezen want ik was het aan het maken. Desalniettemin ben ik er trots op: het is mijn kindje. Daarom is het nu ook zo moeilijk om die zes nieuwe delen te schrijven die vanwege het 25-jarig jubileum uit zullen komen. Het is beangstigend omdat toen ik *Sandman* deed er ongeveer 100.000 lezers waren. Sinds die tijd hebben tussen de dertig en vijftig miljoen mensen de strip gelezen. Nu beeld ik me iedere keer als ik een zin schrijf in dat er vijftig miljoen mensen zeggen: 'Het moet goed zijn!'

Je gaat weer samenwerken met Dave McKean?
Ja, Dave gaat de omslagen doen.

Hoe ver zijn jullie met het visuele deel?
Dave heeft het eerste omslag geschilderd en heeft mij zijn schetsen voor het tweede en derde deel gestuurd. James H. Williams III heeft zojuist het eerste deel getekend; ik ben net klaar met het schrijven van deel twee.

Verhalen spelen de hoofdrol in *Sandman*. Sommige lezers vinden dat er te veel verhalen in de comic zitten. Mee eens?
Nee, ik wilde juist dat verhalen het belangrijkste aspect zouden zijn. Het is een verhaal over verhalen. Een boek over de aard van 'verhaal'. Een boek over de helende aard van verhalen. Ken je het stuk in *Sandman* waar een personage opeens een explosie van ideeën krijgt? Dit moesten allemaal goede ideeën zijn. Tijdens het uitwerken ervan moest ik ook het gevoel krijgen dat ik elk idee zou kunnen gebruiken voor een volledig verhaal.

Hoe gaat het met het schrijven van de nieuwe *Sandman*-delen?
Ik geniet ervan dit soort korte stripprojecten te doen. Ik vond het maken van *1602* ook fantastisch. Maar toen het uitkwam riep men: 'Oh, mijn god, dit is niet *Sandman*'. Nu wordt die strip herontdekt en zeggen mensen dat het een goede strip is. Ik vraag me altijd af waar deze mensen waren toen *1602* uitkwam. Ook het maken van de Marvel-serie *The Eternals* en *Batman: Whatever Happened to the Caped Crusader* was erg leuk. Een *Batman*-strip maken waarbij Andy Kubert in staat is op verzoek het ene paneel in de stijl van Dick Sprang te tekenen en het andere in de stijl van Brian Bolland, was een geweldige ervaring.

MY PARENTS...
...AND THE SOULS OF THE CHILDREN BEHIND THE MIRROR.
A DEAL!
NOW EAT UP YOUR BREAKFAST, MY SWEET. DON'T WORRY - IT WON'T HURT YOU.
HOW DO I KNOW YOU'LL KEEP YOUR WORD?

LINKS - *Coraline* is een horror/fantasyboek van Neil Gaiman uit 2002 met illustraties van Dave McKean. Er is door regisseur Henry Selick ook een animatiefilmbewerking gemaakt alsmede een stripversie met tekenwerk van P. Craig Russell.

Schrijven en projecten

Wat is het verschil tussen het schrijven van een roman en het schrijven voor een strip?
Dat zijn de plaatjes. Daardoor word je gedwongen om omschrijvingen te maken in plaats van uitgeschreven teksten. Je schrijft een soort brief naar de tekenaar met aanwijzingen. Bij het schrijven van een roman ben je direct bezig met het product dat mensen onder ogen krijgen. Een stripscenario is een indirecte manier van schrijven; er zit nog een tekenaar tussen.

In je scenario's, waarvan er eentje in een deel van *Sandman* is gepubliceerd, beschrijf je ongelofelijk veel details. Elk paneel wordt volledig beschreven. Waarom heb je voor deze werkwijze gekozen?
Ik ben op het advies van Alan Moore afgegaan, nadat ik hem vroeg hoe een scenario eruit ziet. Hij zei: 'Nou, je begint met pagina 1, plaatje 1 en schrijft dan alles op wat je kan bedenken waarmee de tekenaar uit de voeten kan bij het tekenen van het plaatje. Wanneer iemand praat schrijf je: *'Superman: Take that, Lex Luthor!'* En als er een

RECHTS - Rockmuzikant Alice Cooper maakte in 1994 het studioalbum *The Last Temptation*. Gaiman schreef er een horror-achtige strip voor die in een compacte versie bij de cd zat en daarna bij Marvel verspreid over drie nummers uitkwam. Met tekeningen van Michael Zulli.
ONDER - *Signal to Noice* van Neil Gaiman en Dave McKean. De apocalyptische strip stond vanaf 1989 in het Engelse livestylemagazine *The Face*. De BBC maakte er samen met Gaiman in 1996 een radiobewerking van. In 1999 werkte Gaiman mee aan een theaterversie in Chicago.

geluidseffect is schrijf je: 'FX: FLAK!' Als iemand denkt, schrijf je: *'Luthor [thinks]: Ow, that hurts!'* Zo maak je een scenario voor een strip.' En ik dacht: 'Oké'. Ik heb daarna geen andere scenario's ingezien of om advies gevraagd. Al waren er genoeg mensen die ik als schrijvers bewonderde, zoals Will Eisner, Archie Goodwing en Len Wing.

Je bent uitgegroeid tot een schrijver wiens werk snel wordt opgepakt door film- en televisiemakers. Zo is de Amerikaanse omroep HBO bezig met een *American Gods*-serie. Hoe ver staat het hiermee?
Niet ver. Volgens mij is het project verhuisd naar de andere kant van de hal: van HBO naar Cinemax, die beide in hetzelfde gebouw gevestigd zijn.

Welke andere projecten lopen er momenteel ook nog?
Ik weet niet waar ik allemaal over mag praten. Maar Ron Howard gaat in de zomer van 2014 *The Graveyard Book* opnemen. Joe Wright zal rond diezelfde tijd bezig zijn met de verfilming van *De oceaan aan het einde van het pad*. John Cameron Mitchell gaat een korte film maken van het verhaal *How to Talk to Girls at Parties*. Er komt ook een BBC-bewerking van één van mijn romans, al kan ik hier nog niet veel over kwijt. Behalve dat het een vervolg wordt op het succes van het *Neverwhere*-hoorspel. Zelf wil ik graag nog een nieuw script voor *Doctor Who* schrijven, als ik daarvoor tijd kan vinden.

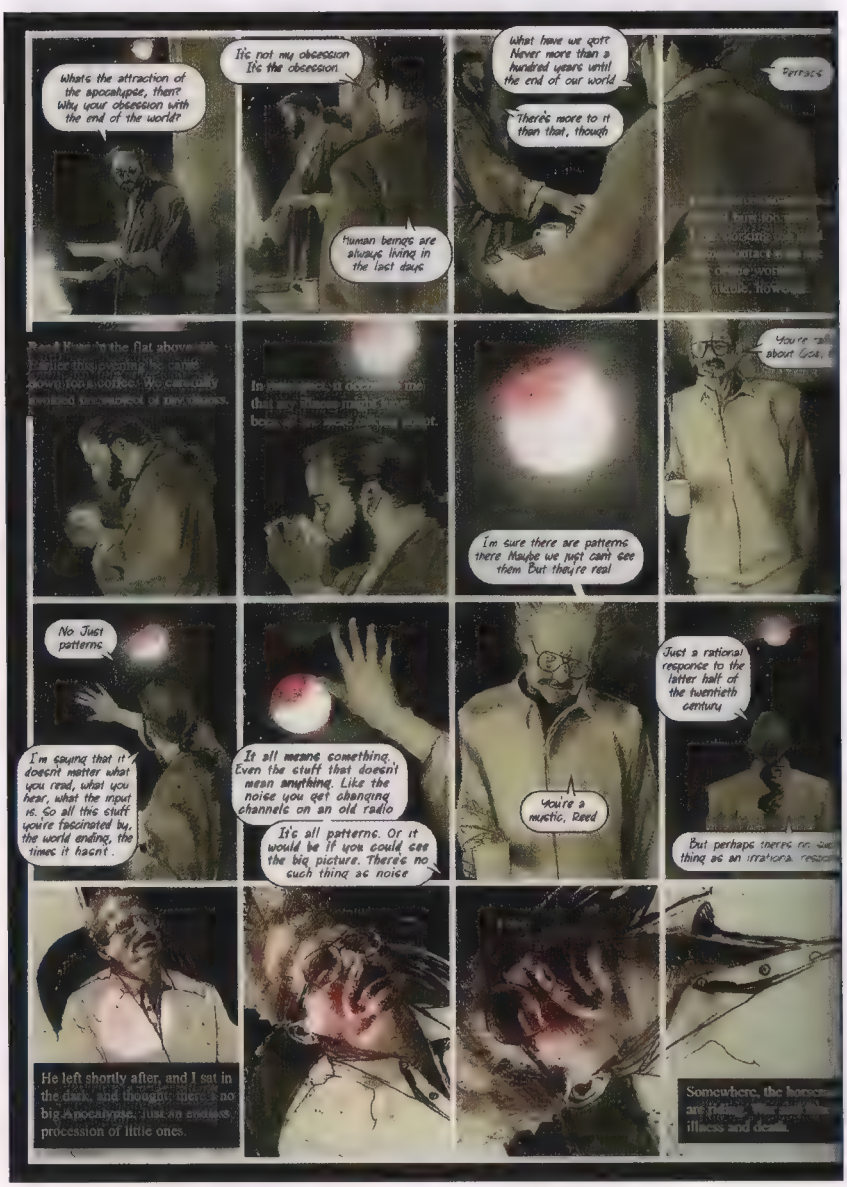
What's the attraction of the apocalypse, then? Why your obsession with the end of the world?
It's not my obsession. It's the obsession.
What have we got? Never more than a hundred years until the end of our world.
There's more to it than that, though.
Terrace.
Human beings are always living in the last days.
I'm sure there are patterns there. Maybe we just can't see them. But they're real.
No. Just patterns.
I'm saying that it doesn't matter what you read, what you hear, what the input is. So all this stuff you're fascinated by, the world ending, the times it hasn't.
It all means something. Even the stuff that doesn't mean anything. Like the noise you get changing channels on an old radio.
It's all patterns. Or it would be if you could see the big picture. There's no such thing as noise.
Just a rational response to the latter half of the twentieth century.
You're a mystic, Reed.
He left shortly after, and I sat in the dark, and thought: there's no big apocalypse. Just an endless procession of little ones.

Ga je nog aan andere strips werken dan *Sandman*?
Dat verwacht ik wel. Ik ben daar eigenlijk altijd wel mee bezig. In de afgelopen tien jaar zou ik me eigenlijk niet met strips bezig houden. Toch heb ik vier grafische romans gemaakt. In de komende tien jaar zullen er dus ongetwijfeld weer een aantal volgen.

Grafische roman of strip?

Je werk heeft een rol gespeeld in de opkomst van de term 'grafische roman'. Hoe sta je tegenover het gebruik van deze term?
Jaren geleden raakte ik op een literaire avond van *The Daily Telegraph* in gesprek met iemand die vroeg wat ik deed. Nadat ik zei dat ik strips schreef keek hij me aan alsof ik had gezegd een kinderverkrachter te zijn. Maar hij kon niet zomaar weglopen dus hij vroeg, als een boer met kiespijn, welke strips ik maakte. Ik noemde *Violent Cases*, *Sandman* en *Signal to Noise*, een strip die toen net werd gepubliceerd in *The Face*. Hij zei: 'Wacht eens even, jij bent Neil Gaiman. Mijn beste man, jij schrijft geen strips, jij schrijft grafische romans'. Ik voelde me net een hoer die was verteld dat ze eigenlijk een meisje van plezier was.
Dat hele onderscheid tussen strips en grafische romans heb ik nooit begrepen. Het etiket grafische roman wordt ook vaak op maandelijkse bundelingen geplakt om nog een keer winst te maken, al zijn die uitgaven weinig literair. Aan de andere kant verschijnen er genoeg strips met een literaire lading, zoals *Maus*, *Persepolis* en *Een deken van sneeuw*. Wat *Sandman* is weet ik niet. Het was een verhaal waarvoor ik 75 delen nodig had om het te vertellen. Daarna hebben we het verzameld en gebundeld in tien boeken. Mijn grote wens is eigenlijk om alle delen van *Sandman* in een dik boek te bundelen. Volgens DC is niet mogelijk een boek van 2000 pagina's te maken. De rug zou het simpelweg niet houden. Het blijkt echter wel mogelijk om er een Sandman-omnibus van twee delen van zo'n 1000 pagina's elk van te maken. Het wordt net als vroeger bij *Lord of the Rings*: je kon drie delen kopen of een enorm, reusachtig boek. Nu staat er bij DC het enorme, reusachtige boek van *Sandman* op de planning.

Lees je nog steeds strips?
Jawel, zoals Eddie Campbells *The Lovely Horrible Stuff*, een geweldig boek. Eddie is een genie. We zitten ook in een gouden tijdperk waarin allemaal prachtig ouder werk, dat ik altijd al eens heb willen lezen, in fraaie uitgaven wordt uitgebracht. Ik ben een oude gast aan het worden. De laatste dingen die ik heb gelezen zijn bij voorbeeld de *Pogo*-verzamelbundels en de *Gasoline Alley Sunday Pages*. *Gasoline Alley* was een Amerikaanse krantenstrip van Frank King. De normale strip was een soort soap, maar op zondag liet King zich volledig gaan. Hij maakte ondefinieerbare kunstdingen. Niets anders lijkt erop. Alan Moore gebruikte deze strip als

inspiratiebron toen hij bezig was met *Big Numbers*. Ik herinner me dat ik hem vroeg waar hij zijn ideeën over paginaontwerpen vandaan haalde. Hij zei: 'Neil, ik heb ze gestolen van *Gasoline Alley*. Ik keek naar die pagina's en dacht vervolgens: hoe kan ik ze nog interessanter maken?'

Wensenlijstje

Een mooi aspect van je carrière is dat het lijkt alsof je altijd hebt kunnen doen wat je wilde doen...

Ja, zo voelt dat wel. Ik raak alleen gefrustreerd als mensen mijn loopbaan beschrijven zoals die evolutieposters. Je weet wel, die beginnen met een aap, dan een staande aap, vervolgens een mens en tenslotte een man in een pak. Critici schrijven vaak over mijn progressie naar film of literatuur, alsof de strip de aapvorm was. Maar het zijn compleet verschillende dingen. Zo lang ik stripverhalen mag schrijven ben ik gelukkig. Ik hou van strips omdat striptekenaars de leukste mensen ter wereld zijn en de stripindustrie een aparte tak van sport blijft.

Klopt het dat je toen je jong was een lijst hebt gemaakt met daarop alle dingen die je in je leven wilde doen?

Jazeker. Ik was een jaar of vijftien en liet die lijst aan mijn moeder zien. Er stonden een hoop dingen op, waaronder het schrijven van strip- en filmscenario's. Ik zag overigens laatst een mooie opmerking op *Youtube* staan onder een video van mijn speech waarin ik die *to do-lijst* aanstip. Daarin reageerde iemand met: 'Hij zei dat hij audioboeken wilde maken maar die bestonden toen helemaal nog niet'. Ik moest hierom lachen en dacht: 'Wat denken jullie, jongelingen? Dat jullie alles hebben uitgevonden in 2004?' Ik gebruikte vroeger een microfoon en sprak daarmee boeken in op cassettebandjes voor mijn zusje.'

Zijn er nieuwe dingen op de lijst terecht gekomen?

Nee. Maar er zijn nog wel dingen die ik nog niet heb gedaan, zoals iets voor theater. Ik wil ook nog een film maken waar ik echt trots op kan zijn. Alleen, het is wel eng. Als ik die dingen heb gedaan, ben ik klaar en zal ik mezelf waarschijnlijk in een vulkaan moeten gooien. Of ik maak een nieuwe lijst, dat is een beter idee!

rik.spanjers@stripschrift.nl

Lieve lezers...

ILLUSTRATIE FRITS JONKER

Wie nog steeds beweert dat de stripwereld een 'mannenbolwerk' is, heeft een paar ontwikkelingen gemist. In de stripwinkel is vandaag de dag heel wat meer te koop dan door mannen geschreven en getekende western-, science-fiction- en avonturenstrips, waarin vrouwen ofwel ballonborstige sekspoppen, ofwel hulpeloze slachtoffers van gemene boeven zijn, of gewoon allebei.

Ik vind het aanbod nu gevarieerder dan ooit en dat heeft mede te maken met het feit dat er veel vrouwelijke stripauteurs zijn bijgekomen. In Nederland waren bij voorbeeld twintig jaar geleden Barbara Stok, Maaike Hartjes en Gerrie Hondius nog een sensatie omdat ze vrouw waren, tegenwoordig worden de interessantste strips door vrouwen gemaakt: Judith Vanistendael, Ilah, Sela en ook op Facebook zie ik vaak prachtig werk van vrouwen voorbijkomen, ik geloof vooral cursisten van Hanco Kolk.

In Frankrijk is het helemaal prijs: ik geloof dat 80 procent van de strips die ik daar koop, gemaakt is door vrouwen. Die zijn volgens mij het vernieuwendst, gaan veel dieper ook dan de meeste mannen.

Toen ik in *Stripschrift 432* het interview van Michel van Merriënboer met de Spaanse striptekenares Ana Miralles las, kreeg ik dan ook de slappe lach. Voor Van Merriënboer moet dit de eerste ontmoeting met een vrouwelijke striptekenaar zijn geweest. Hij is totaal gefixeerd op Miralles' geslacht.

'De meeste mannelijke tekenaars wisten in hun jeugd al dat ze van kleins af aan tekenaar wilden worden. Was dat bij jou ook zo?' luidt zijn eerste vraag. 'Heb je je als vrouw extra moeten bewijzen in de stripwereld? Dat is toch een mannenbolwerk', is de tweede vraag. De derde vraag: 'Hoe verklaar je dat er zo weinig vrouwen zijn die strips tekenen?' Daarna volgt een reeks typische schoolkrantvragen: 'Wanneer ben je begonnen met strips tekenen?' 'Hoe is de samenwerking met die-en-die?' Van Merriënboer sluit af met: 'In je strips spelen bloedmooie, begerige vrouwen een hoofdrol. Zou je ook een mannelijk hoofdpersonage kunnen tekenen?'

Als Van Merriënboer al inhoudelijke vragen stelt over Miralles' werk, dan gaan die over de scenario's van haar mannelijke scenarist. Over haar eigen werk komen we weinig te weten, behalve dat ze volgens Van Merriënboer 'zeker niet onverdienstelijk' tekent.

Zulke seksistische stompzinnigheid verwacht je niet meer in een blad als *Stripschrift* in 2013. Als ik het goed begrijp is Miralles bijzonderste kwaliteit dat ze een vagina heeft. Ze tekent niet uitzonderlijk goed, hoogstens 'niet onverdienstelijk' en volgens mij is ze ook niet superberoemd, want ik had nog nooit van haar gehoord. Ik weet wel van het bestaan van een serie van haar, *Djinn*. Daar heb ik eens een album van ingekeken en het kwam me voor als de oriëntalistische geilneverij waar zoveel mannelijke, middelmatige striptekenaars in grossieren. Dat zou ik interessante vragen hebben gevonden: waarom ze zich als vrouw toelegt op het tekenen van dergelijke seksistische, racistische stereotypen. Zou ze niet liever echte vrouwen tekenen? Vindt u een stripgeek als ik, die zich afrukt bij getekende 'bloedmooie, begerige vrouwen', grappig?

Man, man. Doe dit eens niet, Stripschrift! *What's next?* Een artikel dat begint met de mededeling dat strips allang niet meer alleen voor kinderen zijn?

peter.breedveld@stripschrift.nl

De Oostenrijks-Duitse Ulli Lust (Wenen, 1967) is een goede waarnemer. In haar woonplaats Berlijn trekt ze er vaak met een schetsboek op uit om allerlei facetten van het dagelijks leven te onderzoeken. De tweelingenboom in Berlijn, het openbare leven in de stad of een sm-parenclub. Haar getekende reportages en documentaires verschijnen in Duitse, Franse en Engelse kranten. Maar ook op de website *electrocomics.com* is haar werk te zien.

In Duitsland en Frankrijk is Lust bekroond voor haar grafische roman over een aanvankelijk spannende maar steeds gewelddadiger wordende vakantietrip in 1984 naar Italië. In Nederland is ze nog een grote onbekende. Eerder dit jaar was ze te gast bij het Duitsland Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Ze vertelde over de magie van het tekenen. 'Als tekenaar ben je autonoom, niet afhankelijk van een theater, een filmploeg of auteurs. Je kijkt rond, luistert. Weer thuis achter je tekentafel maak je jouw verhaal. Niet ironisch, niet uitvergroot, maar het leven zoals het is. Zoals jij het ziet.'

FOTO AVANT-VERLAG

Ulli Lust kijkt, luistert en tekent

ERIK VAN DER HOEVEN

Naar Italië zonder paspoort

Haar grafische roman *Heute ist der letzte Tag vom Rest deines Lebens* ('Vandaag is de laatste dag van de rest van je leven') is een pil van dik 400 pagina's en verscheen in Duitsland in 2009. In 2011 werd Lust als talent bekroond in Angoulême. Maar Ulli Lust is geen beginner. Ze tekent al twintig jaar. Wel is het reisverslag haar eerste langere verhaal. Tot die tijd illustreerde ze kinderboeken, werkte ze als tekenend journalist en maakte ze kleine verhaaltjes, waarvan enkele met erotische tekeningen.

Heute ist der letzte Tag vom Rest deines Lebens gaat over haar avontuur als zeventienjarige jonge punk in 1984. Lust woonde als tiener op kamers in Wenen. Ze spijbelde al snel van de modevakschool en sloot zich aan bij een groepje punks en drugsgebruikers. Samen met een vriendin trok ze, zonder paspoort of geld, en met alleen een slaapzakje vanuit Oostenrijk naar Italië. Het werd winter – in Wenen was het dodelijk saai en het gezin thuis beklemmend – en ze wilde nu eindelijk de zee weleens zien. Vandaar. Al snel ontdekt ze dat vrijheid een keerzijde kent. Zonder geld kan ze op straat uitsluitend overleven door te stelen, te bedelen of in te gaan op aanbiedingen van mannen. Want Italiaanse mannen, vrienden zowel als wildvreemden, zijn alleen aardig als daar iets tegenover staat. Ulli wordt voortdurend lastig gevallen, gemanipuleerd en uiteindelijk zelfs verkracht. Een illusie armer keert ze uiteindelijk terug naar Oostenrijk.

Naar Berlijn voor een nieuwe start

Het reisboek is autobiografisch. Ze wachtte vijfentwintig jaar met het vertellen van haar belevenissen. 'Ik wilde wel eens een dik boek maken en dit verhaal was te goed om niet te vertellen.' Ulli Lust heette eerst Ulrike Schneider. Na haar Italiaanse ervaringen ging ze de meisjesnaam van haar moeder gebruiken, ook om een nieuwe start te maken. In 1995 verhuisde ze naar Berlijn. 'De uitgever van de kinderboeken, die ik illustreerde, schreef in mijn biografie dat ik een grafische opleiding had. Dat was onzin. Maar het zette me wel aan het denken. Ik besloot alsnog te gaan studeren, in Berlijn.'

Lust werkte vanaf 2005 vier jaar enkele dagen per week aan haar reisboek. Na lang leuren vond ze eindelijk een uitgever. Het boek sloeg in 2009 in als een bom. Vertalingen in ondermeer het Frans, Spaans en Noors volgden. In mei verscheen de lang verwachte Engelse uitgave. De Finse editie is ook net verschenen en in Italië zijn er vertalers bezig.

In Nederland ontbreekt de animo vooralsnog. Volgens de rechthebbende uitgeverij Silvester (eerder had Oog & Blik volgens Lust de rechten) is het een grafisch lastige productie, omdat de tekst niet apart staat maar doorloopt in de tekeningen. Van die opmerking kijkt Lust op. 'De tekst is wèl gescheiden van de tekeningen en bovendien in een apart font gezet. Daardoor is de tekst makkelijk te vervangen. Er zijn niet voor niets al negen vertalingen verschenen.'

LINKS - Zelfportret.

ONDER - Tekening uit *Fashion Victims*, verschenen bij Avant-Verlag.

Die Tage in Rom waren idyllisch.
Ich muss pinkeln, begleitest du mich?
Nein, meine Süße.
Diese Frau ist so ein Trampel, es ist nicht zu fassen!
Sag, Ulli, du bist schon länger mit ihr unterwegs: Wie hältst du das aus???
Ach ...
Sie ist ein bissl anstrengend, aber sonst gut drauf ...
PAH!!
Die Edi ist das größte Trottelweib, dass ich jemals getroffen habe!
Ich dachte, du stehst auf sie?!
Es ist ihre Möse ... Sie hat eine Möse, die ist unwahrscheinlich exquisit - klein und eng ...
Edi hat die engste, kleine Fut, die ich je gefickt habe! Diese geile enge Fut bringt mich um den Verstand!
HU HU!
... und Beine hat die, endlooooooos!
Sprecht ihr über mich?
Ich habe gerade zu Ulli gesagt, du bist der unbestreitbar geilste Trampel, der mir je begegnet ist.

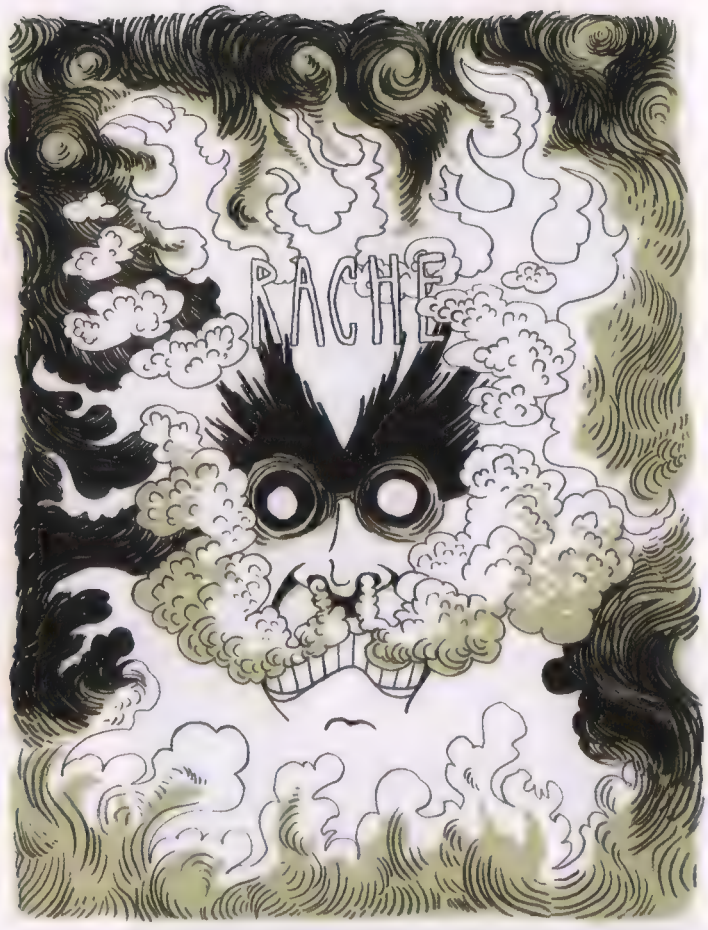

BOVEN - Omslag en twee pagina's uit *Heute ist der letzte Tag vom Rest deines Lebens*, verschenen bij uitgeverij Avant-Verlag.

IN BERLIN SIND DIE BÜRGERSTEIGE SO BREIT WIE IN ANDEREN STÄDTEN DIE STRASSEN.
SEID IHR BALD FERTIG?
NEIIIIIIIN!
NEIN NEIN NEIN!
NEIN NEIN NEIN!
AURELIE (FRANKREICH):
HIER SIND ALLE SO ENTSPANNT!
HiHi HAHA HiHi HAHA
ICH WAR IN EINER BUCHHANDLUNG ANGESTELLT, DA DURFTE ICH BARFUSS ARBEITEN.
EINES TAGES BESUCHTEN MICH FREUNDE AUS PARIS.
DÜRFEN WIR DAS GEPÄCK BEI DIR UNTERSTELLEN?
JA, KLAR.
An sonnigen Werktagen füllen sich die Cafés um 11 Uhr 30 mit Frühstücksgästen.
KOMMT MIT INS HINTERZIMMER.
DORT IST PLATZ.
ABER PSSSST!
WIR MÜSSEN LEISE SEIN! DIE CHEFIN MACHT EIN SCHLÄFCHEN
ES SCHLÄFT AUCH DAS BILLIGE STUDENTISCHE SERVIERPERSONAL.
HALLO!
ICH HÄTTE BITTE GERNE MEIN DESSERT.
WIESO BRINGEN SIE ES NICHT EINFACH?
ICH DÄCHTE, SIE WOLLEN WARTEN.

Lust tekent graag, maar van stripboeken moet ze weinig hebben. Strips worden in haar ogen bevolkt door superhelden en karikaturen. Het echte leven is voor haar boeiend genoeg en ze documenteert op haar manier het leven in Berlijn. Ze signaleert de grote afstand tussen de modeshops met slanke modellen en de vaak gezette Duitsers die langs die etalages lopen. Of ze trekt een week op met de man die vijfentwintig jaar portier was in het Friedrichstadt Palast, het revuetheater in voormalig Oost-Berlijn. 'Die man had daar zijn leven lang gewerkt, maar vertelde na zijn pensioen nooit meer terug te zullen komen. Cultuur was niks voor hem. In de vijfentwintig jaar dat hij er werkte had hij nooit zelf een voorstelling gezien. En daar was hij echt trots op.'

LINKS - Bij Suhrkamp Verlag verschijnt de stripbewerking van Marcel Beyers *Vliegende honden*.

Naar de werkelijkheid

Lust maakt de werkelijkheid niet mooier. Ze documenteert zich, luistert naar gesprekken, kijkt goed om zich heen, fotografeert situaties en mensen. Ze noemt zich documentalist, geen auteur. 'Een auteur is god van zijn protagonisten. Een documentalist vertelt wel een eigen verhaal, maar is afhankelijk van wat hij waarneemt.' Een tekening is voor haar ook anders dan een foto. Het beeld op een tekening is een geordende interpretatie, geen kopie van de werkelijkheid.

Een groot project dat Lust op stapel heeft staan is een bewerking van een roman van Marcel Beyer: *Vliegende honden*. Deze roman uit 1997 gaat over stemmen en geluiden. Het verhaal begint in de nazitijd en eindigt in de jaren 1990. Er zijn twee vertellers: een geluidstechnicus en Helga, de oudste dochter van nazipropagandeminister Joseph Goebbels. Lust heeft inmiddels de eerste tekeningen af. In het boek gebruikt ze citaten uit de roman. Het wordt geen verstripping van de totale tekst. Lust is ook één van de initiatiefnemers van www.*electrocomics.com*, een website waarop werk van haar en collega-tekenaars gratis is te downloaden. Wie wil kan een bedragje storten om zijn waardering te tonen. Dat doet bijna niemand. Per jaar schat Lust de inkomsten op een euro of tien. Zij zit er niet mee. 'Ik heb nu lezers over de hele wereld.'

erik.van.der.hoeven@stripschrift.nl

MAKOTO (JAPAN) LEBT UND SCHLÄFT SEIT EINIGEN JAHREN IN BERLIN. SEINE E-MAILADRESSE LAUTET >FRÜHLER-SACK@GOOD.DE<
WENN MAN IN TOKIO GELEBT HAT, DANN KOMMT EINEM BERLIN WIE EIN RENTNERPARADIES VOR
ULLI (ÖSTERREICH) NACHMITTAGS
DAS IST MEIN ARBEITSBETT. BRAUCHE ICH EINE IDEE FÜR EINE ZEICHNUNG, LEGE ICH MICH ERST MAL SCHLAFEN.
PRZ (SPANIEN), ABENDS
NEIN, WIR KOMMEN NICHT MIT ZUM KONZERT DAS FÄNGT IN BERLIN DOCH ERST UM EIN UHR NACHTS AN!
FRED (FRANKREICH)
WIR WERDEN SCHON UM ZEHN UHR MÜDE.
WENIGE BERLINER WOHNUNGEN SIND FREI VON MUSIZIERENDEN NACHBARN
IN MEINER VORIGEN WOHNUNG WAR ES EIN ARBEITSLOSER SCHREINER, DER DEN GANZEN TAG ZU SEINER BLUESGUITARRE JOULTE
HÖRST DU DAS?
DER TYP DA OBEN IST DAFÜR PROFI-ELEKTRO-MUSIKER LEIDER GEHT ER NIE AUF TOURNEE, SONDERN BASTELT SEIT MONATEN AM SELBEN LOOP...
AUSGERECHNET DIESES GESCHEITERTE BEINAHE-POPSTERNCHEN SCHLÄFT HIER.
KLINGT, ALS WÜRDE ER SEIL SPRINGEN
KAI (BERLINER)
UND ICH HATTE DOCH RECHT!
WIESO SAGST DU DAS JETZT?
ICH ERINNERE MICH GERADE AN ALL DIE ARBEITEN, DIE ICH IN DEN LETZTEN JAHREN NICHT GEMACHT HABE
NUR.
SIE WÄREN EH NICHT GUT GEWORDEN ERST JETZT BIN ICH WIRKLICH BRILLANT
ICH WERDE MICH VON NUN AN AUF DIE BUCHPRODUKTION KONZENTRIEREN
NIE WIEDER WILL ICH UNINTERESSANTE AUFTRAGSJOBS ANNEHMEN.
HIERMIT VERKÜNDE ICH:
DASS ICH NUR MEHR MEINE EIGENEN SACHEN MACHEN WERDE.
BÜCHER UND DICKE BÜCHER, DAZU NOCH DÜNNE BÜCHER UND ALLERLEI BEITRÄGE FÜR PUBLIKATIONEN, DIE MICH DIE EHRE ERWEISEN, MEINEN STETS VERBLÜFFENDEN EINGEBUNGEN EINE BÜHNE ZU BIETEN.
AMEN.
BERLINS INOFFIZIELLES WAHRZEICHEN IST EINE DISCOKUGEL. DOCH WER BEVÖLKERT EIGENTLICH DAS SAGENUMWOBENE NACHTLEBEN? DIE ÜBERNACHTUNGSSTATISTIK DES HIESIGEN HOTELGEWERBES VERRÄT, ES IST DIE INTERNATIONALE EASY-JET-SET-JUGEND, ANGELOCKT VON BILLIGEM BIER UND DEN PRESSEBILDERN BLANKER BRÜSTE AN TANZENDEN MÄDCHEN.
GESTERN HABE ICH MIR VORGESTELLT, ICH WÄRE SOGAR ZU FAUL ZUM ATMEN.
ES HAT MICH GEÄRGERT DASS ICH ALL DIESE ATEMZÜGE TUN MUSS, DIESE BESTÄNDIGE ANSTRENGUNG, TAGEIN TAGAUS.
DER ZWANG IST ES, DER MICH STÖRT.
MICH STÖRT AUCH DER ZWANG MEINE BEINE RASIEREN ZU MÜSSEN.
DAS IST ETWAS ANDERES DIESEM ZWANG KANNST DU DICH ENTZIEHEN.
NEIN! WENN MAN EINMAL ANGEFANGEN HAT, GERÄT MAN IN EINEN KREISLAUF DER ABHÄNGIGKEITEN UND MUSS STÄNDIG NACHRASIEREN
ICH HABE VERSUCHSWEISE AUFGEHÖRT ZU ATMEN. ES HAT NICHT LANGE ANGEHALTEN.
SEUFZ
ullilust 2011

LINKS - De Franse krant *Libération* publiceerde in 2011 de vertaling van de tweepagina-strip *Ein Schlaflied für Berlin*, waarin Lust een doorsnee dag in Berlijn verbeeldt. Ze liet zich daarbij inspireren door de experimentele documentairefilm *Berlin – Die Sinfonie der Grossstadt* van Walther Ruttmann uit 1927.

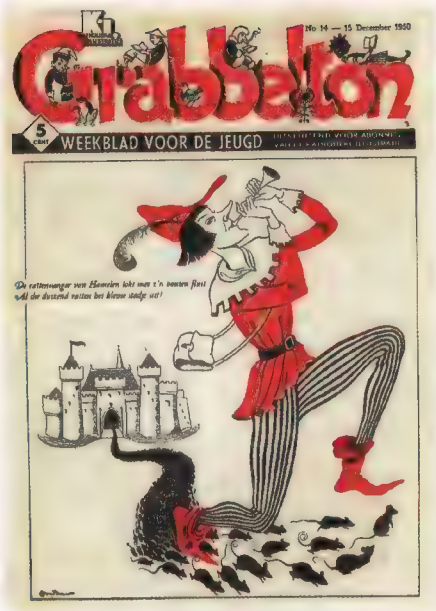

De voorouders van Sjors van de Rebellenclub

ROB VAN EIJCK

Lang geleden was een kinderbijlage bij een familie- of damesblad een normaal verschijnsel. Het meest bekend bij stripliefhebbers zijn Belgische bijlagen als *Kleine Zondagsvriend* bij het weekblad *De Zondagsvriend*, *'t Kapoentje* bij de krant *Het Volk*, *Ons Volkske* bij het weekblad *Ons Volk* en *Pum Pum* bij de krant *Het Laatste Nieuws*. Maar ook in Nederland kende men dergelijke jeugdbijlagen. Soms was dit in de vorm van een apart jeugdhoekje in het moederblad, soms als een apart tijdschrift, los van het moederblad. In de jaren 1930 tot en met 1950 hoopte men op deze wijze ook de jeugd aan zo'n blad voor volwassenen te binden, met het oog op de toekomstige afzetmarkt.

Ook uitgeverij De Spaarnestad deed hieraan mee. In september 1950 gingen twee jeugdbijlagen tegelijk van start, namelijk *Rebellenclub* en *Grabbelton*, als aanhangsels van respectievelijk *Panorama* en *Katholieke Illustratie*. Het waren geen kinderhoekjes in deze bladen, maar losse tijdschriften van elk 16 pagina's, alleen bestemd voor abonnees die hier 5 cent voor over hadden.

Drie jaar later, in september 1953, kreeg ook het damesblad *Libelle* zijn eigen kinderblaadje, onder de naam *Tombola*, dat gratis met het moederblad werd meegeleverd.

UIT DE LUIERJAREN VAN SJORS
MAMA MOET EVEN BIJ DE KAPPER EEN KAM KOPEN!
PRUIKEN TE HUUR
DIT IS EEN GOEDE KAM MEVROUW!
OH! MOOIE PRUIK!
KRIJG IK OOK EEN PRUIK ALS IK GROOT BEN MAMMIE?

Zo had De Spaarnestad dus maar liefst drie kindertijdschriften. Dat vond deze uitgeverij na een jaar kennelijk ook wat teveel van het goede, dus werden in september 1954 *Grabbelton*, *Rebellenclub* en *Tombola* samengevoegd tot één nieuw jeugdblad, dat losgekoppeld werd van *Katholieke Illustratie*, *Panorama* en *Libelle*, en voortaan voor iedereen verkrijgbaar was, mits tegen betaling: abonnees betaalden 12 cent, terwijl in de losse verkoop 25 cent werd gerekend. Dit nieuwe blad ging *Sjors van de Rebellenclub* heten.

De twee oudste van de drie voorgangers van dit blad, *Rebellenclub* en *Grabbelton* dus, leken sterk op elkaar. De omslag en de achterkant verschilden, maar het binnenwerk was identiek: alle strips, verhalen en rubrieken waren in deze tijdschriften precies hetzelfde. *Panorama* en *Katholieke Illustratie* hadden een verschillend lezerspubliek, zodat men niet bang hoefde te zijn voor overlappingen. *Katholieke Illustratie* bediende uiteraard de katholieke zuil, terwijl *Panorama* neutraal was, meer een algemeen familieblad voor mensen die niet sterk zuilgebonden waren.

Rebellenclub was in 1950 niet echt nieuw. Al vanaf 1935 had *Panorama* een jeugdbijlage gehad, *Sjors*, die tot in 1942 was blijven bestaan. Na de oorlog was er in juni 1947 een eerste poging tot wederopstanding gedaan, als tweewekelijkse bijlage bij *Panorama* en *De Humorist*. Maar die uitgave was kennelijk niet succesvol, want al in januari 1948 kwam er een einde aan de hernieuwde *Sjors*. De tweede naoorlogse poging, die in september 1950 van start ging, was succesvoller, want ditmaal bleef de bijlage drie jaar lang doorlopen, tot het in 1954 samen met *Grabbelton* en *Tombola* opging in *Sjors van de Rebellenclub*. En die ging in 1975 weer samen met *Pep* in *Eppo*, waarna *Eppo* in 1985 een doorstart maakte als *Eppo Wordt vervolgd*, dat op zijn beurt in 1988 weer *Sjors en Sjimmie Stripblad* werd, dat in 1994 *Sjosji* ging heten en vervolgens in 1999 zijn inmiddels kommervol bestaan eindigde als *Striparazzi*. Kortom, *(Sjors van de) Rebellenclub* heeft een héél lange nasleep gehad.

Voor- en achterpagina's van Rebellenclub

Maar om terug te komen op de oorspronkelijke *Rebellenclub*, waarom heette het blad niet weer gewoon *Sjors*? De reden was simpel: de *Sjors*-strip stond er niet in. Deze stripserie verscheen in het moederblad *Panorama* en moest daar blijven. De tekenaar ervan, Frans Piët, had niet de tijd om twee *Sjors*-strips tegelijk te produceren, dus moest *Rebellenclub* het zonder doen. Om toch nog een kleine link naar Sjors te leggen, verscheen in *Rebellenclub* een gagstripje van één strook, *Uit de luierjaren van Sjors*, waarin Sjors als peuter optrad. Hiervoor had Piët kennelijk nog wel tijd. Maar of hij ze allemaal heeft getekend, is onduidelijk: ze zijn niet allemaal ondertekend en bij sommige strips bestaat twijfel over de identiteit van de auteur; het is goed mogelijk dat een ander af en toe inviel, als Piët geen tijd had. Maar hoe dan ook, geen *Sjors* dus in *Rebellenclub*, en vandaar de naam.

De meeste omslagen van *Rebellenclub* – dat als volledige titel droeg *De Panorama Rebellenclub weekblad voor de jeugd* (Alleen voor abonné's van Panorama 5 ct.) – zijn getekend door Boy ten Hove, Frans Piët, Jan Giling, Henk Rotgans, Piet Broos, Mies Deinum, Nico van Dam en Bert Bus. Allemaal illustratoren dus die in die tijd voor meerdere jeugdpublicaties tekenden of, zoals Piët, Van Dam en Bus, werkzaam waren op de tekenstudio van De Spaarnestad.

Op de achterpagina van *Rebellenclub* verscheen altijd een strip. Deze strips waren uniek voor *Rebellenclub*, want ze zijn niet in *Grabbelton* gepubliceerd. Zoals hierboven gezegd, beide bladen verschilden alleen in voor- en achterkant. En in het feit dat de gagstrip *Uit de luierjaren van Sjors* in *Grabbelton* verscheen als *Streken van een kleine Strop*; de lezerskring van *Katholieke Illustratie* werd kennelijk niet geacht Sjors te kennen.

Gedurende de eerste jaren waren de strips op de achterpagina van *Rebellenclub* zo te zien uit Engeland afkomstig, totdat Bert Bus de kans kreeg om zijn eerste strip te tekenen: *Olaf Noord*, die in nummer 8 van 1953 zijn opwachting maakte. Daaraan voorafgaand verschenen achtereenvolgens *Pier Paniek en Suzie Rebel*, het zusje

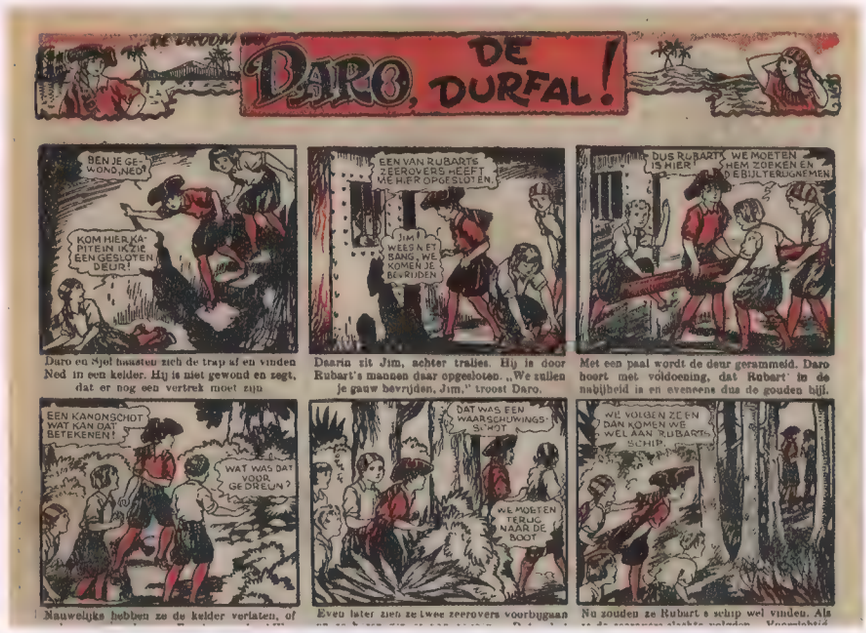
DE DROOM
DARO, DE DURFAL!
BEN JE GEWOND, NED?
KOM HIER KAPITEIN IK DIE EEN GESLOTEN DEUR!
EEN VAN RUBARTS ZEEROVERS HEEFT ME HIER OPGESLOTEN
JIM! WEES NIET BANG, WE KOMEN JE BEVRIJDEN
DUS RUBART'S SCHIP IS HIER WE MOETEN HEM ZOEKEN EN DEBUITERUGNEMEN
EEN KANONSCHOT! WAT KAN DAT BETEKENEN?
WAT WAS DAT TOCH GEREUN?
DAT WAS EEN WAARSCHUWINGS SCHOT
WE MOETEN TERUG NAAR DE BOOT
WE VOLGEN ZE EN DAN KOMEN WE WEL AAN RUBARTS SCHIP

Daro en Sjef haasten zich de trap af en vinden Ned in een kelder. Hij is niet gewond en zegt, dat er nog een vertrek moet zijn

Daarin zit Jim, achter tralies. Hij is door Rubart's mannen daar opgesloten. „We zullen je gauw bevrijden, Jim," troost Daro.

Met een paal wordt de deur gerammeld. Daro hoort met voldoening, dat Rubart in de nabijheid is en eveneens dus de gouden bijl.

Nauwelijks hebben ze de kelder verlaten, of

Even later zien ze twee zeerovers voorbijgaan

Nu zouden ze Rubart's schip wel vinden. Als

7 Het was wel een erge misrekening voor de deserteurs, dat de stadspoort gesloten bleek. Jules Verak bedreigde de Arabische poortwachter met zijn zweep en snauwde: „Vooruit, haast je!" „Zeker, mijnheer! Even geduld!" stamelde de man. Intussen kwam de sjeik op het toneel, maar Pedro Zoller was daarop bedacht.

8 Alvorens de sjeik zijn revolver kon trekken, leunde Zoller zijdelings over zijn paard en wierp zijn cape over de kop van Manestraal. Op dat ogenblik ging de zware poort open en Jules Verak joeg zijn paard naar buiten. „Kom mee, Pedro!" riep hij zijn vriend toe, terwijl hij met de zweep zijn paard tot groter spoed aanzette.

9 Het volgende ogenblik waren de beide deserteurs in het vrije veld, terwijl Hamid alle moeite deed om Manestraal van de hinderlijke cape te bevrijden. Zijn paard werd schichtig en wierp de voorpoten in de lucht, zodat de sjeik heel wat tijd verloor met het dier tot kalmte te brengen en de mantel weg te trekken.

10 De twee deserteurs hadden dan ook reeds een flinke voorsprong genomen, eer de sjeik de kans kreeg zijn achtervolging voort te zetten. Hij zag, dat de beide mannen naar een brug reden, die over een riviertje lag. Manestraal was wel vlug, maar hij twijfelde er toch aan, of hij hen met een rechtstreekse achtervolging spoedig zou inhalen.

VONKJE
MAGGIE HEEFT HAAR ZEKER WEG-GEVOERD!
VONKJE IS WEG!
DAT ZIJN HAAR VOETSPOREN!
1 Wanhopig keek Jantha de verlaten woonwagen rond. „Geloof je niet, dat we ons vergist hebben, Lola, en dat het niet Vonkje was, die we gezien hebben?" vroeg ze. Maar Lola was er zeker van. „Maggie heeft haar stellig weggevoerd!" zei ze.
2 Ze verlieten de wagen en begonnen naarstig de grond te onderzoeken. Spoedig ontdekte Lola een dubbel spoor van voetindrukken, die naar een smal laantje liepen. „Kijk eens, Jantha!" riep ze; „ik geloof, dat we op de goede weg zijn."

De kleine koorddanser
Toen Harri de gouden daalder van zijn vader had gekregen, liep hij op een draf de stadspoort in en kwam even later terug met een groot
schuwd om, zolang de engel door de lucht vliegt, geen kreet te slaken of enig ander lawaai te maken op straffe van geldboete en lijfstraf."
De menigte, die met open mond en oren had geluisterd, hief een luid „Hoezee! Hoezee!" aan, toen de herauut was uitgesproken. De oudsten herinnerden zich, dat zij het schouwspel van de vliegende engel vroeger al eens gezien hadden. Anderen hadden veel horen spreken over deze vertoning, welke iets heel ongewoons moest zijn.
„Dat moeten we ook gaan zien," zei de vrouw van de zigeuner tegen haar man. Zij vermoedde helemaal niet, dat de zigeuner zelf de rol van de vliegende engel zou gaan spelen.
Juist wilde hij haar antwoorden, toen de aanvoerder van de boogschutters hem riep om hem naar het stadhuis te brengen. De vrouw dacht, dat men haar man naar de gevangenis wilde brengen en begon te schreien.
„Maak je maar geen zorg, vrouw," zei de zigeuner, „ik zal wel gauw weer terugkomen. Let intussen goed op Harri en op onze dieren."
„Ach, waren we maar nooit naar deze stad gegaan en in Spanje gebleven," zei de zigeunerin, „ik ben zo bang, dat ze je opsluiten."
„Uw man gaat niet naar de gevangenis," bromde de boogschutter, „maar hij kan een grote som gelds verdienen zonder veel moeite. Kom, we moeten nu gaan."

van Sjors, *Daro, de durfal!*, *Hamid, de dappere* en *Hamid, de dappere sjeik*. De stijl van al deze strips doet heel Engels aan, maar er is iets vreemds aan de hand: enkele malen staat in *Daro de durfal!* de ondertekening N. van Dam of Nico van Dam. Deze pagina's wijken licht, maar niet overduidelijk af van de andere *Daro*-pagina's, dus het zou kunnen dat Nico van Dam, ondanks de Engelse stijl van het verhaal, deze strip helemaal heeft getekend. Hoewel het dan weer vreemd is dat bij de verhalen van *Hamid*, die in dezelfde stijl zijn getekend, nergens een ondertekening te vinden is. Dus het is waarschijnlijker dat Van Dam een paar afleveringen van *Daro* getekend heeft, die misschien zoek waren of op een andere manier in het ongerede waren geraakt.

Ditzelfde probleem doet zich voor bij één van de strips die op de middenpagina's van *Rebellenclub*, en dus ook van *Grabbelton*, verschenen, namelijk het lang lopende *Vonkje de vrolijke vrijbuiter*. Ook deze strip is een paar maal ondertekend met N. van Dam, maar de sfeer is heel Engels. Het verhaal speelt zich af op een kostschool, de meisjes dragen schooluniformen, een aantal spelers heeft Engelse namen, auto's hebben het stuur rechts, de Kerstman en kerstgeschenken spelen een belangrijke rol. Bovendien wordt het verhaal abrupt afgebroken, en dat doe je niet met een eigen productie. En als deze Vonkje in de opvolger van *Rebellenclub* en *Grabbelton*, in *Sjors van de Rebellenclub* dus, weer opduikt onder de naam Vikkie Vinnig, is er geen enkele ondertekening van Nico van Dam meer te vinden.

De laatste anderhalf jaar van *Rebellenclub* wordt de achterpagina ingenomen door de strip waarmee Bert Bus zijn debuut maakte: *Olaf Noord*, één van de eerste sciencefictionstrips in Nederland. In deze fantasierijke serie leefde Bus zijn sciencefiction-hobby uit, die de overstap van *Rebellenclub* naar *Sjors* overleefde, want ook in dat blad sierde zijn *Olaf Noord* de achterpagina.

Voor- en achterpagina's van Grabbelton

De achterpagina van *Grabbelton* – met de officiële ondertitel 'Weekblad voor de jeugd, uitsluitend voor abonné's van de Katholieke Illustratie' – werd ingenomen door iets dat het midden houdt tussen strip en zwaar geïllustreerd verhaal. Het eerste verhaal was *Jeanne d'Arc* met tekst van Jan Bresser en tekeningen van Hans Ducro; *Grabbelton* was katholiek, dus men startte met een heilige. Ook het tweede verhaal had een christelijke grondslag, want dat was *De ridders van de tafelronde*, dat vooral focuste op de zoektocht naar de heilige graal. Hierna kwam nog *Het avontuur van Jacob*, nog steeds met tekst van Bresser en tekeningen van Ducro.

Pas als dit verhaal vervangen wordt door *De kleine koorddanser*, komt er een nieuwe tekenaar: Piet Broos. En Broos blijft in functie op de achterpagina, als daarop in de laatste periode van *Grabbelton* geen verhalen meer verschijnen, maar gedichtjes. Piet Broos was ook degene die steeds vaker de voorpagina's van *Grabbelton* verzorgde, na aanvankelijke omslagtekeningen van vooral Hans Ducro en Boy ten Hove.

Jeanne Gewond

15. JEANNE D'ARC 1412-1431

In de vroege morgen van de zevende Mei ontwaakte Jeanne uit haar dromerij ● Zij ging naar de kerk en zonk daar neer en bad en sprak met haar hemelse Heer ● Want vandaag zouden er grote dingen gebeuren, die God eerst moest zegenen en goed moest keuren ● Vandaag zou zij een zware aanval ondernemen en trachten het fort Les Tourelles in te nemen ● de sterkste vesting ten zuiden der stad, waar Sir William Glasdale de leiding had.
Nadat zij om steun en om kracht had gebeden, gespte zij haar harnas vast om haar leden ● zette haar helm op haar hoofd kloek en fier en hief in de hoogte haar sneeuw-

wit banier ● Toen klonk het signaal uit klaroen en trompetten, van links en van rechts kwamen troepen aanzetten ● „Voorwaarts," klonk Jeanne's stem, „in de naam van God ten aanval voor Frankrijk, ons land en ons lot" ● Zie, ginds lag de vesting met grimmige muren, die menige aanval kunden verduren ● Jeanne stelde haar troepen in slagorde op en ging met haar standaard fier voor aan de kop ● Haar kryjeskreten bleven de mannen aanvuren, zij drongen naar voren tot vlak bij de muren ● ondanks dat de Engelsen telkenmale een regen van pijlen op hen neer deden dalen.

Overal, links en rechts, zonken mannen gewond door een pijl of een kogel machteloos op de grond ● Maar telkens weer vulden verse soldaten in deze gelederen de bressen en gaten ● In het heetste gevecht, nu eens daar, dan weer hier, woei wat als een duif Jeanne's smetteloos banier ● De ladders, waarmee men bestormde de muren, die hadden het meeste van al te verduren ● De mannen, die daarlangs klommen naar boven, moesten er allen bijkans aan geloven ●

Want waren ze eindelijk boven gekomen, dan werd met één slag hun het leven benomen ● Een Brit met een bijl of een vijfmscherpe speer, sloeg elk van de weering meedogenloos neer.
Toen nam ook Jeanne d'Arc een ladder ter hand en plantte hem neer aan de wallekant ● doch nauwelijks klom zij strijdlustig naar boven of daar kwam reeds een flitsende pijl aangestoven ● en trof in haar borst haar en

drong in haar hals, het rode bloed stroomde de wonde uit. Bewusteloos zeeg zij langzaam neer. Jean de Metz en La Hire droegen ijlings haar heen ● tot buiten het terrein van de woelige strijd en legde haar neer op een deken gespreid ● Ach — lees in de boeken door de eeuwen verkleurd, hoe dit alles waarachtig en echt is gebeurd ● Hoe Jeanne neerlag gewond en bloedend en bleek, hoe het verder ging vertel ik de volgende week. JAN BRESSER

Alein trekt naar Avallon

10. DE RIDDERS VAN DE TAFELRONDE

Nadat de twee Moren in de schaal der eeuwige wraak verdwenen, ● zich weer [illegible] het machtige hart Gods gemaakt overtuigen, ● De mannen [illegible] weer op 't land, ● [illegible] weerden, ● [illegible] de kuischen [illegible] en Pelias [illegible] om [illegible] Tafel om [illegible] Zo vingen [illegible] drie [illegible] beminnen ● [illegible] Heer, en [illegible]

achteren [illegible] wat hij [illegible] te bezinnen. ● [illegible] Gras, [illegible] hem een [illegible]

„U [illegible] lijk treden ● [illegible] hand, dat [illegible] met [illegible] nu dit [illegible] leiden, ● [illegible]

[illegible] ● [illegible] Alein [illegible] Arthur en [illegible] Christus [illegible] kracht [illegible]!"
De [illegible] en het [illegible] [illegible] een voet [illegible] ● [illegible] Alein [illegible] ● [illegible]

*[illegible] ● [illegible] Jezus, dat in [illegible] ● [illegible] ● [illegible] ●

SINDBAD de zeeman
NAVERTELD NAAR EEN OUD VERHAAL
13 Sindbad ging naar huis, maar was al spoedig weer op reis. Zijn schip werd uit de koers geslagen en strandde op een kust waar aapachtige mensen woonden, die er na een kort maar hevig gevecht met hun schip vandoor gingen en hen waanhopig op het vreemde eiland achterlieten.
14 Ze vonden een groot kasteel, doch bemerkten tot hun schrik, dat het werd bewoond door een reus, die menseneter was. Hij doodde een van hen en viel toen in slaap. Ze zochten een schuilplaats, maar konden er geen vinden en de volgende dag werd weer een van hen gedood.

DE RATTENVANGER VAN HAMELN
De fluitspeler heeft Hameln van de verschrikkelijke rattenplaag bevrijd en hij komt naar de markt om zijn loon op te eisen: duizend gulden. Maar de ondankbare burgemeester en zijn raadsleden, die er wel heel zeker van zijn dat alle ratten in de Weser zijn verdronken, komen op hun belofte terug en bieden vijftig gulden aan.
9 De fluitspeler werd wit van verontwaardiging, en zei: „Ge houdt me voor de gek; geef me mijn loon; ik heb haast, want vóór elfenstijd moet ik in Bagdad zijn, bij de chef-kok van de kalief, bij wie ik zal dineren, omdat ik alle schorpioenen in zijn keuken verdelgd heb. Ik eis mijn geld tot de laatste cent, of ik ga een ander wijsje fluiten!"
10 „Wat!" schreeuwde de burgemeester. „Wou jij, een vagebond, ons bedriegen? Hoe durf je? Blaas er maar lustig op los op je fluit, totdat je uit je vel springt!" Opnieuw zette de rattenvanger zijn fluit aan de mond en opnieuw troffen smeltend-zoete, nooit gehoorde klanken de oren van de als met stomheid geslagen raad.

"SCHATEILAND"
NAAR DE AVONTURENROMAN VAN R. L. STEVENSON
46. De muiters stormden nu naar de plaats, waar volgens de kaart de schat moest liggen. Maar nu zagen ze, dat ze aan de rand stonden van een diep gat, dat al enige tijd geleden gegraven moest zijn, want er groeide al gras. Een gebroken houweel lag op de bodem. Op een stuk plank stond de naam van Flint's schip Walrus te lezen. De grote schat was reeds gevonden en gerooid. De muiters stonden als aan de grond genageld: diepe teleurstelling lag op hun gezicht.
47. Lange Jan was de eerste, die weer tot de werkelijkheid terugkeerde. „Jim," fluisterde hij, „pak dit, en houd je gereed voor moeilijkheden." en hij gaf hem een pistool. De sluwerd, die begreep, dat zijn volgelingen zich nu in dodelijke ernst tegen hem zouden keren, werd weer vriendelijk voor Jim. De anderen sprongen in de put en een hunner vond een gouden dubloen. „Één dubloen," schreeuwde hij naar Lange Jan. „Dat moet dan zeker je neven miljoen gulden verbeelden!"

KLAAS NIKKELBIE
NAAR HET BEROEMDE VERHAAL VAN CHARLES DICKENS
17. In Londen hoorde Klaas al gauw, hoe slecht zijn zuster Kate door hun oom Ralf, de geldschieter, behandeld was. Hij besloot onmiddellijk zijn moeder en zuster aan Ralf's macht te onttrekken en bezorgde hun een tehuis bij juffrouw la Creevy, een van mevrouw Nikkelbie's beste vriendinnen. Aan zijn oom Ralf schreef hij: „De weduwe van uw broer en haar dochter zien met verachting en met walging af van het onderdak, dat u hun geboden hebt."
18. Klaas had nu de zorg op zich genomen voor het onderhoud van zijn moeder en zijn zuster. Hij meende, dat het niet op zijn weg lag naar het toneel terug te keren; de inkomsten waren te wisselvallig en hij twijfelde aan zijn bekwaamheid als speler. Hij begaf zich naar een bemiddelingskantoor en terwijl hij de aanvragen van werkgevers om personeel stond te lezen, raakte hij in gesprek met een vriendelijke oude heer, die een uitstekende indruk op hem maakte.

DE KOOPMAN VAN VENETIE
NAAR HET BEROEMDE TONEELSPEL VAN SHAKESPEARE
Antonio was niet in staat gewees aan Shylock op de vastgestelde dag de drieduizend dukaten terug te betalen, die hij voor zijn vriend Bassanio geleend had. Thans eiste Shylock een pond van Antonio's vlees, de boete, waarin Antonio had toegestemd, hoewel hij de overeenkomst destijds als een grap beschouwd had. Toen Portia van Antonio's netelige toestand hoorde, stuurde ze Bassanio naar de rechtbank van Venetië om Shylock meer dan drieduizend dukaten aan te bieden. Portia was rijk en ze wilde de beste vriend van haar echtgenoot gaarne helpen.
9 Bassanio bood Shylock zesduizend dukaten, maar de geldschieter antwoordde: „Als elk van de zesduizend dukaten in zessen gedeeld was en elk deel was weer een volledige dukaat, dan nog zou ik op de overeenkomst blijven staan." En tot de doge, die als rechter optrad, zei hij: „Het pond vlees, dat ik van hem vraag, is duur genoeg gekocht. Het hoort mij toe en als u het mij niet toekent, veracht u de wetten van Venetië."
10 Ieder stond versteld over zoveel wreedheid, want men wist, dat waar Shylock ook een pond vlees uit Antonio's lichaam snijden zou, het diens dood moest betekenen. De doge merkte toen op, dat hij een beroemd rechtskundige uit Padua, Bellario, had uitgenodigd om zijn mening over het vreemde geval te zeggen. Een vriend van Antonio trad daarop binnen met de mededeling, dat er een boodschapper van Bellario buiten stond te wachten.

Andere strips in Rebellenclub en Grabbelton

Ook op de binnenpagina's van *Rebellenclub* en *Grabbelton* stonden strips. Naast de hierboven genoemde *Vonkje de vrolijke vrijbuiter* waren dit heel wat verschillende, want de meeste liepen maar kort. Het grootste deel hiervan was Engels, zoals de langlopende reeks *Bas & Bes (Tough Tod and Happy Annie,* door Hugh Mc Neill) over twee weeskinderen op de vlucht, die later in *Sjors* hernomen is onder de titel *Bob & Bep*. Verder verschenen er nogal wat bewerkingen van literatuur, zoals *Tijl Uilenspiegels schelmenstreken, De wonderlijke avonturen van Baron van Munchhausen, Sindbad de zeeman, De rattenvanger van Hameln, Schateiland* en *Klaas Nikkelbie,* de lompe vernederlandsing van *Nicholas Nickleby* van Charles Dickens. En zelfs kregen de *Rebellenclub*-kindertjes Shakespeare voor de kiezen, in een bewerking van *De koopman van Venetië*.

Simpie Kannalles
29. De stapel vastwerk heide over en wankelde tot Siempie er zelf draaierig van werd, zodat hij even zijn evenwicht verloor en op zij stapte. Meteen stortte de toren van aardewerk om en kwam kletterend op de grond terecht. „Van die zorg ben ik af!" riep Siempie. „Nu redden wat er nog te redden valt!" Hij rende door de scherven naar het fornuis en zonder er op te letten, dat hij zijn handen brandde, greep hij blindelings de pan met aardappelen en bloemkool heet. Met uiterste krachtsinspanning tilde hij heem op en met een ruk gooide hij hem door het dichte keukenraam naar buiten. Onderweg vloog het deksel er van af, zodat de zwarte schoud zich verspreidde en in dikke klosters neerkwam.
30. Siempie hoorde de pan niet eens in de tuin neerkomen, heel zijn aandacht werd in beslag genomen door de rommel, die hij om zich heen zag. De keukenvloer was één schervenmassa en overal hing een dikke walm, die alles zwart maakte. „Ah, dit is nu eens een toestand, waarin alleen een sterke man als ik orde kan scheppen," mompelde Siempie. „Nu ga ik tonen wat ik waard ben door alles vliegensvlug op te ruimen. De vuilnisemmer!" Hij haastte zich de keuken uit, maar voor hij bij de schuur was, bleef hij ineens stokstijf staan. „Tunneke's schone was," kreunde hij. Aan de droogijzen hingen kledingstukken — wit door Tunneke's wassen en zwart door de verbrande etensresten....

WANDILO STAAT VOOR NIETS!
1. Tabbal Tebal was ziek. Hij, de koning van Babbaldonië en de eigenaar van het enige vliegende tapijt ter wereld, lag te bed en voelde zich nog te ellendig om geneesmiddelen in te nemen. De dokters dienden hem druppeltjes toe, masseerden hem, gaven hem koude compressen en bespoten hem met genezende olie. Dat gebeurde allemaal tegen zijn zin en het baatte niets. Tabbal verklaarde, dat hij zijn einde voelde naderen. „Ik ben met bang om te sterven — klok," zei hij, klokkend als hij de druppels moest slikken die de dokter in zijn mond liet vallen. „maar een ding moet ik nog regelen: mijn opvolging. Roep mijn zoontje — klok!"
2. „Wandilo," sprak Tabbal even later, „jij moet mij opvolgen, maar volgens de wet van Babbaldonië, mag je dat pas, als je getoond hebt die eer waardig te zijn. Vóór ik aan de regering kwam moest ik drie moeilijke taken uitvoeren. Ik heb voor kameel gespeeld en . . ." Tabbal zweeg even, omdat hij voor zijn geestesoog weer zag, wat hij zoal had moeten doen. „Maar nu is het jouw beurt," vervolgde hij. „Dit zijn je taken: je moet de baard van de grootvizier van Nikkelonië stelen, je moet de beroemde zwaardvechter Wabbel dit jaar verslaan en zorgen, dat er gedurende één dag in de hoofdstad geen bedelaar wordt aangetroffen."

Edward en George; Victoria en Elisabeth
WAT ZEGT MUN NAAM?
Koningin Victoria
De broer van Truus was marconist op een passagiersvliegtuig en al heel wat keertjes was hij op en neer naar Londen geweest. Daar hij wist, dat zijn zusje foto's van vorstenfamilies verzamelde, had hij haar al aan heel wat exemplaren voor haar verzameling geholpen. Meest waren het Georges, Edwards en Elisabeths, die hij voor haar meebracht. Maar nu was er ook een Victoria bij, het portret van een vorstin, die vierenzestig jaar lang, van 1837 tot 1901, over Engeland geregeerd had, en naar wie de negentiende eeuw als het Victoriaanse tijdperk wordt aangeduid.
De namenkwartiertjes hadden Truus al in staat gesteld, bij menig portret van koning of koningin, prins of prinses ook de betekenis van de naam te plaatsen. En zo had ze dadelijk bij Elisabeth geschreven: de aan God toegewijde. Ook van de drie overige namen zou meester Dierx de betekenis wel weten.
„Edward," aldus meester, „kan een afleiding zijn van Edelward; het is dan afkomstig van het Oudgermaanse Athaiwart en betekent: edele beschermer; maar het kan ook afkomstig zijn van een stam, die werk, arbeid betekent en de betekenis is dan: bewaker, beschermer van de arbeid.
George, Georgius is een Grieks woord met de betekenis: akkerman. Wij hebben aan deze naam onder meer de afkortingen Sjors, Joris, Goris, Jurriaan en Jurgen te danken, die dus alle landbouwer, akkerman betekenen. Jurgen vormde de bekende familienaam Jurgens: zoon van Jurgen.
Victoria tenslotte is een Latijns woord en betekent: overwinning. De naam Victor: overwinnaar, treffen we bij verschillende Italiaanse koningen aan, zoals bij Victor Emmanuel II en Victor Emmanuel III. De laatste deed na de jongste wereldoorlog afstand van de Italiaanse troon."

UIT HET LEVEN ONZER VOOROUDERS
Jacob van Campen
Ja, jullie hebben die naam al meer gehoord. Denk maar eens aan het paleis op de Dam te Amsterdam.
Deze schilder-bouwmeester werd op 2 Februari 1595 te Haarlem geboren, maar hij trok op jeugdige leeftijd al spoedig naar het zonnige land, dat alle kunstenaars tot zich trekt: Italië. Daar wilde hij sich grondig bekwamen in de bouwkunst. Hij bereikte ook zijn doel, want het duurde niet lang, of de opdrachten stroomden van alle kanten toe. Vrij spoedig verrezen: het gebouw op de Keizersgracht, tegenover de Westermarkt te Amsterdam, het Mauritshuis in Den Haag, nieuwe kerken, totdat hij in 1640 opdracht kreeg voor de bouw van een nieuw stadhuis te Amsterdam. Weten jullie nog, op hoeveel palen dat werd gebouwd? 13659 stuks. Makkelijk te onthouden. In het midden zoveel dagen als er in een jaar zijn. Er vóór een 1 en er achter een 9. Van Campen leidde de bouw tot in 1654, maar het paleis kwam eerst gereed in 1665. Hij werd rijkelijk met aardse goederen gezegend en onze grote dichter Vondel noemde hem: de bouwheer van de vorsten. Hij was anderzijds in zekere zin ook een vorst onder de bouwheren. Hij bezat een heerlijk landgoed, de Randenbroek, bij Amersfoort en daar stierf hij op 13 September 1657 en werd begraven in de Sint-Joriskerk te Amersfoort, waar men ook een monument te zijner eer en gedachtenis oprichtte.

Maar gelukkig verscheen er ook simpeler werk als *Simpie Kannalles* en *Wandilo staat voor niets*, beide vermoedelijk Nederlands van origine. Een vaste gast gedurende het laatste jaar van *Rebellenclub* en *Grabbelton* was *Kit Karson (Kit Carson*, door Geoff Campion en andere tekenaars), ook weer van Engelse origine, die zijn avonturen met zoveel succes beleefde, dat ook hij eind 1954 meeverhuisde naar *Sjors*. Verder waren *Rebellenclub* en *Grabbelton* gevuld met korte tekstverhaaltjes, gedichtjes, spelletjes, knutseltjes en puzzeltjes, en met wetens-

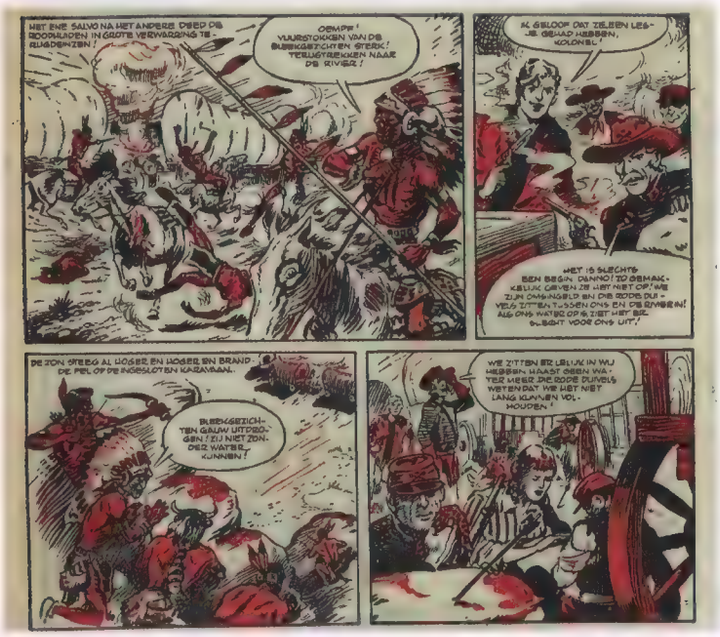
ONZE WONDERE WERELD
OOK DIEREN ZIJN OP HUN HOEDE
DEZE FLUITER OF MARMOT VAN DE YUKON-RIVIER HEEFT EEN GROTE VIJAND IN DE GOUDEN AREND DAAROM GRAAFT HIJ OVERAL HOLEN EN ZODRA ER GEVAAR IS, GAAT ZIJN "SIRENE"
DE VLIEGENDE TIGER IS KLEINER DAN EEN ROODBORSTJE MAAR STORMT ONBEVREESD LOS OP ELKE VIJAND, ZODAT HIJ ZELFS EEN AREND OP DE VLUCHT DRIJFT.
DE WATERHEKS OF AMERIKAANSE FUUT IS EEN PRIMA ZWEMSTER BIJ GEVAAR BLIJFT ALLEEN DE SNAVEL EN DE OGEN BOVEN ZIJ LEGT HAAR EIEREN IN EEN VERANKERD NEST
DE WATERTOR KAN NAAR BENEDEN SCHIETEN ALS EEN ONDERZEEËR EN STOPT ONDER ELK SCHILD EEN LUCHTBELLETJE ZO KAN HIJ LANG BENEDEN BLIJVEN
DE AMERIKAANSE HOUTSNIP CAMUFLEERT ZICH UITSTEKEND WORDT HET GEVAAR TE GROOT DAN SCHIET ZIJ DE LUCHT IN MET EEN KLEINTJE IN HAAR SNAVEL. ALS HET KAN, BRENGT ZE OOK DE ANDERE KLEINTJES WEG
DE BUIDELRAT ZORGT OOK VOOR VOLDOENDE DATEN EN GANSEN ZIJ HOORT BOVENDIEN ZEER SCHERP EEN PRAIRIEWOLF OF SLANG ZAL HAAR NIET GEMAKKELIJK VERRASSEN

HET ENE SALVO NA HET ANDERE DREEP DE ROODHUIDEN IN GROTE VERWARRING TE RUGGEN!
OEMPF! VUURSTOKKEN VAN DE BLEEKGEZICHTEN STERK! TERUGTREKKEN NAAR DE RIVIER!
IK GELOOF DAT ZE ELKEN LES JE GEHAD HEBBEN, KOLONEL!
HET IS SLECHTS EEN BEGIN. DANNO! TO GEMAKKELIJK GEVEN ZE HET NIET OP! WE ZIJN OMRINGELD EN DE ZOONS DUIVELS ZITTEN TUSSEN ONS EN DE EMBEREN! ALS ONS WATER OP IS ZIET HET ER SLECHT VOOR ONS UIT.
DE ZON STEEG AL HOGER EN HOGER EN BRAND DE PELOP DE INGESLOTEN KARAVAAN.
BLEEKGEZICHTEN GAUW UITDOVEN! ZIJ NIET ZONDER WATER KUNNEN!
WE ZITTEN ER LELIJK IN NU HEBBEN HAAST GEEN WA TER MEER EN DE ZOONS DUIVELS WETEN DAT WE HET NIET LANG KUNNEN VOL HOUDEN!

BALLONNETJES!

Drie nikkertjes,
Drie dikkertjes,
Die zaten in de zon,
Al in dat verre Nikkerland,
En elk van hen had in zijn hand
Een mooie luchtballon.

Drie nikkertjes,
Drie dikkertjes,
Die zeiden tot elkaar:
„Wat zijn die luchtballonnen klein,
Die moeten toch veel groter zijn,
Kamaan dan, blazen maar...."

Drie nikkertjes,
Drie dikkertjes,
Die kregen het zoon druk,
Ze bliezen hun ballonnen op..
Toen klinkt het: plof, o wee een straf!
Ze sprongen alle stuk...

Drie nikkertjes,
Drie dikkertjes,
Die zaten in de zon,
Al in dat verre Nikkerland,
En elk van hen had in zijn hand
Een lege luchtballon.

G.L.

WONINGNOOD!

Van de schoen van Pa Geluk
was de zool al maanden stuk.
Daarom zei Piet Knabbelaar:
„Vrouw, we kruipen met elkaar
in die woning, dat gaat best,
wij, de kinderen en de rest."
Moeder Muis sloop er eens in,
vond het huisje naar haar zin.

Eens, 'k weet niet precies wanneer
(het gebeurde wel eens meer),
was 't een feestdag van belang
achter Pa Geluk's behang.
Net toen heel de wereld sliep
was 't daar druk van feestgepiep.
Bij hun terugkeer, nee maar zeg,
was hun hele woning weg!

De gefopte muizenschaar
liep mistroostig door elkaar.
Niemand, die het huisje zag,
ieder klaagde wee en ach.
Hé, — wie kwam daar aangestapt
met de schoen fijn opgelapt?
Pa Geluk! Ze keken zuur.
„Goede raad," zei Piet, „is duur!"

En ze zochten overal,
In de keuken, in de stal,
tot broer Piep een bloempot vond,
die bij het prieeltje stond.
En toen hadden ze 't weer best:
vader, moeder en de rest.
Telkens wipte 't huisgezin
Floep er uit en tjoep er in.

Piet Broos

De kleine knutselaar

ZEILENDE SCHAATSEN

Is het niet leuk om met zo'n soort windmotor achter je aan over de ijsvlakte te jagen, zonder dat je zelf eigenlijk behoeft in te spannen?

Die motor, die benzine noch olie verslindt, kun je gemakkelijk zelf maken.

Als hout gebruik je spar of den. Beide zijn goed.

Je hebt nodig twee lange latten die je aan beide uiteinden tegen elkaar aanschroeft via een hoekvormig blokje. Zie fig. B.

Het geheel krijgt een eivorm. Zie hiervoor A, dat de maten en vormen aangeeft.

Op 1 meter 20 afstand van elk der punten schroef je een dwarslat van 90 cm. Tussen beide dwarslatten krijg je een opening van 30 cm. Op 30 cm hoogte (van onderaf gemeten) breng je een andere dwarslat E aan. Die sjor je vast.

Het gehele geraamte heeft dus een lengte van punt tot punt van 2 meter 70 met een grootste breedte in het midden van 90 cm.

Nu moeten de delen aan weerszijden van de middenopening bespannen worden. Daar gebruik je grof neteldoek voor. Het middenstuk waar je met je rug tegenaan staat (zie A) blijft dus open.

Dit neteldoek kun je beschilderen naar eigen fantasie.

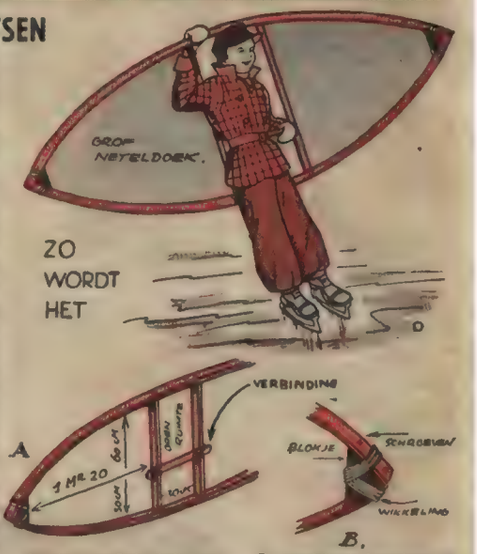

En als er een flink windje staat, schiet je met een vaart over het ijs.

De verschillende bewegingen en knepen leer je dan wel door de ervaringen die je opdoet.

EEN OVAAL MAKEN

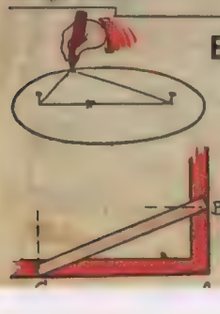

Om een eivormige of ovale figuur te tekenen, heb je niets anders nodig dan potlood en touw en een paar spijkertjes. De spijkertjes sla je in een plankje, je legt er het touwtje omheen en met het potlood hou je het ene touwtje strak gespannen. Zie fig. A. De figuur die je aldus tekent is een ovaal of ellips.

Wat moet je nu doen wanneer je een ovaal wilt maken van een bepaalde grootte?

Dan neem je eerst een hoeklat. Fig. B. en op een kant van die hoek meet je precies de breedte af van je ovaal. Laten we zeggen AB.

Wanneer je nu punt B als punt van uitgang neemt en met een latje, dat precies de lengte van je ellips weergeeft, die afstand afmeet van B tot op het randje van het andere been van de hoek, krijg je de lengte AC. Die lengte AC geeft precies aan hoever de spijkers uit elkaar moeten staan. En de som van AC + BC is precies de lengte van het touw.

SPREEKWOORDEN-REBUS

Welk spreekwoord wordt hier afgebeeld? De sleutel tot de oplossing staat in de bovenste rij.

Een bladzijde PUZZLES

OPLOSSINGEN van de puzzles uit ons vorig nummer

Spreekwoordenrebus:

DE APPEL VALT NIET VER VAN DE BOOM

Deze uitdrukking hebben jullie wel eens gehoord, als het over een ongedurende jongen of een erg stout meisje ging, en dan werd er dikwijls niet al te vriendelijk over de ouders van die jongen of dat meisje gesproken.

De uitdrukking betekent dan ook, dat de kinderen veelal naar de ouders aarden. Er zijn nog wel andere uitdrukkingen, die hetzelfde betekenen, zoals: „Hij heeft een aardje naar zijn vaartje (vadertje)", en „Zoals de ouden zungen, piepen de jongen".

•

WISSELPUZZLE:

Tand in Tang
Pois „ Poes
Hond „ Hond
Kegel „ Ketel
Goot „ Boot
Haard „ Paard

•

SPROOKJESREBUS:

Roodkapje en de wolf.

GEITENPUZZLE

Op het verjaardagspartijtje van kleine Hans, waarbij zijn vriendjes en vriendinnetjes enige volksdansen uitvoerden, waagde ook een stelletje geiten, dat nieuwsgierig zoals geiten zijn, ook toekeek.

Kunnen jullie ze zien? Hoeveel geiten zijn er?

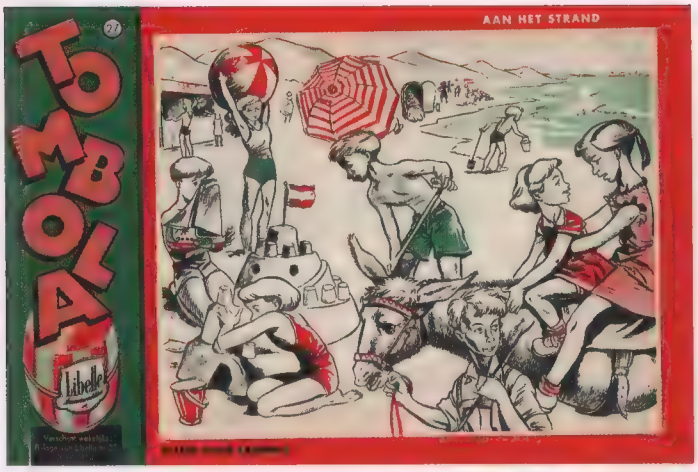

waardighedenrubrieken als *Onze wondere wereld*, *Wat zegt mijn naam?* en *Uit het leven onzer voorouders*. Het was duidelijk dat de lezertjes moesten worden bezig gehouden met creatieve, educatieve activiteiten in het tijdperk dat er alleen nog radio was, en nog geen televisie, laat staan computers, tablets en Ipads of Ipods.

De tekstverhaaltjes en rubrieken werden rijkelijk geïllustreerd, door onder meer Jan Giling, Bert Bus, Henk Rotgans, Boy ten Hove, J. v.d. Brink, Ted Mathijsen, Frans Piët, Ab Schatorjé, Nico van Dam, Chris Roodbeen en Piet Broos. In de loop van 1953 zijn de illustraties steeds vaker van de hand van Nico van Dam en Bert Bus, die immers tekenaars in vaste dienst waren bij De Spaarnestad.

Eigenlijk kun je *Rebellenclub* en *Grabbelton* geen echte stripbladen noemen. Althans niet zoals we die kennen in de latere jaren 1950 en in de jaren 1960. De verhouding tussen het aantal strippagina's en het aantal tekstpagina's viel in het nadeel van de strips uit. Beide tijdschriften hadden 16 pagina's, en daarvan werden er hooguit 3 à 4 ingenomen door strips. Het is duidelijk dat uitgeverij De Spaarnestad het nog niet verantwoord achtte een nog steeds enigszins verdacht medium als het stripverhaal volop de ruimte te geven. De jeugd diende educatief benaderd te worden en moest zich in de vrije tijd creatief uiten. Bovendien werd het lezen van lettertjes verre geprefereerd boven het kijken naar plaatjes. Dus moesten *Rebellenclub* en *Grabbelton* vooral gevuld worden met opvoedkundige, creatieve onderwerpen, die de jeugd opvoedden in eer en deugd. En niet met stripjes, waar je intelligentie van afgestompt raakte en die je misschien zelfs op wilde, gevaarlijke ideeën konden brengen.

In Tombola meer strips

Tombola oogde kleurrijker en had meer strips dan de twee andere Spaarnestad-bladen. Misschien heeft dit te maken met het feit dat inmiddels De Geïllustreerde Pers, de grote concurrent van De Spaarnestad, met een volwaardig stripblad op de markt was gekomen: *Donald Duck*, dat meteen al een groot succes was.

Niet alleen had *Tombola* meer strips, het had ook een afwijkend formaat. Het was oblong, 26,5 bij 18 cm. Het eerste nummer verscheen op 4 september 1953, het tweede pas een maand later, op 2 oktober. In het introductiestukje in nummer 1 staat een oproep aan de kinderen om hun moeder de briefkaart die in *Libelle* zit, te laten opsturen en dan krijgen ze over een paar weken gratis *Tombola* met *Libelle* meegeleverd. Dus men wilde kennelijk eerst kijken of er genoeg belangstelling was, voordat men de kinderbijlage startte. Die markt was blijkbaar groot genoeg, want vanaf het tweede nummer werd *Tombola* een weekblad, tot het in september 1954 opging in *Sjors van de Rebellenclub*.

In het eerste nummer werden zes van de zestien pagina's ingenomen door strips. Verder stond er een kort verhaaltje in over indianen, een inleiding bij het nieuwe blad, een vervolgverhaal, een natuurrubriek, twee gedichtjes, een knutselpagina, een kruiswoordpuzzel en een raadselpagina. *Tombola* kende dus in grote lijnen dezelfde formule als de twee andere Spaarnestad-bijlagen en aan deze formule veranderde niets in het jaar dat het blad verscheen.

In totaal verschenen er in dat ene *Tombola*-jaar negen strips. Op het omslag verscheen *Ping, Plop en Boutje*, de in Engeland zeer populaire strip *Pip, Squeak and Wilfred*, door Bertram Lamb (tekst) & Austin Bowen Payne (tekeningen). Deze serie werd vrij abrupt afgebroken in nummer 18 van 1954. Redactioneel werd er een vaag verhaal opgehangen, waarbij in onduidelijke bewoordingen gesteld werd dat het onzeker was of de strip nog terug zou komen. Vanaf het volgende nummer verscheen op de voorkant geen strip meer, maar een paginavullende

DE NEGERHUT VAN OOM TOM
door Harriet Beecher Stowe
ZE STOPPEN ALLEEN, OM HOUT IN TE LADEN.
KIJK, TOM HELPT OOK!
DE WIELEN DRAAIEN NOG, PAPA.
PLOTSELING SLINGERT DE BOOT HEVIG.
HET KIND! ZE IS OVERBOORD GEVALLEN!
IK ZAL HAAR REDDEN!

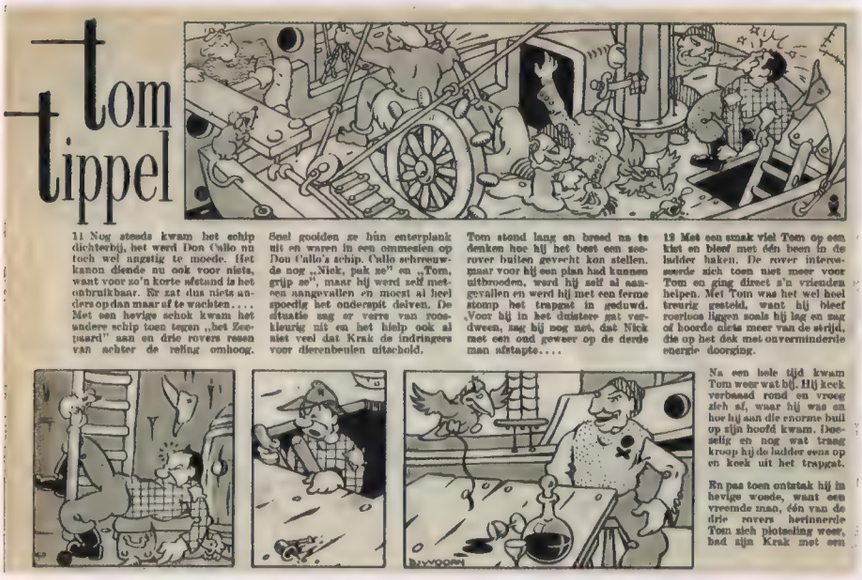
Tom Tippel
11 Nog steeds kwam het schip dichterbij, het werd Don Callo nu toch wel angstig te moede. Het kanon diende nu ook voor niets, want voor zo'n korte afstand is het onbruikbaar. Er zat dus niets anders op dan maar af te wachten.... Met een hevige schok kwam het andere schip toen tegen „het Zeepaard" aan en drie rovers reusen van achter de reling omhoog.
Snel gooiden ze hun enterplank uit en waren in een ommezien op Don Callo's schip. Callo schreeuwde nog „Nick, pak ze" en „Tom, grijp ze", maar hij werd zelf al meteen aangevallen en moest al heel spoedig het onderspit delven. De situatie zag er verre van rooskleurig uit en het hielp ook al niet veel dat Krak de indringers voor dierenbeulen uitschold.
Tom stond lang en breed na te denken hoe hij het best een zeerover buiten gevecht kon stellen, maar voor hij een plan had kunnen uitbroeden, werd hij zelf al aangevallen en werd hij met een ferme stomp het trapgat in geduwd. Voor hij in het duistere gat verdween, zag hij nog net, dat Nick met een oud geweer op de derde man afstapte....
12 Met een smak viel Tom op een kist en bleef met één been in de ladder haken. De rover intervenerende zich toen niet meer voor Tom en ging direct z'n vrienden helpen. Met Tom was het wel heel treurig gesteld, want hij bleef roerloos liggen zoals hij lag en zag of hoorde niets meer van de strijd, die op het dek met onverminderde energie doorging.
Na een hele tijd kwam Tom weer wat bij. Hij keek verbaasd rond en vroeg zich af, waar hij was en hoe hij aan die enorme bult op zijn hoofd kwam. Doezelig en nog wat traag kroop hij de ladder eens op en keek uit het trapgat.
En pas toen ontstak hij in hevige woede, want een vreemde man, één van de drie rovers herinnerde Tom zich plotseling weer, had zijn Krak met een

JONKER LENTE
door Jean Trubert
Dit is Jonker Lente. Hij is op zoek naar het sneeuwklokje. Als hij dat vindt, is het afgelopen met de kou; dan zal het lente worden. Ik ga je nu de spannende geschiedenis vertellen, die onze Jonker Lente meemaakte, op zoek naar dat bloempje.
Vrolijk zingend loopt Jonker Lente over de wereld. Hij speelt op zijn banjo. De sneeuwvlokken dwarrelen naar beneden. Dat vindt hij fijn. Hij houdt van de sneeuw, want die dekt het sneeuwklokje toe. Zo kan het niet bevriezen.
Het is heel rustig buiten. De sneeuw blijft stilletjes vallen. Een frisse wind strijkt door de haren van Jonker Lente. Een vogeltje zit in een kale boom en piept onze jonge vriend toe. Opeens hoort Jonker Lente een schreeuw!

HET VARKEN
1 Dat duurde zo een week of wat
Maar 't varken werd niet vet
Toen zei de boer: wat gek is dat!
En schoof eens aan zijn pet.
2 Hij riep de boeren uit de buurt.
Die kwamen er eens bij.
Wat werd dat varken begluurd
Van voren en opzij.
3 De een zei: geef dat varken
Een eitje in de pan.
De tweede zei: 'n zak met meel
Daar groeien varkens van.

plaat, vaak van Henk Rotgans, soms van Ben van Voorn of Hans Ducro. Bij de laatste drie nummers staat er weer een strip op het omslag, als *Tombola* eindelijk een titelstrip krijgt: *Tom en Bola*.

In het eerste nummer verscheen verder *Prins Eddy en zijn vriendje*, een bewerking van het boek *The Prince and the Pauper* van Mark Twain, het pseudoniem van Samuel Clemens. De strip is getekend door Arnold Hicks en is in 1946 in de Verenigde Staten verschenen als deel 29 van de serie *Classics Illustrated*, in Nederland beter bekend als *Illustrated Classics*, waarin dit verhaal als deel 18 verscheen, onder de titel *Prins en bedelknaap*. Maar dit gebeurde pas drie jaar later, zodat *Tombola* dus de Nederlandse primeur van dit – overigens beroerd getekende – verhaal heeft gehad. De derde strip in het eerste nummer was *De negerhut van oom Tom*, de klassieker van Harriet Beecher Stowe, getekend door de Nederlander Henk Alleman. En als vierde en laatste beeldverhaal verscheen *Tom Tippel*, een strip die al een paar jaar oud was, van de hand van Ben van Voorn, op dat moment medewerker van de Toonder Studio's.

In nummer 11 van 1954 gaat de tekststrip *Jonker Lente* van start, van de in Frankrijk populaire tekenaar Jean Trubert; de oorspronkelijke titel van deze strip is dan ook *Chevalier Printemps*. In diezelfde periode verschijnt ook nog korte tijd het stripje *Het varken*, met tekst van Lea Smulders en tekeningen van Ben van Voorn. Dan staan er maar liefst vijf strips in *Tombola*, die samen zes en een halve pagina beslaan.

In nummer 28 van 1954 begint *Doctor Davis*, met tekst van Toon Kortooms, maar wie de tekenaar is, staat niet vermeld. Volgens de Comiclopedia is het Henk Alleman, maar dit is hoogst onwaarschijnlijk, want wie diens stijl in *De negerhut van oom Tom* vergelijkt met deze strip, ziet alleen maar enorme verschillen. De maker van *Doctor Davis* is vermoedelijk wel een Nederlandse tekenaar, gezien zijn bekende 'jongensboekenstijl' uit die tijd. Bovendien tekende hij ook illustraties in *Tombola*.

In nummer 24 begint een nieuwe strip, die ook van onduidelijke afkomst is: *De jongens van Har Humpel*. Volgens het standaardwerk *Wordt vervolgd* van Kees Kousemaker is deze strip getekend door Piet Jansen, maar onder de strip staat enkele malen vermeld 'Copr. 1953 by NEA Service Inc.', en NEA staat voor Newspaper Enterprise Association, een Amerikaans *syndicate*. Bovendien bevat *De jongens van Har Humpel* een weekdatering à la de Amerikaanse strips. Maar de stijl waarin de strip is getekend, is allerminst Amerikaans. Dus wie het weet mag het zeggen: is dit een Nederlandse strip of een Amerikaanse? Of een strip uit een ander land, maar dan wel verspreid door dit Amerikaanse syndikaat?

In ieder geval wel van de hand van Piet Jansen is de strip *Tom en Bola*, waarmee *Tombola* in nummer 34 na bijna een jaar zijn titelstrip krijgt. Maar deze titelstrip kent maar drie afleveringen, omdat nummer 36 het laatste nummer van het blad is. Tegelijk met *Tom en Bola* begint *De heldendaden van prins Panter*, op tekst van Toon Kortooms, getekend door Henk Rotgans. Dit is geen echte strip, maar een zo zwaar geïllustreerd feuilleton, dat het met een andere indeling een tekststrip zou kunnen zijn.

De meeste tekstverhalen in *Tombola* werden geïllustreerd door Endre (Eddie) Lukàcs, Ellie Wessels en Ben van Voorn, minder vaak door Ab Schatorjé en Hans Ducro, en een enkele keer door Bert Bus en Henk Alleman. Ook zijn er illustraties te vinden van de tekenaar van *Doctor*

Davis, maar jammer genoeg zijn die niet ondertekend. Endre Lukàcs is vooral bekend gebleven als de eerste Nederlandse tekenaar van het weekblad *Donald Duck*, die al in 1953 veel omslagen voor dit tijdschrift maakte en kort daarna ook stripverhalen. En Hans Ducro, die we ook al bij *Rebellenclub* en *Grabbelton* zijn tegengekomen, is bij stripliefhebbers vooral bekend wegens zijn beeldroman-serie *De Moker* en als tekenaar van het eerste *Sjors*-verhaal in *Sjors van de Rebellenclub* in 1954.

De geboorte van Sjors van de Rebellenclub

Na één jaar *Tombola* en drie jaar *Rebellenclub* en *Grabbelton* viel het doek. De drie bladen verdwenen en gingen op in het nieuwe *Sjors van de Rebellenclub*. Pas in het laatste nummer van elk van deze drie tijdschriften wordt dit nieuws bekend gemaakt in een juichend stukje redactionele tekst dat in de drie bladen hetzelfde is, maar uiteraard wel aangepast aan de situatie van elk van de bladen afzonderlijk. Als reden wordt opgegeven dat *Tombola/Rebellenclub/Grabbelton* te dun en dus te snel uit is, en daarom komt er nu een blad van 32 pagina's in plaats van 16. Dit kan natuurlijk niet meer gratis *(Tombola)* of voor 5 cent *(Rebellenclub/Grabbelton)*, maar duur gaat het niet worden, volgens het opgetogen redactionele tekstje. In combinatie met een abonnement op *Libelle/Katholieke Illustratie/Panorama* kost het nieuwe blad slechts 12 cent, terwijl in de losse verkoop een nummer een kwartje kost. Het wordt gebracht als fantastisch nieuws, waar alle jonge lezertjes heel blij mee zullen zijn.

De beslissing om de drie bladen te laten fuseren is kennelijk ad hoc genomen. Daarop wijst het feit dat pas in het allerlaatste nummer van elk van de tijdschriften, zonder voorafgaande opbouw, wordt meegedeeld dat er een nieuw blad komt. Maar vooral blijkt dit uit de laatste nummers van *Tombola*. Je begint niet met twee nieuwe strips, als je weet dat je blad over drie nummers gaat stoppen. En vooral niet met een strip die de naam van het blad in zich draagt: *Tom en Bola*. De drie nog lopende strips in *Tombola* worden niet afgerond, zelfs niet op een geïmproviseerde manier. In *Rebellenclub* en *Grabbelton* gebeurde dit wel, op *Olaf Noord* na, waarvan het lopende verhaal gewoon werd voortgezet in *Sjors van de Rebellenclub*.

Geen enkel verhaal uit *Tombola* overleefde de fusie. Alle strips werden bruut afgebroken en niet voortgezet in *Sjors van de Rebellenclub*. *Grabbelton* en *Rebellenclub* kenden meer overlevenden. Natuurlijk het hierboven al genoemde *Olaf Noord*, maar ook de Engelse strips *Vikkie Vinnig (=Vonkje de vrolijke vrijbuiter)*, *Bob en Bep (=Bas en Bes)* en *Kit Karson*. Daar kwamen nog enkele andere Engelse strips bij, en de gebruikelijke pagina's met tekstverhalen, wetenswaardigheden, puzzeltjes, knutseltjes en frutseltjes. Het nieuwe *Sjors van de Rebellenclub* was daarmee niet echt nieuw, maar wat sfeer betreft een voortzetting van zijn drie voorgangers: een kinderblad met een leerzame ondertoon en een knusse uitstraling, dat helemaal paste in de gezapige sfeer van de jaren 1950.

rob.van.eijck@stripschrift.nl

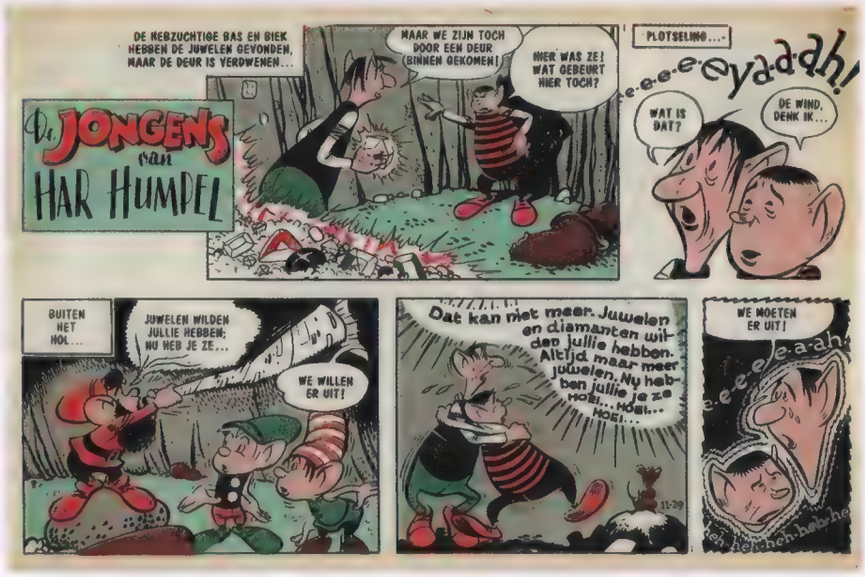

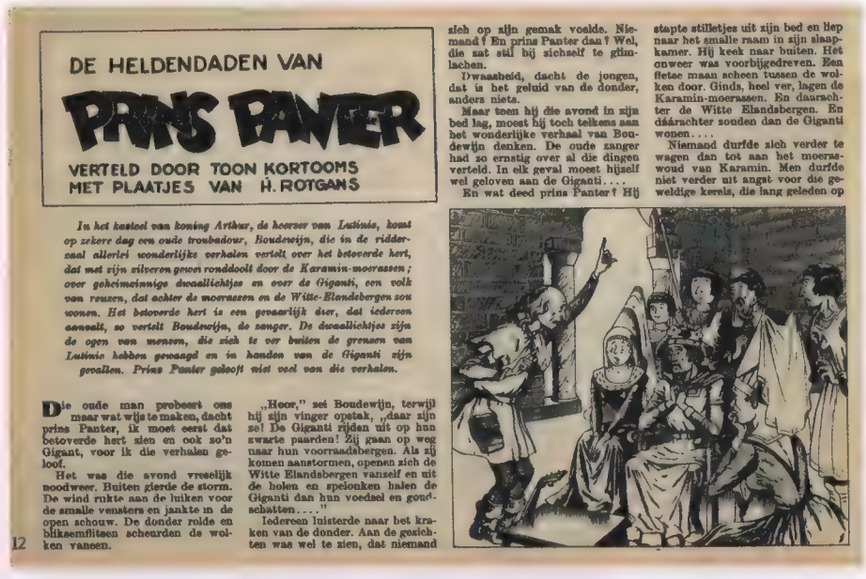

Naast dit artikel over tijdschriftbijlagen met strips schreef Rob van Eijck eerder uitgebreid over de autonome stripbladen in de jaren 1950. *Stripschrift 406* uit 2010 is geheel aan deze tijdschriften gewijd.
Het nummer is via www.stripstift.nl nog na te bestellen.

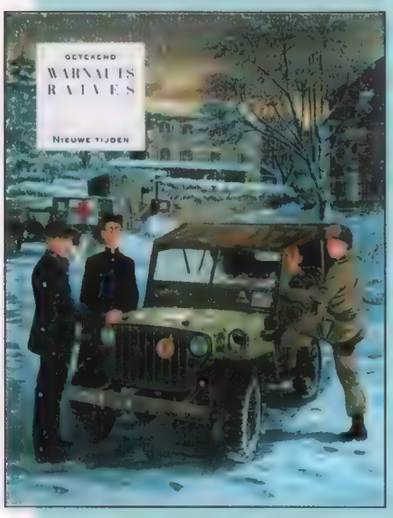

MAGISTRALE FAMILIEKRONIEK

In de reeks *Getekend* van Lombard verscheen *Nieuwe tijden*, een familiekroniek die de jaren van de Tweede Wereldoorlog beslaat.

Het verhaal begint in 1938 wanneer de losbol Thomas, na jaren van omzwervingen in de Congo, terugkeert in het Ardeense dorp La Goffe. Ooit keerde hij België de rug toe omdat zijn vriendin Alice koos voor zekerheid en met zijn gerespecteerde en vooraanstaande broer Charles trouwde. Sindsdien staan de twee gebroeders lijnrecht tegenover elkaar, niet het minst omdat Charles gecharmeerd blijkt van het gedachtegoed van de Rexisten, een rechtse, nationalistische groepering.

Het duo **Eric Warnauts** en **Guy Servais** (Raives) werkt al 25 jaar samen aan de meest uiteenlopende verhalen. Beiden zijn verantwoordelijk voor het scenario, de tekeningen en de inkleuring. Met *Nieuwe tijden* leveren ze een magistrale beeldroman af waarin niet alles blijkt wat het lijkt. Waarlijk een schitterend, voorbeeldig geïllustreerd verhaal, pure literatuur.

Deze integrale editie, die oorspronkelijk uit twee delen bestond en alleen in het Frans was uitgegeven, telt maar liefst 120 pagina's en speelt zich in het ene deel af vóór de Tweede Wereldoorlog, terwijl het tweede deel de laatste maanden van diezelfde oorlog tot onderwerp heeft. BP

Nieuwe tijden

Warnauts & Raives
Lombard 2013
ISBN 978-90-5581-819-8
Prijs € 24,95
120 pagina's
Kleur (hk)

DAG, THOMAS!
IK SORTEER APPELEN, ZOALS JE ZIET.
JE ONTWIJKT ME, MAAR IK HEB NIKS TE MAKEN MET WAT JE IS OVERKOMEN.
KAN OOK NIET, JE BENT NOOIT 'N ENGAGEMENT AANGEGAAN.
IK GAF JE EEN TWEEDE KANS, MAAR JIJ KOOS VOOR JE SPRANGE. EN IK BLEEF DE VROUW VAN JE BROER. VAN EEN COLLABORATEUR.
'T SPIJT ME, IK MAG DAT NIET MOGEN ZEGGEN.
WAT WEET JE MAAR VAN HEM?
CHARLES HEEFT ME NOOIT WAT VERTELD. IK HEB GENOEG VRAGEN GESTELD, MAAR JE KENT JE BROER NOG KOPPIGER DAN EEN EZEL.
JE BENT NOG ALTIJD KWAAD, HÉ. MAAR JIJ HEBT ER EEN END AAN GEMAAKT.

Krachtig kleurenspel

Shamisa Debroey is één van de beloftes van de Belgische stripwereld. Ze studeerde als master en primus van haar klas af bij de opleiding Beeldverhaal en Illustratie aan het Sint-Lukas in Brussel. Daarnaast was ze laureaat van de NRC Beeldverhalenprijs en van de Focus Knack Strip Awards. Niet veel striptekenaars kunnen al in hun 24e levensjaar schermen met dit soort papieren.

Verdwaald is het dromerige en schetsmatige debuut van Debroey. De strip is semi-autobiografisch en richt zich eigenlijk in zijn geheel op het uitrekken van een moment in het leven van een jonge vrouw. Zij wacht in een café op een bezoeker die nooit zal komen. Terwijl ze wacht denkt ze na over haar jeugd; haar moeder, die in haar jeugd vaak afwezig was omdat ze voor haar werk naar Afrika moest, en haar vader, die ze niet kent, maar die haar wel iedere verjaardag een levende vis stuurde.

Het zijn vooral de tekeningen die deze strip een dromerige karakter geven. Debroey bedient zich van een stijl die bij de gemiddelde lezer niet gemakkelijk in goede aarde zal vallen. Haar artistieke en schetsmatige stijl is vooral bijzonder vanwege het kleurgebruik. Tegelijkertijd kan de lezer soms niet ontsnappen aan het gevoel dat deze pagina's het beter zouden doen in een kunstgalerie dan in een stripalbum.

Hoewel deze strip voor een zeer specifiek publiek is, springt er wel een kracht van de pagina's. Debroey heeft het vermogen om van een klein verhaal, van kleine en persoonlijke gevoelens, iets meeslepends te maken. Ze weet in haar gebruik van details de lezer te overtuigen van haar talent. Geen epiek, geen grote meeslepende verhaallijnen maar een intiem gevoel van verlatenheid waardoor op onverwachte momenten toch wat hoop schijnt; dat weet Debroey bij de lezer op te roepen. RSp

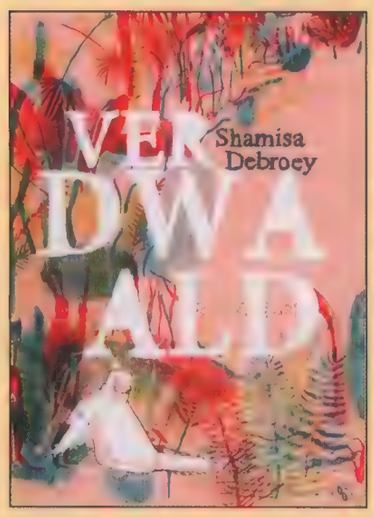

Verdwaald

Debroey
Oog & Blik/
Bezige Bij 2013
ISBN 978-90-5492-418-0
Prijs € 24,90
112 pagina's
Kleur (sk)

DSM maakt alle andere naslagwerken overbodig

Het zijn zware tijden voor de zielknijpers onder ons. Deze beroepsgroep dacht met het publiceren van *DSM-5*, het wereldwijde handboek voor de psychiatrie, het eerstkomende decennium klaar te zijn voor eerstelijnshulp aan de gestoorde medemens. DSM staat voor Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders.

Maar DSM kan in de psychiatrie ook staan voor 'De Sigmund Methode'. De kleine, vileine, cynische psychiater Sigmund heeft zijn biograaf opdracht gegeven 'een definitief diagnostisch naslagwerk om een ieder gek te verklaren', samen te stellen op basis van interviews.

Deze diagnosebijbel moest worden voorzien van inzichtelijke illustraties en een index waarin de stoornissen alfabetisch-lexicografisch moesten worden opgenomen van Aandacht – met name voor dames, want de man moest met rust worden gelaten – tot aan Zwijgplicht.

DSM – De Sigmund Methode

De Wit
Harmonie 2013
ISBN 978-90-76168-70-8
Prijs €17,50
144 pagina's
Zwart/wit (sk)

Sigmunds therapie is gericht op het in stand houden van de kwaal. Hij is een tegenstander van oplossingsgerichte sessies, want daar kan de schoorsteen niet van roken. Op momenten van grote inkeer trekt de kleine man zich terug op de barkruk om met een *look-a-like* van Freud de ergernissen van de dag door te nemen. Hij wil voorkomen dat zijn cliënten spiritualiteit zullen omarmen en hij de grip op hen kwijtraakt.

Het moge duidelijk zijn dat *DSM* alle naslagwerken overbodig maakt. Het is een groot genoegen om, naast de treffende illustraties, de literaire teksten van **Peter de Wit** te consumeren. Het lijvige boek is fraai vormgegeven. RB

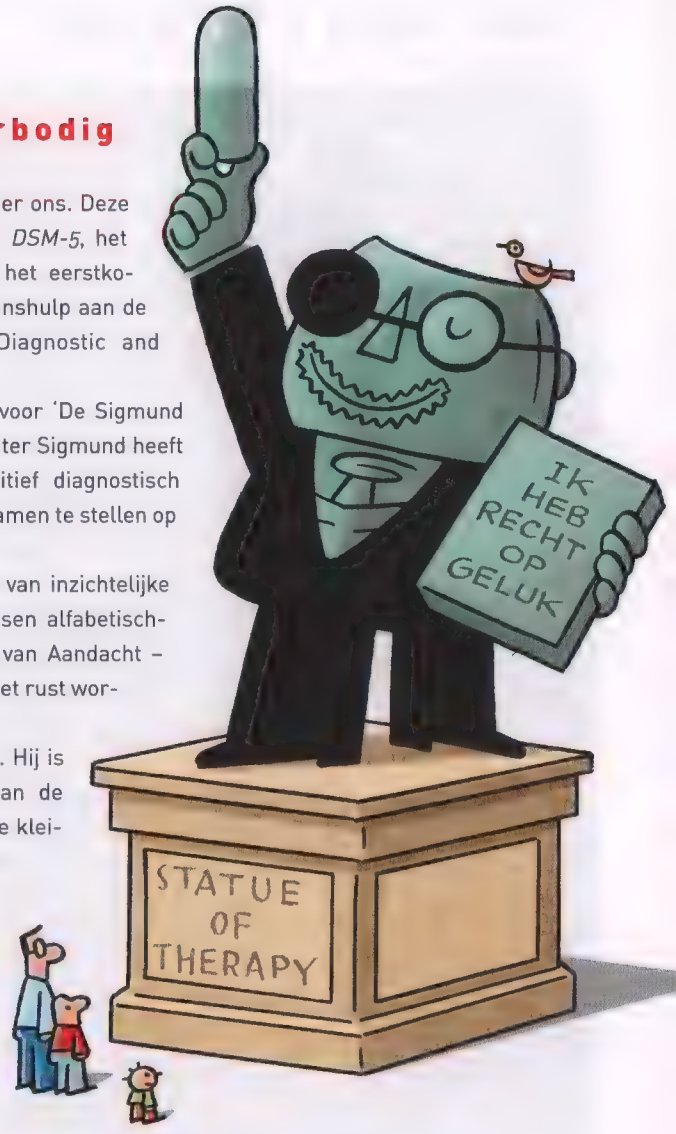

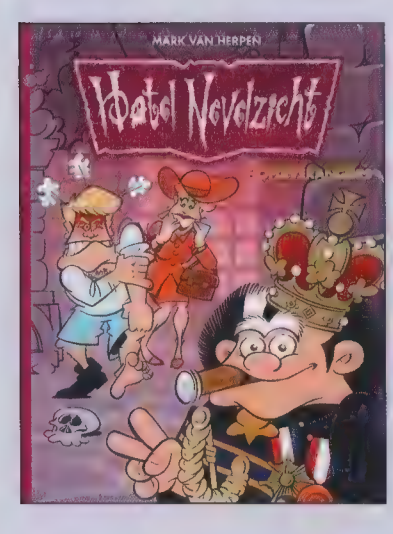

Nederlandse variant op de Addams Family

Mark van Herpen heeft al een heel stripleven achter de rug maar kende nog niet het genoegen van een eigen album. Eerder was hij werkzaam als assistent bij de in 2011 verongelukte Minck Oosterveer voor diens serie *Claudia Brücken*. In de periode 1994-1996 verschenen er acht afleveringen van *Hotel Nevelzicht* in *Suske en Wiske weekblad* en momenteel publiceert hij deze strip in *Eppo*.

Hotel Nevelzicht 1: Hofleveranciers

Van Herpen
Strip2000 2013
ISBN 978-90-70060-35-0
Prijs €8,95
48 pagina's
Kleur (sk)

Hotel Nevelzicht is de Nederlandse variant op de Addams Family. Met een *cast* die in een rariteitenkabinet niet zou misstaan, wordt getracht een obscuur hotel te runnen. Nero Nevel is eigenaar en naamgever van een vermolmd kasteel dat de gasten moet lokken. Behalve zijn kennis en passie voor Cubaanse sigaren heeft hij weinig kwaliteiten. Met valse voorwendselen laat hij Hubert, een jonge veelbelovende hotelmanager in spe van een concurrerend hotel, een contract tekenen dat hem aan Nevelzicht bindt totdat het hotel een sternotering krijgt. Alle verwoede pogingen van Hubert om het hotel te promoten falen uitaard jammerlijk.

Het sjabloon van de strip, de ster die behaald moet worden, heeft het gevaar in zich dat de humor nogal voorspelbaar wordt. Daarnaast missen de grappen nogal eens de *punchline* die noodzakelijk is in een humorstrip. Van Herpens grafische kwaliteit als tekenaar met een vloeiende lijn en een strakke vlakverdeling maakt veel goed. Ook de lange stoet van fictieve en werkelijk bestaande personages, die variëren van Dark Father via Yvon Jaspers naar Koning Willem-Alexander, Koningin Máxima en de prinsesjes, is aardig geslaagd. Een melancholische intermezzo rondom de Hulk is zelfs prachtig. Laat dit hotel nog maar even sterloos door het leven gaan. JdL

Special Branch 1: Het verval van de Great Eastern

Seiter & Hamo
Ballon
[illegible] 2013
ISBN 978-94-[illegible]
Prijs € 14,95
[illegible] pagina's
Kleur (hk)

Bloedstollende cliffhanger

[illegible] 1859. In het zwarte slijk van de [illegible] van [illegible] Mersey, [illegible] van Liverpool, ligt het wrak van het [illegible]lige enorme passagiersschip Great Eastern te wachten op de sloop. Op een nacht betrapt de driekoppige bewaking een gewapende man die ronddwaalt op het schip. Deze weet echter te ontkomen. Enkele dagen later ontdekken arbeiders een goed geconserveerd lichaam in het scheepsruim. Ook is het inmiddels met twee van de drie nachtwakers van het schip slecht afgelopen. Kortom, een kolfje naar de hand van de Special Branch, een geheime tak van de Engelse politiedienst die zich van, voor die tijd, de meest geavanceerde methoden bedient.

In het eerste deel van een drieluik beschrijft **Roger Seiter**, de scenarist van de briljante Victoriaanse detectivereeks *Fog*, wederom de duistere kanten van de Britse samenleving. Tekenaar **Pierre-Yves Berhin** (Hamo) brengt met zijn elegante schetsen de personages en ook de stad Liverpool treffend tot leven. Zijn bijna klare-lijnstijl werkt heel goed voor deze klassiek aandoende strip. Deze krijgt door het gebruik van veel grijs een grauwe, donkere look die het spannende verhaal, dat met een bloedstollende cliffhanger afsluit, alleszins recht doet. BP

ALS JE JE MEER VOOR LITERATUUR ZOU INTERESSEREN, WIST JE DAT JULES VERNE DIE REIS MAAKTE IN GEZELSCHAP VAN ZIJN BROER...
...EN DAT DE REIS HEM ZO HEEFT BETOVERD DAT HIJ ER EEN ROMAN OVER SCHREEF MET DE TITEL 'EEN DRIJVENDE STAD'?
IK HEB DAT VERHAAL GELEZEN. TIJDENS DE REIS HEEFT JULES VERNE HEEL WAT AANTEKENINGEN GEMAAKT EN ZIJN MEDEPASSAGIERS GEOBSERVEERD.
HIJ IS WAARSCHIJNLIJK DE BESTE GETUIGE DIE JE JE KUNT WENSEN!
BOVENDIEN IS HIJ EEN BEKENDE PERSOON! HEM ONDERVRAGEN IS EEN PLUIT JE VAN EEN [illegible]
IK BEGRIJP JE REDENERING! MAAR JE VERGEET DAT [illegible] FRANSMAN IS.
IK MOET O'NEILL TOESTEMMING VRAGEN OM HET ONDERZOEK OP HET VASTELAND VOORT TE ZETTEN EN IK WEET NIET OF HE DAT LUST.
JE MOET BETER LUISTEREN NAAR WAT ER OM JE HEEN VERTELD WORDT! HERINNER JE JE DAT DINER BIJ OOM RUPPERT EEN PAAR WEKEN GELEDEN?
WAAROM BEGIN JE DAAR NU OVER?
HIJ HAD HET OVER ZIJN BEVRIENDE SCHRIJVERS - MET NAME OVER DE SLECHTE GEZONDHEID VAN WILKIE COLLINS EN DAT JULES VERNE HEM IN [illegible] ZOU OPZOEKEN.
JE HOEFT HET KANAAL NIET OVER TE STEKEN.
JULES VERNE IS OP DIT MOMENT IN ENGELAND OM ZIJN VRIEND WILKIE OP TE ZOEKEN...
JE HOEFT MET MAAR AAN TE KAARTEN BIJ OOM RUPPERT! HIJ KAN ZO EEN ONTMOETING MET HEM REGELEN
DIE ROMAN 'EEN DRIJVENDE STAD', HEB JE DIE NOG?

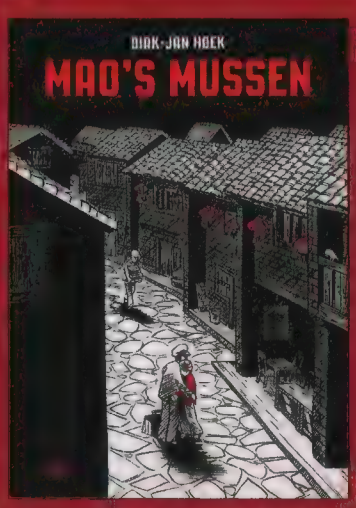

Te mild verhaal over de totale oorlog tegen de mus

Eén van de meest bizarre maatregelen die de 'grote roerganger' van de Volksrepubliek China, dictator Mao Zedong, in 1958 via de kaderleden en buurtcomités oplegde aan het Chinese volk, was een opdracht om alle mussen uit te roeien omdat die de graanoogst en andere landbouwgewassen te veel schade zouden toebrengen. Het grootste gedeelte van die graanoogst ging overigens al naar de kameraden in de Sovjet-Unie die zich goed lieten betalen voor hun technische hulp aan Mao met zijn onrealistische ambitieuze plannen voor het onderontwikkelde China, zoals bij voorbeeld te lezen valt in de indrukwekkende boeken over de geschiedenis van de volksrepubliek China van de Nederlandse sinoloog en historicus Frank Dikötter, hoogleraar in Hong Kong.

De mussenmoord, onderdeel van de Vier-plagencampagne die tot doel had de 'schadelijke' dieren als ratten, vliegen, muskieten en mussen te elimineren, vond plaats in het kader van de Grote Sprong Voorwaarts en leidde mede tot ecologische kettingrampen zoals sprinkhanenplagen waardoor uiteindelijk naar schatting tussen de 40 en 70 miljoen Chinezen het leven lieten.

Door een fietstocht in China ontdekten de vogelaars **Dirk-Jan Hoek** (Katwijk, 1972) en zijn vriendin dat daar tegenwoordig nog steeds relatief weinig vogels voorkomen en via een tijdschriftenartikel kwamen zij achter de redenen ervan. Hoek, mede-eigenaar van een ontwerpbureau voor online entertainment en redacteur van de satirische website *De Speld*, gaf tijdens zijn studie al stripblaadjes uit, en hij

Een hilarische erotische komedie

De reeks *Vrije Vlucht* van Dupuis kent een dissonant. De nieuwste loot aan deze al vanaf 1988 lopende strip-stam is namelijk verschenen in een sterk afwijkend pocketformaat. Volgens auteur **Benoît Feroumont** is *Ivan Ivanka* een erotische fabel die je onder een donsdeken of weggedoken in een hoekje van een bar of zolder kunt lezen. Vandaar het handzame kleine formaat. De uitgever geeft desgevraagd aan dat er geen andere pocketalbums zullen verschijnen; ook zal er geen reguliere versie in harde kaft van *Ivan Ivanka* verschijnen.

In de strip draait het om een rigoureuze persoonsverwisseling. De arrogante bankmanager Ivan verleidt medewerkerster Victoria onder dwang tot een etentje met seksuele bijbedoelingen. Die heeft echter een uit Afrika afkomstig drankje in huis – het enige zwakke onderdeel van het scenario – dat haar baas in een vrouw laat veranderen. De verwikkelingen die vanaf dat moment ontstaan variëren van heel grappig tot hilarisch. Victoria blijkt er toch pap van te lusten, waarbij Feroumont niet schroomt de seksscènes in cartooneske stijl vrij expliciet te tekenen.

Ivan die vanaf dat moment als Ivanka door het leven gaat bemerkt dat vrouw zijn voor- en nadelen kent. Dat Feroumont hem/haar met een Oost-Europees accentje opzadelt draagt bij aan het komische geheel: 'Ik nog moeten strijken en badkamer opruimen'. Achterin het album vertellen uitgever en auteur nog eens over hun keuzes, opgevrolijkt met diverse schetsen van de hoofdpersonages. TdK

Ivan Ivanka

Feroumont
Dupuis 2013
ISBN 978-90-314-3283-7
Prijs €19,95
128 pagina's
Kleur (sk)

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

besloot om over de mussenmoord een stripverhaal te maken.

In *Mao's mussen* trotseert de dorpsleraar en vogelliefhebber Dong Tjong samen met zijn aanvankelijk aarzelende vrouw Choyu de dwingende oproep om de mussen te verdelgen. Hij weigert met zijn klas katapulten te maken en verzamelt zoveel mogelijk dodelijk vermoeide mussen die door de andere dorpsbewoners onophoudelijk worden opgejaagd door met lepels en deksels op potten te slaan. Tjong verbergt de arme beestjes op zolder en als hij wordt opgepakt neemt zijn vrouw de verzorging over. Maar angstige buren, die de woede van de partij bij niet opgevolgde bevelen vrezen, willen haar met geweld dwingen om de mussen alsnog af te maken en dan vindt er een dramatisch ontknoping plaats

Dirk-Jan Hoek, die tekent in de stijl van de door hem bewonderde Craig Thompson *(Een deken van sneeuw)* debuteerde na de uitgaven in eigen beheer op de site van *Zone 5300* met een eenpagina verhaal waarin hij een ode brengt aan de roman *Norwegian Wood* van de Japanse schrijver Haruki Murakami.

In zijn eerste grote verhaal, *Mao's mussen* – tien hoofdstukken, bijna 80 pagina's - probeert hij aan de hand van een welwillend echtpaar een afschuwelijke dierenslachtpartij met dramatische gevolgen te schetsen, maar hij blijft daarbij nogal aan de oppervlakte en vervlecht teveel onwaarschijnlijkheden in zijn verhaal. Over die periode in de geschiedenis van de Volksrepubliek China zijn recent, vooral na het openstellen van veel regionale archieven, verhalen geschreven die veel realistischer weergeven waartoe ongebreideld idealisme, (staats)terrorisme, misleidende propaganda en volstrekte minachting voor menselijk en dierlijk leven kan leiden.

Bij lezing valt verder op dat Hoek soms in teksten beschrijft wat op beeld al is te zien, maar daarentegen verzuimt om de Chinese karakters, onder meer citaten van de officiële propaganda posters, te verklaren. DR

Mao's mussen

Hoek
Oog & Blik/Bezige Bij 2013
ISBN 978-90-5492-408-1
Prijs €17,90
80 pagina's
Zwart/wit (sk)

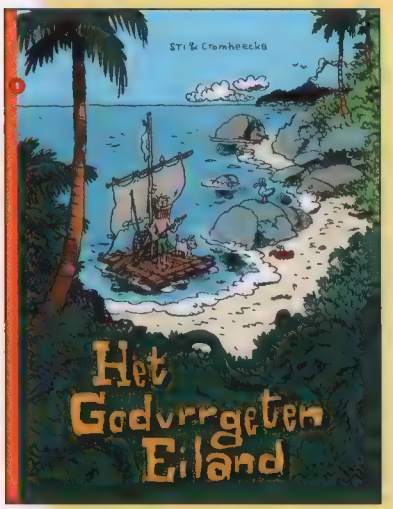

Geestige avonturen van een aangespoelde drenkeling

Na dagenlang met zijn hond Kiki op een vlot in zee te hebben rondgedobberd, kouwend op zeewier, spoelt een man tot zijn grote opluchting aan op een tropisch eiland. Rustig en gastvrij – denkt hij aanvankelijk – maar dan valt hij in handen van kannibalen en daarmee begint een reeks absurde gebeurtenissen waarin de aangespoelde held onder meer te maken krijgt met piraten, kapiteins van de Franse en Spaanse marine, ruimtereizigers en pratende dieren, zoals pinguïns, vleermuizen en wrattenzwijnen. En dan zijn er ook nog de ruziënde fortuinzoekers Rob van der Does en Knabbelbrood, op zoek naar een mythisch wezen, geel met zwarte stippen en een hele lange staart.

Met *Het godvrrgeten eiland* weten de Vlaamse tekenaar **Luc Cromheecke** en de Franse scenarist **Sti** (pseudoniem van Ronan Lefebvre) een verrassende, soms zeer geestige invulling te geven aan het aloude cliché van het 'onbewoonde eiland' in afgeronde verhaaltjes die variëren van twee tot vijf bladzijden. Cromheecke (1961) is onder meer bekend door de strips *Tom Carbon*, *Taco Zip* – die een tijd dagelijks in *De Volkskrant* werd gepubliceerd – en het komische wezen Plunk, naamgever van de Vlaamse stripprijs De Plastieken Plunk. De Fransman Sti (Rijsel, 1974) is van oorsprong informaticadeskundige maar ontwikkelde zich als tekenaar en scenarist met de (nog) niet in het Nederlands vertaalde stripseries *Les Rabbit* en *Michiel chien fidéle*. Cromheecke en Sti ontmoetten elkaar op het stripfestival in Angoulème voor het eerst, beiden verkleed, respectievelijk als Plunk en konijn, een humoristische vonk sloeg over en dat leidde tot een nieuwe komische strip die in 2010 werd gepubliceerd in het Franse blad *Spirou* onder de titel *L'île Carrément Perdue*, nu dus in vertaling uitgegeven door uitgeverij Strip2000, die in het album wel de naam van de vertaler vermeldt, maar niet de oorspronkelijke titel. DR

Het godvrrgeten eiland 1

Sti & Cromheecke
Strip 2000 2013
ISBN 978-90-70060-48-0
Prijs € 8,95
48 pagina's
Kleur (sk)

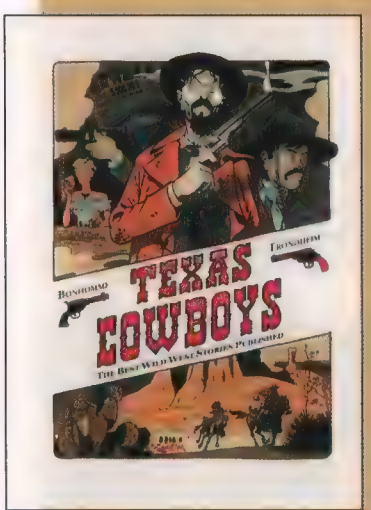

Het betere vlechtwerk

Wie op het omslag van een stripalbum **Lewis Trondheim** (in het echte leven Laurent Chabosy) ziet staan, verwacht hoogstwaarschijnlijk een nieuwe komische serie in de vorm van een puberale hooggeplaatste *(Koning Snotneus)*, een maf konijn *(Kobijn)*, een vreemde heilige *(Lieve Kerstman)* of een verse parodie op een 'sword and sorcery'-verhaal *(Donjon)*. Dat krijg je allemaal niet als je *Texas Cowboys* openslaat en leest. Het aanbod bestaat uit een bundeling van een negental korte verhalen die op ingenieuze wijze met elkaar verbonden zijn. De rode draad is het verhaal rondom de aanvankelijk wat pedante journalist Harvey Drinkwater die door zijn baas naar het ruige Wilde Westen wordt gestuurd om daar vooral aangedikte verhalen te noteren over avonturiers en bizonjagers. Trondheim introduceert in korte tijd een heel legertje aan curieuze personages waarbij hij zijn gevoel voor drama niet heeft verloren. **Matthieu Bonhomme** *(Heer der dolende zielen, Esteban)* is op dreef in deze westernreeks, waarbij het geel/bruin wordt afgewisseld met het donkerblauw van de nachten. TdK

Texas Cowboys – The Best Wild West Stories Published

Bonhomme & Trondheim
Blloan 2013
ISBN 978-94-6210-050-3
Prijs €19,95
152 pagina's
Kleur (hk)

[EN VERDER]

Alfa 12: Een bewogen reis (Lamquet/Jigounov, Lombard). Christian Lamquet vult de opgevallen tekenaarsvacature die achtereenvolgens door Renard, Mythic en Jigounov zelf is achtergelaten prima in. Stevige actie en aardige intriges wisselen elkaar af. TdK

Arq 16: Dromen 1 (Andreas, Sherpa). *Arq* is zeker niet de gemakkelijkste strip om te lezen. Voor de liefhebber weer een prachtig getekend deel van een bijzondere stripreeks. Maar een novice begrijpt er weinig van. RSp

Blast 3: Halsoverkop (Larcenet, Oog & Blik/Bezige Bij). Nieuw deel van een vijfdelige serie over de belevenissen van de excentrieke dikkerd Polza Mancini. De vroegere culinaire schrijver, die is gearresteerd op verdenking van de moord op Carole Oudinot, vertelt verder over zijn zwervend bestaan, zijn zoektocht naar het geestverruimende moment ('blast'), zijn ontmoetingen met ander menselijk wrakhout en over de ware toedracht van de moord. Duister, complex, fascinerend. DR

Block 109 4: Rode Ster (Brugeas/Toulhoat, Saga). Wie houdt van 'wat als'- geschiedenissen zal zich niet storen aan de af en toe slordige tekenstijl. Dan openbaart zich ook een genuanceerde fantasie, gebaseerd op de gevechten aan het oostfront in de Tweede Wereldoorlog. RSp

Drakenbloed 6: Wraak (Istin/Créty, Silvester). Piratenstrip met veel fantasy-elementen die weggekaapt lijken uit *Pirates of the Caribbean*. De strip leest vlot vanwege de vele acties. Kapitein Meriadec vind eindelijk het drakenbloed en neemt wraak. MvM

Elric 1: De robijnen troon (Poli/Recht/Bastide/Blondel, Ballon Media). Elric is een personage uit Michael Moorcocks novelle *The Dreaming City*. Het fantasy-figuur dat zich met veel bombarie voortbeweegt in een alternatie-

The Zumbies 1

Julien CDM
& Lindingre
Glad IJs 2013
ISBN 978-90-
303-6887-8
Prijs €7,50
48 pagina's
Kleur (s.k.)

Een harde Franse humorstrip die de draak steekt met zombies, popbandjes en groupies... Dat moet haast wel een strip uit het tijdschrift *Fluide Glacial* zijn. Uit het colofon blijkt inderdaad dat *The Zumbies* van **Julien CDM** (een vreemd pseudoniem van Julien Solé) en **Yan Lindingre** uit deze stal, waarin bizarre humor de boventoon voert, afkomstig is.
Centraal in de strip, die zich afspeelt in een door de klimaatcrisis ontstane nihilistische maatschappij anno 2023, is de band The Zumbies. Vroeger heette de band The Sugar Dolls, maar na een noodlottig ongeval met doping in het spel, ging [illegible] bliksemslag tijdens een onweersbui als herboren terug op aarde, maar dan als zombies. Ze gaan op zoek naar dopingdokter Fuentes (vast familie van de gelijknamige dokter uit het wielrennen) en hun manager Jessie Garon Presley, met wie ze nog een appeltje te schillen hebben. Tijdens hun tournee ondervinden ze veel tegenwerking van de christelijke kerk die in deze tijden van crisis ook een soort wederopstanding heeft doorgemaakt.
De auteurs maken er een smeuïg, humorvol en geweldadig avontuur van, verdeeld in een aantal hoofdstukken, in een gelikt undergroundstijltje. Het tweede deel is inmiddels verschenen maar eerlijk gezegd is één album wel afdoende voor deze vette knipoog naar het onder de jeugd populaire zombiethema in strips, films en tv-programma. RS

ve wereld is al vele malen eerder verstript. De drie auteurs tekenen een redelijk geslaagde versie, al blijft het zware kost. Het achterin geplaatste dossier is een mooi extraatje. TdK

De Havik 8: Kaapvaarder voor de koning (Pellerin, Silvester). Spannende aflevering uit de reeks waarin de boosaardige gravin De Séverac alles in het werk stelt om de geheimen uit Yann de Kermeur te krijgen, om hem daarna te willen vermoorden. TdK

De Havik 8: Kaapvaarder voor de koning – Dossier (Pellerin, Silvester). Pellerin geeft uitvoerig uitleg over de herkomst van zijn tekeningen. Oude foto's, modelschepen, landkaarten en de kennis van een reeks vrienden, die in het boek ook worden voorgesteld, dragen bij aan de historische verantwoording van de tekeningen uit de serie. TdK

Ikigami 10: Het land van illusies (Mase, Kana). In dit soms verwarrende maar spannende deel roept de welvaartsvrijwaringswet steeds meer protesten op. RSp

ADVERTENTIE

Titels uit
voorraad
leverbaar

Perfecte
verpakking

www.Yendor.nl

ADVERTENTIE

De best gesorteerde stripwinkel
in de Zaanstreek!

Stripboekhandel
De 9e kunst

Voor nieuwe en bijzondere albums

Altijd leuke aanbiedingen!

Veeringstraat 54
1502 NM Zaandam
tel. 06-28919687

Zie de website voor de huidige acties!

www.stripboekhandelde9ekunst.nl

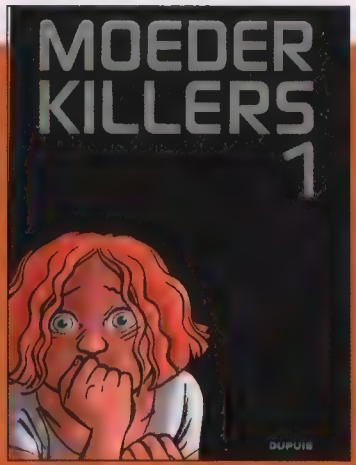

Moederkillers 1

Zidrou & Ers & Borecki
Dupuis 2013
ISBN 978-90-314-3245-5
Prijs €7.50
48 pagina's
Kleur (sk)

Wraakzuchtige meisjes

Het verhaal gaat over een paar tieners rond de 15 jaar van gescheiden ouders, die allen bij hun moeder wonen. Zij vinden de regels van hun moeders onredelijk. Tijdens een bijeenkomst voor *'girls only'*, komt één van de grietjes op een site waar je straf op bestelling kan kopen. Toevallig heeft een andere puistenkop de creditcardgegevens van haar moeder. De straffen die de meisjes verzinnen lopen uiteen van licht tot heftig. We zien voor de spanning de opbouw dan ook in deze volgorde. De meisjes zien dan in dan dat ze te ver zijn gegaan en willen de overige geplande straffen annuleren. Helaas is dat niet mogelijk en kunnen ze niet voorkomen dat er bij een moeder een arm wordt afgehakt. Lukt het hen wèl om de straf te verhinderen voor de moeder die een doodswens heeft gekregen? Vervolg en slot in deel 2.
Hoewel het verhaal niet helemaal waterdicht is en de ingehuurde dader kinderlijk eenvoudig op te sporen moet zijn, is deze jeugdthriller toch erg vermakelijk om te lezen. Vooral de tieners die eens iets anders willen lezen dan *Suske en Wiske* zullen dit leuke kost vinden. Het album is doorspekt met moraal en het kan nooit kwaad om de hedendaagse jeugd die lessen in deze vorm onder de aandacht te brengen. MvM

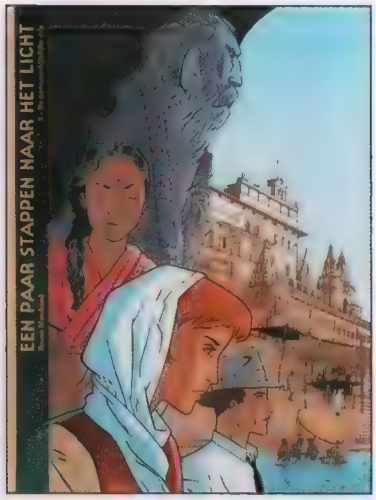

Een nieuwe Blake en Mortimer, maar dan anders

De geometrie van het toeval en *De onwaarschijnlijke reis* vormen de kennismaking met de vijfdelige reeks *Een paar stappen naar het licht*. Hoofdpersoon Marianne Bell, is onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog met haar moeder vanuit Engeland naar Parijs uitgeweken. Ze werkt als wetenschappelijk medewerker in het museum van het Jardin des Plantes in Parijs. Als ze tijdens een zware regenbui bijna een voetganger aanrijdt blijkt deze, wonder boven wonder, een oude dienstmaat van haar overleden vader te zijn geweest. Haar vader, die ook nog eens beschuldigd is van hoogverraad!
Alleen een verdwenen zakboek, ooit meegegeven aan een eveneens spoorloze ghurka, kan opheldering bieden en wellicht de onschuld van haar vader aantonen. Marianne en Peter, zo heet de voetganger, besluiten naar India (deel 2) te gaan om dit kleinood te achterhalen. Hun zoektocht is geplaatst in een magisch-realistische context en het toeval helpt steeds een handje mee. Af en toe is het verhaal wél zweverig.
Beide delen zijn sfeervol getekend. De omgeving, auto's, vliegtuigen, straatbeeld en kleding ademen de sfeer van het eind van de jaren vijftig. De vergelijking met vroege *Blake en Mortimer*-albums is snel gemaakt. **Bruno Marchand** is verantwoordelijk voor de tekeningen en het scenario. Deel drie besluit de eerste cyclus, waarna er nog een tweede cyclus (2 albums) volgt. BP

Een paar stappen naar het licht 1: De geometrie van het toeval
Een paar stappen naar het licht 2: De onwaarschijnlijke reis

Marchand
Silvester 2013
ISBN 978-90-5885-688-3 (deel 1)
ISBN 978-90-5885-848-1 (deel 2)
Prijs €16,95
48 pagina's
Kleur (hk)

[E N V E R D E R]

Kookaburra 6: Verbinding met de toekomst (Crisse/Mitric, Arboris). De start van de 2e cyclus, die drie delen zal beslaan. In een wereld waar de goden van de Olympus een *remake* lijken te maken in een compleet nieuw universum. De aardse Dragan Preko tracht te midden van vele verhaallijnen in een geheel nieuw sterrenstelsel te overleven. JdL

De Legendariërs 3: Vijandelijke broeders (Sobral, Silvester). Deze in Frankrijk mateloos populaire reeks over vijf jonge helden met magische krachten doet te veel denken aan een middelmatige Nickelodeon-televisieserie. Bij vlagen grappig, veel tekst en te felle kleuren. TdK

Merlijn – Queeste naar het zwaard 1: De profetie en 2: De vesting van Kunjir (Istin/Demare/Cordurié, Silvester). Begin van een goedgetekende reeks die wel erg leunt op onderwerpen uit het werk van J.R.R. Tolkien. Wat te denken van een verbond van elfen en dwergen en meeknokkende bomen. Er zijn nog drie delen in voorbereiding. BP

Moederkillers 2: De orde van de wezen (Zidrou/Ers/Borecki, Dupuis). Vervolg van een vlot verteld verhaal over de vijf vriendinnen, allen opgegroeid in een vaderloos gezin, die al dollend op de wraak-website Castigo straffen voor hun moeders bestellen. Daar krijgen ze spijt van. DR

Murena 9: Doornen (Delaby/Dufaux, Dargaud) In dit deel van de succesvolle topreeks wordt eindelijk een oude vete uitgevochten, waarbij Murena als schuldige wordt aangewezen, door intriganten rondom Nero. Ook de joden in de stad worden steeds minder geliefd en dat geeft een broeierige sfeer! MvM

Slag om Arnhem – September 1944 3: Adelaar en Pegasus (Vaessen, Pelikaanpers). In dit deel komt, als je in staat bent door de soms matige tekeningen en paginaontwerpen heen te komen, het Poolse aandeel in de oorlog op een aangrijpende manier naar voren. RSp

Sluiers 2: Het labyrint (Ersel/Renot, Caster-

D 1: Lord Faureston

Maïorana & Ayroles
Silvester 2013
ISBN 978-90-5885-841-2
Prijs €16,95
64 pagina's
Kleur (hk)

Geen klassieke vampierenstrip

De vampierenstrip leek inmiddels voldoende uitgemolken, maar toch duikt er weer een nieuwe serie op: *D*. En het moet gezegd: scenarist **Alain Ayroles** weet er een niet onaardige eigen draai aan te geven. Tegen de achtergrond van een klassiek Victoriaans Engeland voert hij drie hoofdpersonages op. De net van een expeditie teruggekeerde ontdekkingsreiziger Richard Drake die stoer en onaangepast zijn rentree in hogere kringen maakt, Lord Faureston, een dandyachtige en flamboyante jonge man van wie het onduidelijk blijft waar hij vandaan komt en de jonge en knappe Catherine op wie beide mannen een oogje hebben. Drake komt er langzaam maar zeker achter dat Lord Faureston meer belangstelling voor Catherine's hals heeft dan voor haar hand. Ayroles *(Garulfo, Sabels en galjoenen)* neemt ruim de tijd om zijn personages te introduceren. Het duurt daardoor vrij lang voordat er enige vampierenactie te zien is. Tekenaar **Bruno Maïorana** voelt zich wel thuis in dit schimmige en mysterieuze verhaal. Hij borduurt voort op zijn stijl in *Garulfo* waarvoor hij met Ayroles heeft samengewerkt: veel schaduwpartijen, donkere daken en rokerige steegjes. De inkleuring van **Thierry Leprévost** is sfeervol, zoals de keuze voor het paarszwarte als de werkelijke aard van Lord Faureston zich openbaart. De serie *D* gaat vooralsnog uit drie delen bestaan. TdK

ADVERTENTIE

Ahoy!

Mis ze niet!

MARTEN TOONDER
KAPPIE
en de zeeheks

SLECHTS €9,95 per deel

Elk kwartaal een nieuwe titel!

MARTEN TOONDER
KAPPIE
en de woeste Pochtli

SLECHTS €9,95 per deel

Ook verkrijgbaar als e-book via de app van Bruna Tablisto voor €8,99 per deel.
www.stripstift.nl

ADVERTENTIE

AKIM
Stripspeciaalzaak

Geen winkel in de buurt, door ons worden de strips verstuurd

Bestel snel op Akim.nl

* Nieuwe strips
* Antiquarisch
* Tweedehands
* Manga's
* Comics
* Curiosa
* Originelen

Tevens inkoop van partijen en verzamelingen

AKIM.nl

Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

man). Dit deel moet gedragen worden door het vrouwelijk schoon. Jammer genoeg is het verhaal zo slap en de tekeningen zo matig dat hierdoor zelfs dit vrouwelijk schoon niet goed uitkomt. RSp

(MT) **Het testament van kapitein Crown 2: Het goud van de verdoemden** (Roulot/Hénaff, Silvester). Ook het slotdeel van dit beklemmende epos is expressief vormgegeven door Hénaff. Hij maakt veel gebruik van schaduwpartijen die goed passen bij de inktzwarte plot. De inkleuring door Jean-Noël le Moal versterkt dat nog eens. Voor een goed begrip is het wel handig om eerst kennis te nemen van het eerste deel. BP

(MT) **De wachters van de Maser 2: Het oog van de zee** (Frezzato, Arboris). Arboris pakt door met het derde verhaal uit de serie. De eerste twee verhalen zijn in 2011 gebundeld uitgebracht als deel 1. In dit verhaal vol bijzondere personages voeren menselijke emoties de boventoon. TdK

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

AKIM.nl

Waarom bestellen bij akim.nl ?

- Snelle service
- Uit voorraad leverbaar
- Snel en gemakkelijk betalen
- Niet goed geld terug

Vragen? mail naar info@akim.nl

AKIM

Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

ADVERTENTIE

STRIPS & VEEL MEER!

STRIPWINKEL STORS

STRIPS & veel meer!
Scheffersplein 1 Dordrecht
078 6142012 • stripwinkel-stors.nl

313

driedertien®

STRIPCURIOSA

STRIPCURIOSA
Voorstraat 313 Dordrecht • 078 6489500

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•

SPECIAALZAAK

EPPO

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.**

- ***t/m 31 december 2013*** *Expo 'Jan Kruis en Thé Tjong-Khing – Toptekenaars van tachtig', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl*
- ***t/m 18 december 2013*** *Expo 'Nerotica', Marc Sleen Museum, Zandstraat 33-35, Brussel, België, info: www.marc-sleen.be*
- ***t/m 31 december 2013*** *Expo 'Weet ik veel. Gewoon een vogel – De natuur van Peter van Straaten', Kasteel Groeneveld, Groeneveld 2, Baarn, info: www.kasteelgroeneveld.nl*
- ***t/m 11 januari 2014*** *Expo 'Lang zal ze leven!', jubileumtentoonstelling van Barbara Stok, Centrum Beeldende Kunst Groningen, Trompsingel 27, Groningen, info: www.cbkgroningen.nl*
- ***t/m 12 januari 2014*** *Expo Strips! – 200 jaar Nederlands beeldverhaal, Museum Meermanno/Huis van het boek, Prinsessegracht 30, 's-Gravenhage, info: www.meermanno.nl*
- ***t/m 19 januari 2014*** *Expo 'Olivier Grenson – 25 jaar creativiteit', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be*
- ***t/m 2 februari 2014*** *Expo 'Dik Bruynesteyn – 65 jaar sporttekeningen', Museum van de Twintigste Eeuw, Krententuin 24, Hoorn (NH), info: www.museumhoorn.nl*
- ***t/m 2 maart 2014*** *Expo 'Wordt Vervolgd wordt vervolgd', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl*
- ***t/m 2 maart 2014*** *Expo 'Will Eisner- Van The Spirit tot de grafische roman', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be*
- ***13 t/m 15 december 2013*** *Stripgids festival Turnhout (beurs alleen op zaterdag!), Cultureel Centrum De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: www.stripturnhout.be*
- ***8 t/m 9 maart 2014*** *De Stripdagen, Evenementenhal Gorinchem, Franklinweg 2, Gorinchem, info: www.destripdagen.nl*
- ***30 t/m 31 augustus 2014*** *29e Brabants Stripspektakel, Health & Sports Club Valkencourt, Heerkensdreef 15, Valkenswaard, info: www.brabantsstripspektakel.nl*

Grote overzichtstentoonstelling Barbara Stok

Barbara Stok (Groningen, 1970) viert haar twintigjarig stripjubileum met een grote overzichtstentoonstelling in haar eigen Groningen. De tekenares die bekend werd door haar alledaagse en openhartige autobiografische strips waarin zij vrijwel alles bespreekbaar maakte, laat in deze expositie zien hoe haar strips tot stand komen en zich in de afgelopen twintig jaar hebben ontwikkeld. Stok vertelt in haar strips ondermeer over haar eerste orgasme, een experimentele vrijpartij met een meisje en haar onvervulde kinderwens. Maar ook meer alledaagse zaken zoals haar liefde voor muziek, de keuzes tijdens shoppen en sjansen met vriendjes op feestjes komen voorbij. De rode draad in haar verhalen en tekeningen is humor. Alles wordt met een knipoog gebracht en in perspectief geplaatst.

Hoewel het Nederlands Stripmuseum een voor de hand liggende locatie is, heeft zij echter gekozen voor een onderkomen in het Centrum Beeldende Kunst Groningen. In opdracht van deze organisatie tekende zij eerder een strip over de stadsontwikkeling die te zien is op de Grote Markt. Hoe deze strip ontstaan is, is bij voorbeeld te zien in de expo. Het CBK toont ook een wandschildering van haar nieuwe album *Lang zal ze leven!*, de naam die ook aan de tentoonstelling is gegeven. Rondom de tentoonstelling worden ook andere activiteiten georganiseerd. Zo geeft Stok een masterclass aan (beginnende) collega-striptekenaars. Belangstellenden kunnen hiervoor een pagina opsturen. Stok zal er vijf selecteren aan wie de masterclass wordt gegeven.

Barbara Stok, die in 2009 de Stripschapprijs voor haar hele oeuvre ontving, tekende voor ondermeer VPRO, *NRC Handelsblad* en Amnesty International.

De tentoonstelling die tot en met 11 januari loopt, is gratis toegankelijk en geopend van woensdag tot en met vrijdag van 9 tot 17 uur en op zaterdag en zondag van 13 tot 17 uur. TdK

Meer info: zie agenda.

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

> WAARHEEN?

In september maakte uitgeverij **Daedalus** bekend het Nederlandstalige fonds van uitgever 12Bis over te nemen. Bij 12Bis verschenen albums van ondermeer Eric Stalner, Jean-Yves Delitte en François Bourgeon. Dit najaar moeten de eerste titels verschijnen waaronder die van Stalner *(Ze waren met tien)* en Delitte *(U-Boot)*. De Franse tak wordt ingelijfd door Glénat.

Glénat neemt per 1 januari volgend jaar ook de relatief kleine uitgeverij Mad Fabrik over. Deze uitgeverij van stripauteur Midam die in 2009 startte, geeft de reeksen *Kid Paddle*, *Game Over* en *Grrreeny* uit. Het is dan ook tot 2014 wachten op nieuwe delen uit de genoemde reeksen.

Het bestuur van de Stichting P.C. Hooft-prijs voor Letterkunde heeft op 19 september de Max Velthuijs-prijs 2013 uitgereikt aan **Wim Hofman** (Oostkapelle, 1941).
Deze driejaarlijkse oeuvreprijs is in 2006 ingesteld ter bekroning van het werk van een Nederlandse illustrator. Het juryrapport spreekt lovend over Hofmans werk dat gaat om verbazing, bezieling en om het ervaren van vrijheid door verbeelding. Wim Hofman is als illustrator en schrijver vaak bekroond, onder andere met griffels en penselen. In 1991 ontving hij als schrijver voor zijn gehele oeuvre de driejaarlijkse Theo Thijssen-prijs voor kinder- en jeugdliteratuur. Aan de Max Velthuijs-prijs is een bedrag verbonden van €60.000.

Het **Nederlands Instituut voor Animatiefilm** (Niaf) hield per 1 november op te bestaan. Na twintig jaar is er onvoldoende financiële steun, aldus directeur Ton Crone. Nadat vorig jaar Den Haag duidelijk maakte geen geld meer ter beschikking te stellen bleek recent ook de provincie Brabant het in Tilburg gevestigde instituut niet te kunnen ondersteunen. De collectie gaat over naar filmmuseum Eye en de universiteiten in Utrecht en Groningen.
Ook de filmcollectie van Het Stripschap is inmiddels overgedragen.

Aan de vooravond van het 12e Stripfestival van Brussel zijn de Sint-Michiel Stripprijzen uitgereikt. De Grote Prijs Sint-Michiels ging dit jaar naar **Philippe Geluck**, de auteur die het meest bekend werd vanwege zijn strip *De Kat*.
Opmerkelijk is dat de prijs voor het beste album werd toegekend aan

ADVERTENTIE

Bul Super
Stripboekhandel
– sinds 1976 –
Vanouds de grootste!

Nieuw in de winkel:

Een zeer uitgebreid assortiment van antiquarische en uitverkochte titels in zeer goede staat

voor de normale prijs van €7,50!

Voor het verdere aanbod:
Zie www.bulsuper.nl

ADVERTENTIE

Strijensedijk 3
3295 KL 's-Gravendeel
Tel.: 06-16110888
info@profbarabas.nl

Stripwinkel Prof Barabas
Uw winkel voor antiquarische strips!

- In- en verkoop van strips
- 25.000 titels op voorraad
- Walt Disney en Vandersteen
- Originele tekeningen
- Stripgadgets en striphoesjes

In onze galerij zijn originele tekeningen te koop van diverse auteurs!

Kom eens kijken in onze nieuwe winkel in 's-Gravendeel

Internetwinkel www.profbarabas.nl

deel 6 van de reeks *Er was eens* van Sylvain Vallée en Fabien Nury. De reeks werd namelijk door uitgeverij Standaard in vertaling stopgezet. Andere prijzen gingen naar Charel Cambré en Marc Legendre (*Amoras* voor beste album van Nederlandstalige origine) en Julien Neel voor de reeks *Lou!*.

Uitgeverij **Ballon Media** ontving een nominatie voor de meest Beloftevolle Onderneming 2013. Bij de start in 2008 bedroeg de omzet van de kopstukken Alexis Dragonetti en Michel Moortgat drie miljoen euro; in 2012 werd het jaar met een omzet van ruim dertien miljoen euro afgesloten.
Ballon Media won niet; de hoofdprijs ging naar Willemen Groep een internationaal actieve bouwonderneming.

➤ WAARVOOR?

Kinderboekenillustrator en kunstenares **Jenny Dalenoord** is vrijdag 25 oktober op 95-jarige leeftijd in Soest overleden.
Dalenoord illustreerde ongeveer 180 kinderboeken, waaronder *Wiplala* (1957) van Annie M.G. Schmidt, *Gideons reizen* (1960) van An Rutgers van der Loeff-Basenau, *Padu is gek* (1957) van Miep Diekmann en de serie *Muis, Mol en Rat* (jaren 1980) van Jetty Krever. Daarnaast maakte ze omslagen voor boeken, cartoons, een serie kinderpostzegels (1952), schoolplaten en illustraties voor kinderbladen, zoals *Kris Kras*, *Jippo* en *Okki*.

→ WINNEN

De Belg Pieter Rosseel debuteert bij uitgeverij Syndikaat met het album *Struikelen*. Vorig jaar konden we al even kennismaken met de strip door een nieuwsgierigmakend introductieboekje. Verder publiceerde Rosseel in *Plots Magazine* en deed hij mee aan de Benelux Beeldverhalen Prijs.
Stripschrift geeft in samenwerking met de uitgever zes gesigneerde exemplaren van *Struikelen* cadeau aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

Hoe luidde de titel van de expositie – met als ondertitel 'The posters of inside Jazz and other things by Pieter Rosseel' – die tot medio mei 2013 in Gent liep?

Stuur het antwoord vóór 1 januari 2014 naar
Struikelen-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan zes goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Drie dagen-prijsvraag *Stripschrift 432*:
We zochten naar de prijswinnende overeenkomst tussen de drie albums van Peter van Dongen. Dat was natuurlijk de Stripschappenning die zowel aan *Muizentheater*, *Rampokan 1* als *Rampokan 2* werd toegekend. De winnaars werden door loting bepaald: **Henk Klein** (Diemen), **Ron van Loon** (Rotterdam) en **Piet Teeuwen** (Vlaardingen). Gefeliciteerd!

STRIPSCHRIFT COLOFON

JAARGANG 46 • NUMMER 4 (434) • NOVEMBER 2013

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Rob Bakker, Olav Beemer, Ruud Booms, Peter Breedveld, Han van Buuren, Hans Edink, Rob van Eijck, Renee van Hensbergen, Erik van der Hoeven, Frits Jonker, Patty Klein, Robin Lambeek, Just de Leeuwe, Martin Lodewijk, Dick Matena, Hans Matla, Michel van Merriënboer, Jesse van Muylwijck, Willem Naber, Peter Nieuwendijk, Ans Nolten, Bert Post, Dik Rondeltap, Liesbeth van Schijndel, Rik Spanjers, Erwin Suvaal, Gerben Valkema, Rudy Vrooman

Aan Stripschrift is in 2011 de P. Hans Frankfurther-prijs voor bijzondere verdiensten toegekend.

Omslag
Marq van Broekhoven

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl
@Stripschrift
Stripschrift

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €50,00
België €53,00
Other countries €67,00
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Maximaal 2 abonnementen per adres.
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen €1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

Lezersaanbieding

€ 3,– korting op Hardcover*

JAN KRUIS
glossy
Met bijdragen van Jan, Jan en de kinderen Donald Duck Thé Tjong-Khing Frank Evenblij Wieke Biesheuvel Jan van der Voo Andrea Kruis Suske & Wiske Bert Visscher Elsje Familie Doorzon Martin Lodewijk Ollie B. Bommel Woutertje Pieterse Karlijn, Catootje en de ouders en vele anderen
IK DACHT DAT WE ALLES AL WISTEN... MAAR NEE HOOR!
ALS IK MAAR NIET OP BEZOEK HOEF BIJ DAT RARE HUISHOUDEN MET DIE TWEE MANNEN...!
€ 6,95
www.jankruisglossy.nl

€ 3,– korting

Antwoordstrook

Graag bestel ik de Jan Kruis Glossy als:

☐ x **Softcover**: 100 pagina's geheel in kleur, winkelprijs € 6,95**

☐ x **Hardcover** + 18 extra strippagina's *Jan, Jan en de kinderen*, winkelprijs € 19,95 / lezersprijs € **16,95****

☐ x **Luxe hardcover** genummerd en gesigneerd door Jan Kruis + DVD met exclusieve interviews en speciaal gemaakte animatie over Jan Kruis – oplage 500 ex., winkelprijs € 49,95 / lezersprijs € **46,95****

Kies uw betalingswijze als ondergetekende:

☐ Machtig ik voor het verschuldigde bedrag Uitgeverij Personalia tot afschrijving van bankrekening/IBAN:

_____

en bespaar administratiekosten.

☐ Ontvang ik een factuur voor het verschuldigde bedrag vermeerderd met € 2,– administratiekosten.

ACHTERNAAM _____

VOORNAAM _____

STRAAT + HUISNR _____

POSTCODE + PLAATS _____

E-MAILADRES _____

DATUM _____

HANDTEKENING _____

* Actie geldt tot 21 december 2013 en alleen geldig met deze originele bon uit *Stripschrift*.

** Bedragen zijn exclusief € 1,95 verzendkosten en zolang de voorraad strekt. De uitgaven zijn te bestellen door deze bon in een gesloten envelop te retourneren aan **Jan Kruis Glossy, Antwoordnummer 701, 9950 VJ Leens. Een postzegel is niet nodig**. Ook kunt u de uitgaven bestellen via www.jankruisglossy.nl, en zijn ze verkrijgbaar via de (strip)boeken- en tijdschriftenwinkels waaronder Primera, AKO en Bruna.

Actie boekenbonservice.